

Korkeimman oikeuden presidentit vallankäyttäjinä 1975—2019

Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
Pro Gradu -tutkielma
Oikeushistoria
Toukokuu 2020
Mikko Hirvonen

Ohjaaja: Jukka Kekkonen

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Oikeustieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme	
Tekijä – Författare – Author Mikko Hirvonen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Korkeimman oikeuden presidentit vallankäyttäjänä 1975-2019			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne/Studieinriktning – Subject/Study track Oikeushistoria			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year 05/2020	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 83
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Korkein oikeus käyttää ylintä tuomiovaltaa riita- ja rikosasioissa sekä valvoo lainkäyttöä omalla toimialallaan. Korkeimman oikeuden toimintaa johtaa sen presidentti. Korkeinta oikeutta koskeva tutkimus on kohdistunut pääosin sen antamiin ennakkopäätöksiin, sen valtiosääntöoikeudelliseen asemaan tai sen historiaan. Korkeimman oikeuden presidenteistä ei puolestaan ole tutkimusta juurikaan tehty, vaikka heillä on asemansa puolesta huomattavasti valtaa ja he kuuluvat yhteiskunnan ehdottomaan eliittiin. Korkeimman oikeuden presidenttien valtaa ja vallankäyttöä voi lähestyä kolmesta näkökulmasta: tuomiovallan käyttö, hallinnollisen vallan käyttö ja muu vallankäyttö. Näistä kiinnostavinta on muu vallankäyttö, sillä se ei ole samalla tavalla lakisidonnaista kuin kaksi muuta vallankäytön muotoa, ja se voi ilmetä lukemattomin eri tavoin. Tutkielman tarkoituksena onkin kuvata sekä korkeimman oikeuden presidentin asemaa vallankäyttäjänä että siinä tapahtunutta muutosta, ja tämän pohjalta vastata kysymykseen, miksi muutos on tapahtunut.</p> <p>Tutkielmassa käytettävästä lähdeaineistosta valtaosan muodostaa kunkin presidentin valtakunnallisessa mediassa antamat haastattelut, kommentit, mielipiteet tai muut henkilökohtaiset lausumat. Koska oikeuskirjallisuudessa korkeimman oikeuden presidenttien vallankäyttö on jäänyt pitkälti satunnaisten kommenttien varaan, on oikeuskirjallisuuden pääasiallinen tehtävä tarjota muulle aineistolle sekä historiallinen että oikeudellinen konteksti. Aineistoa lähestytään kontekstuaalisen oikeushistorian menetelmin. Korkeimman oikeuden presidenteistä ja heidän toiminnastaan on pyritty antamaan mahdollisimman kokonaisvaltainen kuvaus, jonka avulla on ollut mahdollista muodostaa kokonaiskuva valta-asemassa tapahtuneesta muutoksesta. Tämän jälkeen tehtyjä havaintoja on pohdittu myös suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan ja siinä tapahtuneisiin muutoksiin, jotta on ollut mahdollista vastata edellä esitettyyn miksi-kysymykseen.</p> <p>Tutkielmassa päädytään lopulta jopa yllättävään lopputulemaan, sillä korkeimman oikeuden presidentin asema vallankäyttäjänä näyttää heikentyneen siitäkin huolimatta, että tuomioistuinten valta on kiistattomasti saman ajanjakson aikana kasvanut. Tämä johtuu ensisijaisesti median vallan kasvusta ja sen huomattavan kriittiseksi muuttuneesta suhtautumisesta tuomioistuihin. Median vallan kasvun taustalla on puolestaan teknologinen kehitys, ja sen syvälle yhteiskunnan jokaiseen kolkkaan ulottamat seurannaisvaikutukset.</p> <p>Tutkielma avaa hedelmällisen maaperän jatkotutkimukselle. Ensinnäkin tutkielma osoitti sen, että korkeimman oikeuden presidenteistä tulisi olla saatavilla asianmukaiset biografiat, jotka pohjautuvat haastatteluille, sillä vain näin on mahdollista muodostaa kattava kuva kokonaisuudesta. Tämä tarkoittaisi luonnollisesti sitä, että tutkimus tulisi tehdä heidän elinaikanaan. Myös valtiosääntöoikeudellisesta näkökulmasta asiaa lähestyvä tutkija voi saada tutkielmasta uusia näkökulmia, erityisesti oikeuden politisoitumiseen liittyen. Aineisto kaipaisi myös oikeusvertailevaa lähestymistä, samoin kuin tuomioistuintutkimuksen lähtökohdista tehtävää tutkimusta.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Korkein oikeus – Vallankäyttö – Media			
Ohjaaja tai ohjaajat – Handledare – Supervisor or supervisors Jukka Kekkonen			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

Lähteet	1
Lyhenteet	29
1 Tutkielman lähtökohdat	30
1.1 Kysymyksenasettelun taustaksi.....	30
1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rajaus.....	31
1.3 Lähdeaineisto ja aikaisempi tutkimus.....	33
1.4 Tutkimusmenetelmistä	34
2 Tuomioistuimet, tuomarit ja vallan perusta	36
2.1 Vallan kolmijako ja tuomioistuinten riippumattomuus.....	39
2.2 Tuomari virkamiehenä	41
3 Curt Olsson 1975 – 1989	42
3.1 Korkeimmasta oikeudesta ennakkopäätöstuomioistuin	44
3.2 Muita kannanottoja ja lainsäädäntötyötä	46
4 Olavi Heinonen 1989 – 2001	47
4.1 Tuomioistuinlaitos	50
4.1.1 Tuomareiden sivutoimet	51
4.1.2 Tuomareiden nimitykset.....	52
4.2 Kriminaalipolitiikasta	54
4.3 Paljon puhuttaneita tapauksia	55
4.4 Osallistuminen lainsäädäntötyöhön	55
5 Leif Sevón 2002 – 2005	57
5.1 Tuomioistuinlaitos	57
5.2 Muita kannanottoja ja lainsäädäntötyötä	58
6 Pauliine Koskelo 2006 – 2015	59
6.1 Tuomioistuinlaitos	61
6.1.1 Säästöt uhkana	61
6.1.2 Muita kannanottoja tuomioistuinlaitoksesta	62
6.2 Kriminaalipolitiikasta	64
6.3 Paljon puhuttaneita tapauksia	65
6.4 Osallistuminen lainsäädäntötyöhön	66
7 Timo Esko 2016 - 2019	67
8 Yhteenveto ja johtopäätökset	69

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio (2002)

Aulis Aarnio, Oikeusvaltio – tuomarivaltio?, s. 1-12, teoksessa Aarnio, Aulis – Uusitupa, Timo (toim.), Oikeusvaltio. Kauppakaari 2002.

Ahtonen – Keinänen (2015)

Ahtonen, Riitta – Keinänen, Anssi: Sidosryhmien vaikuttaminen lainvalmisteluun – empiirinen analyysi valiokuntakuulemisesta. Referee-artikkeli. Edilex 2012/5.

Aurejärvi (2013)

Aurejärvi, Erkki, Kovaa peliä – muistelmat. Into 2013.

Björne (2018)

Björne, Lars, ”Valkoinen” korkein oikeus 1918-1939, s. 33-69, teoksessa Pihlajamäki, Heikki (toim.), Lainkäyttöä läpi vuosisadan. Näkökulmia korkeimman oikeuden historiaan 1918-2018. Edita 2018.

Dahlblom (1993)

Dahlbom, Pirjo, Henkilöhistoria, s. 291-319, teoksessa Tulenheimo-Takki, Anja, Korkein Oikeus 75 vuotta. Lakimiesliiton Kustannus 1993.

Haarman (1989)

Haarman, Pirkko-Liisa, Korkeimman oikeuden presidentti Curt Olsson 70 vuotta. Lakimies 7/1989, s. 1048-1050.

Kekkonen (2003)

Kekkonen, Jukka, Muutos ja jatkuvuus – näköaloja oikeushistoriaan. Talentum 2003.

Kekkonen (2009)

Kekkonen, Jukka, Kontekstuaalinen oikeushistoria. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisut 2009.

Kekkonen (2018)a

Jukka Kekkonen, Korkeimman oikeuden perustaminen 1918, s.15-31 teoksessa Pihlajamäki, Heikki (toim.), Lainkäyttöä läpi vuosisadan. Näkökulmia korkeimman oikeuden historiaan 1918-2018. Edita 2018.

Kekkonen (2018)b

Jukka Kekkonen, Korkein oikeus radikaalin oikeuspolitiikan kaudella 1960-1990, s.180-207 teoksessa Pihlajamäki, Heikki (toim.), Lainkäyttöä läpi vuosisadan. Näkökulmia korkeimman oikeuden historiaan 1918-2018. Edita 2018.

Kemppinen (1992)

Kemppinen, Jukka, Tätä kaikki asianomaiset noudattakoon. Vap-kustannus 1992.

Korpiola (2018)

Korpiola, Mia, ”Pyhän oikeuden” turvana? Korkein oikeus sodassa 1939-1945, s. 71-133 teoksessa Pihlajamäki, Heikki (toim.), Lainkäyttöä läpi vuosisadan. Näkökulmia korkeimman oikeuden historiaan 1918-2018. Edita 2018.

Lavapuro (2011)

Juha Lavapuro, Ihmisoikeuskulttuurin murrokset? Eräitä kvantitatiivisia havaintoja korkeimman oikeuden ratkaisukäytännössä tapahtuneista muutoksista v. 1976-2010, s. 357-368 teoksessa Hyttinen, Tatu, Weckström, Katja (toim.) Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 50 vuotta. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2011.

Lukes (2005)

Lukes, Steven, Power: A Radical View. Palgrave Macmillan 2005.

Olsson (1993)

Curt Olsson, Korkein oikeus 1970- ja 1980-luvuilla – muistoja ja mietteitä, s. 117-146 teoksessa Korkein oikeus 75 vuotta. Gummerus 1993.

Olsson (1999)

Olsson, Curt, För lag och rätt i rikets tjänst: Minnen 1937-1989. Söderström 1999.

Pakarinen (2011)

Pakarinen, Auri, Lainvalmistelu vuorovaikutuksena – analyysi keskeisten etujärjestöjen näkemyksistä lainvalmisteluun osallistumisesta. Hakapaino Oy 2011.

Pere (2015)

Pere, Tuula, Suojattu, suvaittu vai sanktioitu sananvapaus? Fourth life publishing 2015.

Pihlajamäki (2018)a

Heikki Pihlajamäki, Jälleenrakennuksen aika 1945-1965, s.135-177 teoksessa Pihlajamäki, Heikki (toim.), Lainkäyttöä läpi vuosisadan. Näkökulmia korkeimman oikeuden historiaan 1918-2018. Edita 2018.

Pihlajamäki (2018)b

Heikki Pihlajamäki, Kansainvälistymisen aika, s.213-255 teoksessa Pihlajamäki, Heikki (toim.), Lainkäyttöä läpi vuosisadan. Näkökulmia korkeimman oikeuden historiaan 1918-2018. Edita 2018.

Salojärvi (2019)

Salojärvi, Juhana, Oikeus ja kohtuus: Suomen Lakimiesliitto 1944-2019. Alma Talent Oy 2019.

Saraviita (2011)

Saraviita, Ilkka, Perustuslaki. Talentum 2011.

SDP (1975)

Sosiaalidemokraattisen puolueen ja eduskuntaryhmän toimintakertomukset 1972-1974. Kirjapaino Jaarli 1975.

SDP (1978)

Sosiaalidemokraattisen puolueen ja eduskuntaryhmän toimintakertomukset 1975-1977.
Painovuosi 1978.

SDP (1984)

Sosiaalidemokraattisen puolueen ja eduskuntaryhmän toimintakertomukset 1981-1983.
Kansan Voima Oy 1984.

Takala (2013)

Tutkimuksia karismasta eri konteksteissaan. Lapin yliopistokustannus 2013.

Talvinko (2018)

Tuuli Talvinko, Matrikkeli, s. 277-329, teoksessa Pihlajamäki, Heikki (toim.), Lainkäyttöä läpi vuosisadan. Näkökulmia korkeimman oikeuden historiaan 1918-2018. Edita 2018.

Ylikoski (2000)

Ylikoski, Petri, Onko valta kyky-käsite?, s. 13-34 teoksessa Räikkä & Wennberg (toim.), Mitä on Valta? Oy UNIpress Ab 2000.

Yrttiaho (2000)

Yrttiaho, Eero, Tuomarimentaliteetti ja kansan oikeustaju – oikeudenkäytön representaatiot suomalaisessa kaunokirjallisuudessa ja mediassa käytävässä oikeudenmukaisuuskeskustelussa. Lapin yliopisto 2000.

Muu kirjallisuus

Suomen Lakimiehet 2011

Biografiskt lexikon för Finland 2011

Artikkelit ja pienemmät kirjoitukset

Aarnio (1997)

Aarnio, Aulis, Tuomioistuinlaitos ja demokratia. Lakimies 3/1997, s. 419-428.

Ervasti (2005)

Ervasti, Kaijus, Tuomioistuinkulttuurin kehityslinjoja. Oikeus 4/2005, s. 352-375.

Hautamäki (2003)

Hautamäki, Veli-Pekka, Tuomioistuinaktivismi tutkimuskohteena. Oikeus 2/2003, s. 170-180.

Heinonen (1998)

Heinonen, Olavi, Tuomioistuinlaitos turbulenssissa. Lakimies 6-7/1998, s. 954-961.

Jääskinen (2001)

Jääskinen, Niilo, Kolme aaltoa – Miten Suomen oikeusjärjestys eurooppalaistui? Defensor Legis 4/2001, s. 603-619.

Keinänen – Sutela – Tolvanen (2013)

Keinänen, Anssi – Sutela, Mika – Tolvanen, Matti, Korkeimman oikeuden äänestyspäätökset 2010-luvulla: empiirinen analyysi oikeusneuvosten eriävien mielipiteiden esittämisestä. Lakimies 3/2013, s. 367-389.

Kekkonen (1998)

Kekkonen, Jukka, Suomen oikeuskulttuurin suuren linjan jäljillä. Lakimies 6-7/1998, s. 929-936.

Kivivuori (2002)

Kivivuori, Janne, Kriminologin näkökulmia rikosuutisointiin. Oikeus 3/2002, s. 310-316.

Koskinen (1998)

Koskinen, Pekka, Olavi Heinonen 60 vuotta. Lakimies 8/1998, s. 1422-1428.

Lindstedt (2007)

Lindstedt, Jukka, Turvallisuus, kontrollipolitiikka ja lainvalvonta. Lakimies 7-8/2007, s. 1006-1037.

Oikarinen (2001)

Oikarinen, Esko, Tuomioistuinten laatutyön tarpeellisuus ja tunnuspiirteet – Pohjoise-Suomen laatukokeilut. *Lakimies* 2/2001, s. 291-299.

Olsson (1984)

Olsson, Curt, Om rättsutveckling genom dom. *Lakimies* 7-8/1984, s. 1182-1201

Pekkanen (1997)

Pekkanen, Raimo, Tuomiovalta ja tiedotusvälineet. *Lakimies* 1/1997, s. 17-24.

Sevón (2005)

Sevoń, Leif, Tuomioistuimet ja oikeuspolitiikka. *Oikeus* 3/2005, s. 298-302.

Tapanila (2019)

Tapanila, Antti, ”Tietynlaista valaistumista” – tuomioistuimet ja media. *Lakimies* 7-8/2019, s. 1040-1063.

Tuori (2007)

Tuori, Kaarlo, Oikeuslaitos ja yhteiskunta. *Lakimies* 7-8/2000, s.1049-1059.

Vihervuori (2012)

Vihervuori, Pekka, Tuomioistuin, muutos ja vuorovaikutus. *Lakimies* 2/2012, s. 327-331.

Virta (1992)

Virta, Päivi, Finlex ja tuomioistuinratkaisujen merkitys oikeuslähteenä. *Lakimies* 6/1992, s. 863-878.

Wilhelmsson (2002)

Wilhelmsson, Thomas, (Media)julkinen oikeudenkäynti moraalikeskustelun tilana. *Oikeus* 3/2002, s. 252-264.

Wilhelmsson (2005)

Wilhelmsson, Thomas, Oikeus, valtio ja yhteiskunta. *Lakimies* 1/2005, s. 105-110.

Virallislähteet

Hallituksen esitykset

HE 1/1998 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi Suomen hallitusmuodoksi.

HE 109/1999 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle tuomareiden nimittämistä koskeväksi lainsäädännöksi

HE 7/2016 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle tuomioistuinlaiksi ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

Valiokuntien mietinnöt ja lausunnot

LaVM 10/1981 vp.

Lakivaliokunnan mietintö n:o 10 hallituksen esityksen johdosta laiksi korkeimmasta oikeudesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta.

II LaVM 13/1982 vp.

Toisen lakivaliokunnan mietintö n:o 13 hallituksen esityksen johdosta laiksi rikoslain täydentämisestä sotilasrikoksia koskevilla säännöksillä sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVM 11/1986 vp.

Lakivaliokunnan mietintö n:o 11 hallituksen esityksen johdosta yleisten alioikeuksien yhtenäistämistä koskeväksi lainsäädännöksi.

LaVL 4/1992 vp.

Lakivaliokunnan lausunto eduskunnalle Euroopan talousalueen perustamiseen liittyvien sopimusten eräiden määräysten hyväksymisestä.

LaVM 11/1992 vp.

Lakivaliokunnan mietintö n:o 11 hallituksen esityksen johdosta laeiksi laintarkastuskunnasta annetun lain ja asetuksen kumoamisesta sekä korkeimpien oikeuksien jäsenmäärää koskevien säännösten muuttamisesta.

LaVL 5/1994 vp.

Lakivaliokunnan lausunto perustuslakivaliokunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

LaVL 6/1994 vp.

Lakivaliokunnan lausunto ulkoasiainvaliokunnalle Suomen liittymisestä Euroopan unioniin tehdyn sopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä.

LaVM 15/1994 vp.

Lakivaliokunnan mietintö n:o 15 hallituksen esityksestä laeiksi hovioikeuslain 5 §:n ja käräjäoikeuslain muuttamisesta.

LaVM 22/1994 vp.

Lakivaliokunnan mietintö N:o 22/1994 vp rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksista.

LaVM 26/1994 vp.

Lakivaliokunnan mietintö n:o 26 hallituksen esityksestä korkeimman oikeuden päätösvaltaisuutta koskevien säännösten muuttamisesta.

LaVL 6/1996 vp.

EY:n tuomioistuimen asema EU:n /II pilarin sopimuksissa.

LaVM 9/1997 vp.

Hallituksen esitys rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi.

LaVM 19/1997 vp.

Hallituksen esitys oikeudenkäymiskaaren muutoksenhakua hovioikeuteen ja asian käsittelyä hovioikeudessa koskevien säännösten sekä eräiden niihin liittyvien lakien muuttamisesta.

LaVL 9/1998 vp.

Lakivaliokunnan lausunto perustuslakivaliokunnalle hallituksen esityksestä uudeksi hallitusmuodoksi.

LaVM 1/2000 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä tuomareiden nimittämistä koskeväksi lainsäädännöksi.

LaVM 1/2001 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten uudistamiseksi.

LaVM 5/2001 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä valtion virkamieslain 18 §:n muuttamisesta.

LaVM 6/2001 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä tuomarin esteellisyyttä koskeväksi lainsäädännöksi.

LaVL 7/2006 vp.

Lakivaliokunnan lausunto ministeriön selvityksestä valtiontalouden kehyspäätösten vaikutuksista tuomioistuinelaitokseen.

LaVM 8/2006 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä työtuomioistuimesta annetun lain muuttamisesta.

LaVL 15/2008 vp.

Lakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2009.

LaVM 16/2009 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi korkeimmasta oikeudesta annetun 13 §:n muuttamisesta.

LaVL 19/2009 vp.

Lakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2010.

LaVL 28/2009 vp.

Lakivaliokunnan lausunto valtioneuvoston selonteosta Suomen ihmisoikeuspolitiikasta.

LaVL 13/2010 vp.

Lakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2011.

LaVL 5/2012 vp.

Lakivaliokunnan lausunto valtioneuvoston selonteosta eduskunnalle valtiontalouden kehyksistä vuosille 2013-2016.

LaVL 10/2012 vp.

Lakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2013.

LaVM 15/2012 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle markkinaoikeutta ja oikeudenkäyntiä markkinaoikeudessa koskevaksi lainsäädännöksi.

LaVL 12/2013 vp.

Lakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2014.

LaVL 9/2014 vp.

Lakivaliokunnan lausunto valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2015-2018.

LaVL 17/2014 vp.

Lakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä valtion talousarvioksi vuodelle 2015.

LaVM 24/2014 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren 25 ja 25a lukujen sekä sotilasoikeudenkäyntilain 3 §:n muuttamisesta.

LaVL 7/2016 vp.

Lakivaliokunnan lausunto valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2017 – 2020.

LaVM 11/2017 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi tuomioistuinlain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.

LaVL 13/2017 vp.

Lakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2018.

LaVM 2/2018 vp.

Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

LaVL 22/2018 vp.

Lakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioiksi vuodelle 2019.

PeVL 11/1986 vp.

Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä n:o 29 yleisten alioikeuksien tuomareiden nimitysjärjestelmän uudistamista koskevaksi lainsäädännöksi.

SoVM 34/1989 vp.

Sosiaalivaliokunnan mietintö n:o 34 hallituksen esityksestä laeiksi lastensuojelulain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

SoVL 3/1990 vp.

Sosiaalivaliokunnan lausunto ulkoasiainvaliokunnalle hallituksen esityksestä n:o 239/1989 vp. vuonna 1988 pidetyn 75. Kansainvälisen työkonferenssin hyväksymien yleissopimusten ja suositusten johdosta.

SoVL 9/1990 vp.

Sosiaalivaliokunnan lausunto puolustusasianvaliokunnalle sen toimialaa koskevilta osin ja eräistä yksityiskohdista hallituksen esityksestä n:o 248/1989 vp. valmiuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

SoVL 10/1990 vp.

Sosiaalivaliokunnan lausunto puolustusasianvaliokunnalle sen toimialaa koskevilta osin ja eräistä yksityiskohdista hallituksen esityksestä n:o 248/1989 vp. puolustustilalaiksi.

PeVM 9/1990 vp.

Perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 9 eräiden valtioneuvoston oikeuskansleria ja eduskunnan oikeusasiamiestä koskevien säännösten muuttamista koskevaksi lainsäädännöksi.

PeVL 5/1992 vp.

Perustuslakivaliokunnan lausunto valtioneuvoston selonteosta eduskunnalle EY-jäsenyyden vaikutuksista Suomelle.

PeVL 32/1996 vp.

Perustuslakivaliokunnan lausunto lakivaliokunnalle Suomen Hallitusmuodon ylintä syyttäjää koskevien säännösten muuttamisesta sekä laiksi yleisistä syyttäjistä ja eräksi niihin liittyviksi laeiksi.

PeVL 13/1999 vp.

Perustuslakivaliokunnan lausunto eduskunnalle hallituksen esityksestä tuomareiden nimittämistä koskevaksi lainsäädännöksi.

PeVM 3/2000 vp.

Perustuslakivaliokunnan mietintö eduskunnalle hallituksen esityksestä laiksi valtakunnanoikeudesta ja ministerivastuuasioiden käsittelystä.

PeVM 7/2002 vp.

Perustuslakivaliokunnan mietintö eduskunnalle hallituksen esityksestä laiksi Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisesta

PeVL 13/2011 vp.

Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioiksi vuodelle 2012.

PeVL 17/2013 vp.

Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi erillisellä päätöksellä määrättävästä veron- tai tullinkorotuksesta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

PeVL 23/2013 vp.

Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen esityksestä pysäköinninvalvonnassa avustamista koskevaksi lainsäädännöksi.

PeVL 20/2014 vp.

Perustuslakivaliokunnan lausunto hallituksen vuosikertomuksesta 2013.

HaVM 1/1995 vp.

Hallintovaliokunnan mietintö eduskunnalle hallituksen esityksestä kirkkolain 20 luvun 1 §:n muuttamisesta.

HaVM 8/1997 vp.

Hallintovaliokunnan mietintö eduskunnalle hallituksen esityksestä valtion virkamieslain muuttamisesta.

SuVL 2/2003 vp.

Suuren valiokunnan lausunto valtioneuvoston selonteosta konventin tuloksista ja valmistautumisesta hallitusten väliseen konferenssiin.

Mietinnöt

KM 1997:12

Tuomarit välimiehinä: tuomarioimikunnan osamietintö.

KM 1998:1

Tuomareiden asema ja nimittäminen. Tuomarioimikunnan mietintö 1998:1.

KM 2001:10

Muutoksenhakutoimikunnan osamietintö.

KM 2002:8

Muutoksenhakutoimikunnan jatkamietintö.

Muut eduskunta-asiakirjat

PTK 15/2000 vp.

Eduskunnan pöytäkirja. 15. Perjantai 18. helmikuuta 2000.

KK 784/2004 vp.

Astrid Thorsin kirjallinen kysymys perheoikeudellisesta tuomioistuimesta.

PTK 126/2009 vp.

Eduskunnan pöytäkirja. Tiistai 15. joulukuuta 2009.

KK 595/2009 vp.

Päivi Räsänen kirjallinen kysymys syyttäjälaitoksen resurssien lisäämisestä.

PTK 108/2010 vp.

Eduskunnan pöytäkirja. Torstai 28. lokakuuta 2010.

PTK 117/2010 vp.

Eduskunnan pöytäkirja. Tiistai 16. marraskuuta 2010.

KA 4/2013 vp.

Keskustelualoite tapaturma- ja potilasvahinkoasioiden käsittelystä vakuutusoidessa.

TA 14/2013 vp.

Toimenpidealoite törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä annetun vähimmäisrangaistuksen korottamiseksi.

LA 20/2013 vp.

Lakialoite rikoslain 20 luvun 7 §:n muuttamisesta.

PTK 61/2013 vp.

Eduskunnan pöytäkirja. Torstai 30. toukokuuta 2013.

PTK 133/2013 vp.

Eduskunnan pöytäkirja. Tiistai 17. joulukuuta 2013.

TA 52/2014 vp.

Toimenpideoite vammautuneiden oikeuden turvaamisesta ja vakuutusjärjestelmän puutteiden korjaamisesta.

PTK 117/2017 vp.

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja. Tiistai 14. marraskuuta 2017.

PTK 114/2020 vp.

Eduskunnan pöytäkirja. Tiistai 16. marraskuuta 2010.

Lehtiartikkelit

Rissanen, Heikki Y. Suomen Kuvalehti: Korkeimman oikeuden uusi presidentti: Rikokset eivät vähene rangaistuksilla, 5.12.1975, s. 39.

Helsingin Sanomat: Curt Olsson Vaasassa: KO:n jutturuuhka uhkaa oikeusturvaa, 12.9.1976, s. 7.

Virkkunen, Sakari. Suomen Kuvalehti: Muotivalittajat tukehduttavat korkeimman oikeuden, 15.10.1976, s. 58.

Helsingin Sanomat: Korkeimman oikeuden presidentti: Oikeudenkäynnin hitaus on yhä todellinen epäkohta, 6.12.1977, s. 28.

Helsingin Sanomat: Enemmän vaikutusvaltaa kuin kokoa, 7.6.1978, s. 9.

Helsingin Sanomat: KKO täyttää 60 vuotta: Jutturuuhkasta pyritään eroon kolmessa vuodessa, 30.11.1978, s. 8.

Olsson, Curt. Helsingin Sanomat: Tuomioistuin on riippumaton – Poliittiset tuomarinnimitykset vaarantaisivat lainkäytön puolueettomuuden, 17.12.1978, s. 2.

Helsingin Sanomat: 5200 juttua jonottaa KKO:ssa, 13.5.1979, s. 6.

Helsingin Sanomat: KKO purkaa suman 3 vuodessa – Muutoksenhakua rajoitetaan jämerin ottein, 24.11.1979, s. 10.

Olsson, Curt. Helsingin Sanomat: Julkisen sanan oltava harkitsevampi nimien esillepanossa, 4.12.1982, s. 2.

Helsingin Sanomat: Väkivallan ennaltaehkäisyssä asennekasvatus keskeistä, 14.5.1983, s. 2.

Helsingin Sanomat: KKO:n presidentti Curt Olsson: Tuomioistuimet Koiviston arvostelun ulkopuolella, 2.12.1983, s. 15.

Helsingin Sanomat: Curt Olsson: Jälkipuheet yllättivät Koiviston, 3.12.1983, s. 11.

Helsingin Sanomat: Oikeustieteen nykytila ei saanut korkeaa arvosanaa, 9.9.1984, s. 11.

Helsingin Sanomat: Hallitus juhli puhein, seppelein, 3.10.1984, s. 9.

Helsingin Sanomat: KKO:n presidentti Curt Olsson tuomaripäivillä: Tuomarien huono palkkataso oikeuslaitoksen pääongelma, 29.11.1986, s. 17.

Helsingin Sanomat: Joutuuko välimiestuomari välikäteen? – Suomessa ei ole selviä sääntöjä siitä mitä oikeuslaitosta palveleva tuomari voi tehdä omalla ajallaan sivutöinä riippumattomuutta vaarantamatta, 2.8.1987, s. B 2.

Helsingin Sanomat: Oikeusministeri Matti Louekoski Kuopiossa: Hovioikeuksien uusittava raskaita työrutiineitaan, 2.10.1989, s. 14.

Helsingin Sanomat: Alle 15-vuotiaille ei ole käyttökelpoisia seuraamuksia rikoksesta, 18.5.1990, s. A 10.

Helsingin Sanomat: Koivisto laajentaisi KKO:n armahdusvaltaa, 1.6.1990, s. A 11.

Helsingin Sanomat: Korkeimman oikeuden presidentti Olavi Heinonen: Ohivalitus korkeimpaan oikeuteen yhtenäistäisi alioikeuksien linjan, 18.3.1991, s. A 5.

Helsingin Sanomat: Korkean tason juridista aivovoimistelua, 3.10.1993, s. D 4.

Helsingin Sanomat: Ministeri Pokka ihmettelee KKO:n nimitysmenettelyä, 25.11.1993, s. A 5.

Helsingin Sanomat: Presidentti vetää armahduksissa kovempaa linjaa kuin KKO – Ahtisaari erityisen tiukkana väkivalta- ja talousrikollisille, 8.10.1994, s. A 5.

Heinonen, Olavi. Helsingin Sanomat: Tarvitaanko perustuslakituomioistuin?, 12.3.1995, s. A 2.

Helsingin Sanomat: KKO:n presidentti Olavi Heinonen: Korkeimman oikeuden jäsenet voivat osallistu välimiesoikeuksiin, 30.5.1995, s. A 7.

Helsingin Sanomat: KHO:n presidentti Pekka Hallberg: Tuomarien tulisi harkita pidättäytymistä välimiestehtävistä, 29.11.1995, s. A 14.

Aarnio, Aulis. Suomen Kuvalehti: Oikeusvaltio vahvistuu, 31.5.1996, s. 5.

Heinonen, Olavi. Helsingin Sanomat: Tuomarien valta on kasvanut, 14.9.1996, s. A 2.

Helsingin Sanomat: KKO:n presidentti Heinonen: Rangaistusten yhtenäistäminen on vaikeaa, 23.10.1996, s. A 5.

Helsingin Sanomat: KKO:n jäsenten sivutöitä vastaan hyökätään, 4.12.1996, s. A 5.

Helsingin Sanomat: Oikeusministeri haluaa lisää avoimuutta tuomarien nimityksiin – Häkämies toivoo korkeimpien oikeuksien perustelevan, miksi ne esittävät kutakin henkilöä virkaan, 20.2.1997, s. A 9.

Helsingin Sanomat: Korkeimman oikeuden presidentti Olavi Heinonen: Eeva Vuoren erotamattomuus voi muuttaa perustuslakia, 22.8.1997, s. A 5.

Helsingin Sanomat: Oikeuskansleri: KKO:n pitäisi valvoa tarkemmin jäseniensä välimiestehtäviä, 2.9.1997, s. A 6.

Helsingin Sanomat: KKO asetti valiokunnan pohtimaan välimiestehtävien valvontaa, 4.9.1997, s. A 9.

Helsingin Sanomat: Korkein oikeus hakee tiedottajaa, 20.9.1997, s. A 5.

Helsingin Sanomat: KKO:n Heinonen – Poliitikkojen pohdittava irtautumista Haagin lapsisopimuksesta, 21.9.1997, s. A 11.

Helsingin Sanomat: KKO tehostaa oikeusneuvosten sivutoiden valvontaa, 25.9.1997, s. A 6.

Himma, Katri. Suomen Kuvalehti: Kuka kuulisi lasta?, 20.11.1998, s. 23.

Internet-lähteet

Helsingin Sanomat on kerännyt näköislehdet aikahaku-palveluunsa vuoteen 1997 saakka, jonka jälkeen kaikki lehdissä julkaistut jutut löytyvät online-versioina. Tämän johdosta nämä ovat lähdeluettelossa merkitty internet-lähteiden alle.

Helsingin Sanomat: Tomittaja Enzo Sevón – urheiluselostaja ja järjestömies, 1.4.1998.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/ihmiset/art-2000003706623.html>, vierailtu sivulla 1.12.2019.

Ojansivu, Merja. Helsingin Sanomat: Ministeriö järjestee Kerstin Campoyn matkaa ja oikeusapua – KKO:n Heinosesta luovutus osin epäoikeudenmukainen, 11.11.1998.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003757625.html>, vierailtu sivulla 4.9.2019.

Ojansivu, Merja. Helsingin Sanomat: KKO:n presidentti Olavi Heinonen: Oikeusjuttuja käsitellään suullisesti liian monta kertaa, 20.3.1999.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003786862.html>, vierailtu sivulla 2.9.2019.

Reinboth, Susanna. Helsingin Sanomat: Korkein oikeus vastaa, 25.3.1999.

- Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003788207.html>, vierailtu sivulla 4.9.2019.
- Heinonen, Olavi. Helsingin Sanomat: Tarvitsemme pysyvät tuomarit – Tärkeintä tuomareiden nimittämismenettelyssä on valmisteluprosessin luotettavuus, kirjoittaa, 8.2.1998.
- Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000003694064.html>, vierailtu sivulla 28.8.2019.
- Ojansivu, Merja. Helsingin Sanomat: Tuomarinimityksistä sovintoesitys – KKO:n Heinonen pahoittelee päätösvallan luisumista tuomarikunnan käsistä, 12.2.2000.
- Saatavilla osoitteessa <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003862210.html>, vierailtu sivulla 28.8.2019.
- Ojansivu, Merja. Helsingin Sanomat: Tuomareiden virkaesityslautakunnan kokoonpanoa hiottiin viime metreillä – valiokunta ottaisi oikeustieteen edustajan lautakuntaan, 12.2.2000.
- Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003862211.html>, vierailtu sivulla 28.8.2019.
- Reinboth, Susanna. Helsingin Sanomat: KKO:n presidentti Heinonen: Väkivallasta liian lievät tuomiot, 15.7.2001.
- Saatavilla osoitteessa <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003982605.html>, vierailtu sivulla 3.9.2019.
- Reinboth, Susanna. Helsingin Sanomat: Asianajajaliitto ei rajoittaisi muutoksenhakua hovioikeudessa, 12.1.2002.
- Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004024039.html>, vierailtu sivulla 10.9.2019.
- Reinboth, Susanna. Helsingin Sanomat: KKO:n presidentti huolestunut kasvavista vahingonkorvauksista, 19.11.2002.
- Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004099571.html>, vierailtu sivulla 10.9.2019.
- Violainen, Jyrki. Helsingin Sanomat: KKO:n puolueettomuus vaarantui, 8.5.2003.
- Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004138636.html>, vierailtu sivulla 10.9.2019.
- Sevón, Leif. Helsingin Sanomat: Asiantuntijuus ei johda esteellisyyteen, 11.5.2003.
- Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004139392.html>. Vierailtu sivulla 10.9.2019.
- Helsingin Sanomat: Sevón: KKO:n päätöstekstit on kirjoitettu asianomaisille, 22.10.2003.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004176582.html>, vierailtu sivulla 10.9.2019.

Oikeusministeriö: Kärjäoikeudet täyttävät 10 vuotta, 1.12.2003.

Saatavilla osoitteessa: https://oikeusministerio.fi/artikkeli/-/asset_publisher/karaja-oikeudet-tayttavat-10-vuotta, vierailtu 14.5.2020.

Arolainen, Teuvo. Helsingin Sanomat: Juristit paheksuvat käräjien televisiointia – Sevón, Kuusimäki, ja Manner haluvavat lakiin uusia rajoituksia oikeudenkäynnin julkisuudelle, 7.3.2004.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004207935.html>, vierailtu sivulla 10.9.2019.

Helsingin Sanomat: Sevón paheksuu Koskisen henkirikoslausuntoja, 31.7.2004.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004240937.html>, vierailtu sivulla 10.9.2019.

Tulonen, Hannele. Helsingin Sanomat: Leif Sevón: Asian kiireellisyys esti kuulemasta poikia – KKO:n presidentin mielestä kiistassa asiat on sekoitettu pahoin, 15.9.2004.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004252084.html>, vierailtu sivulla 10.9.2019.

Yle: KKO:n Sevón moittii lakien väljyyttä, 17.9.2004.

Saatavilla osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-5162272>, vierailtu sivulla 10.9.2019.

Arolainen, Teuvo. Helsingin Sanomat: Tuija Brax: Lisää vauhtia lapsikiistojen ratkomiin – Sosiaaliviranomaisilta voi mennä vuosia lausuntojen antamiseen, 12.3.2005.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004294425.html>, vierailtu sivulla 10.9.2019.

Turun Sanomat: Korkein oikeus saamassa ensimmäisen naispresidentin, 21.12.2005.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/1074089701/Korkein+oikeus+saamassa+ensimmaisen+naispresidentin>, vierailtu sivulla 1.12.2019.

Pohjonen, Kirsti. Turun Sanomat: Koskelo odottaa tuomareilta vahvaa sitoutumista työhön, 23.12.2005.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/1074090113/Koskelo+odottaa+tuomareilta+vahvaa+sitoutumista+tyohon>, vierailtu sivulla 11.9.2019.

Helsingin Sanomat: KKO:n Koskelo ohittaisi tarvittaessa HO:n – Ohivalitus nopeuttaisi vaikeiden tapausten oikeuskäsittelyä, 15.1.2006.

- Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004367278.html>, vierailtu sivulla 11.9.2019.
- Taloussanomat: KKO:n Koskelo: Tuomareiden erikoistumista lisättävä, 4.2.2006.
Saatavilla osoitteessa: <https://www.is.fi/taloussanomat/art-2000001456659.html>, vierailtu sivulla 11.9.2019.
- Harju, Jukka. Helsingin Sanomat: Presidentti on huolissaan oikeusturvasta – Pauliine Koskelo, 60, 22.6.2006.
Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/i ihmiset/art-2000004405941.html>, vierailtu sivulla 11.9.2019
- Koskelo, Pauliine. Helsingin Sanomat: Käräjäoikeuksien määrää on välttämättä vähennettävä – Laadun turvaaminen ja voimavarojen käytön järjeistäminen edellyttävät käräjäoikeuksien toiminnan organisoimista suurempiin yksiköihin, kirjoittaa Pauliine Koskelo, 12.11.2006.
Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004439532.html>, vierailtu sivulla 11.9.2019.
- Yle: Koskelo karsisi käräjäoikeudet noin 30:een – Tuomioistuinten organisaatiota ja käytäntöjä tulee uudistaa ennen irtisanomisia, korkeimman oikeuden presidentti Pauliine Koskelo sanoo, 10.12.2006.
Saatavilla osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-5755453>, vierailtu sivulla 11.9.2019.
- Elonen, Piia. Helsingin Sanomat: Koskelo: Oikeuden ongelmat painottuvat pääkaupunkiseudulle – Luhtanen arvosteli Koskelon näkemyksiä, 28.1.2007.
Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004457245.html>, vierailtu sivulla 11.9.2019.
- Iltasanomat: KKO:n presidentti: Laki ei tunne katumusta, 28.8.2007.
Saatavilla osoitteessa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000214369.html>, vierailtu sivulla 1.10.2019.
- Iltasanomat: KKO:n presidentti IS:lle: Miksi syyttäjät eivät valita tuomioista?, 18.1.2008.
Saatavilla osoitteessa: <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000000334706.html>, vierailtu sivulla 1.10.2019.
- Kostiainen, Riikka, Rikosoikeusjärjestelmän tietopohjaa parannettava. Haaste 4/2008.
Saatavilla osoitteessa: <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiar-kisto/haaste20084/rikosoikeusjarjestelmantietopohjaaparannettava.html>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Yle: Tuomareilla ei ole riittävästi tietoa pedofiliarangaistuksista – Tuomareilla ei ole ollut riittävästi tietoa rangaistuskäytännöistä lasten hyväksikäyttöjutuissa, sanoo korkeimman oikeuden presidentti Pauliine Koskelo, 16.11.2009.

Saatavilla osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-5918898>, vierailtu sivulla 1.10.2019.
Sajari, Petri. Helsingin Sanomat: Päätös, josta ei voi valittaa – Korkein oikeus valitsi uudeksi jäsenekseen asianajaja Ari Kantorin. Hänelle vinkattiin KKO:sta etukäteen, että nyt kannattaisi hakea. Vain pieni piiri tietää, mitkä ovat perimmäiset valintakriteerit, 7.3.2010.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000004716629.html>, vierailtu sivulla 11.9.2019.

Yle MOT: Raiskaus ja rangaistus: käsikirjoitus, 6.4.2010.

Saatavilla osoitteessa: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/04/06/raiskaus-ja-rangaus-kasikirjoitus>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Helsingin Sanomat: Korkein oikeus ja Brax eri linjoilla sananvapaustuomiosta – KKO:n presidentin mukaan vika on järjestelmässä, oikeusministerin mukaan lainkäytössä, 19.10.2010.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000004763589.html>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Koskelo, Pauliine. Helsingin Sanomat: Oikeussuojaa sananvapautta koskevissa jutuissa voisi pohtia, 28.10.2010.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000004765529.html>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Pihlajamäki, Heikki. Helsingin Sanomat: Tuomarin näkymättömydestä ei pidä tinkiä – Amerikkalainen malli, jossa tuomarin persoona on tärkeä, ei sovi eurooppalaiseen käsitykseen demokratiasta, 11.2.2011.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000004787168.html>, vierailtu sivulla 6.5.2020.

Yle: KKO:n presidentti haluaa selkeän lain yksityiselle pysäköinnin valvonnalle – Korkeimman oikeuden presidentti Pauliine Koskelo toivoo Suomeen lainsäädäntöä, joka sallisi yksityisten parkkifirmojen periä valvontamaksuja. YLE Uutisten haastattelussa KKO:n presidentti ihmettelee eduskunnan perustuslakivaliokunnan toimintaa asiassa, 4.3.2011.

Saatavilla osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-5092372>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Yle: KKO:n Koskelo puolustaa lausuntoa, 7.3.2011.

Saatavilla osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-5093599>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Helsingin Sanomat: Karjalainen: Pekka Hallberg lähdössä presidenttiehdokkaaksi – korkeimman hallinto-oikeuden presidentti Pekka Hallberg aikoo asettua presidenttiehdokkaaksi kansalaisliikkeen riveistä, kertoo Joensuussa ilmestyvä sanomalehti Karjalainen, 20.9.2011.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000002505303.html>, vierailtu 14.5.2020.

Sajari, Petri. Helsingin Sanomat: Korkein oikeus muutti nimitysmenettelyään – täysistunto haastatteli ensi kerran oikeusneuvoksen virkaan ilmoittautuneita, 6.6.2012.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002535882.html>, vierailtu sivulla 11.9.2019.

Oikeustoimittajat ry: Oikeustoimittajien selvitys: Tuomareiden välimiestehtävät keskittyvät korkeimpaan oikeuteen, 5.6.2012.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.oikeustoimittajat.fi/oikeustoimittajien-selvitys-tuomareiden-valimiestehtavat-keskittyvat-korkeimpaan-oikeuteen/>, vierailtu sivulla 3.5.2020.

Yle: Oikeustoimittajat: Tuomarien sivutyöt altistavat korruptiolle, 5.6.2012.

Saatavilla osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-6165802>, vierailtu sivulla 3.5.2020.

Saarinen, Juhani. Helsingin Sanomat: Koskelo moittii vakuutusosoikeutta – Linjaa arvosteluaan liian tiukaksi. Korkein oikeus puuttunut kymmeneen juttuihin viime vuosina, 18.6.2012.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002538737.html>, vierailtu sivulla 1.10.2019

Silfverberg, Kalle. Helsingin Sanomat: Arvosteltu vakuutusosoikeus menee remonttiin lähivuosina – Oikeusministeri haluaisi antaa lisää painoarvoa potilasta hoitavan kunnan lääkärille, 20.6.2012.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002539190.html>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Vihavainen, Suvi. Helsingin Sanomat: Moitteet johtivat lääkärin eroon – Vakuutusosoikeuden ylilääkäri lähti virastaan korkeimman oikeuden arvostelun takia. Vakuutusosoikeuden päätöksiä kumonnut KKO on ratkaissut juttuja tapaturmissa loukkaantuneiden hyväksi, 7.8.2012.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002549771.html>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Korkein oikeus: Lausunto tuomarien välimieskäytännöstä, 14.1.2013.

Saatavilla osoitteessa: <https://korkeinoikeus.fi/fi/index/lausunnot/opinion/1384846215273.html>, vierailtu sivulla 3.5.2020.

Talouselämä: Korkeimman oikeuden presidentit vastakkain – Korkeimman oikeuden presidentti Pauliine Koskelo haluaa liittää tuomioistuimet yhdeksi kokonaisuudeksi. KHO:n presidentti Pekka Vihervuori ja elinkeinoelämä ovat nyrpeitä, 8.2.2013.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.talouselama.fi/uutiset/korkeimpien-oikeuksien-presidentit-vastakkain/c7e997cd-463e-313b-a023-73672bee9d2e>, vierailtu sivulla 11.9.2019.

Helsingin Sanomat: KKO:n presidentti penää lakia ympärileikkauksista – Korkeimman oikeuden presidentti Pauliine Koskelo toivoo Suomeen lakia ympärileikkauksista, kertoo Väli-Suomen median Sunnuntaisuomalainen. Koskelo kritisoi poliittisia päättäjiä lainvalmistelun hitaudesta. Korkein oikeus salli uskonnollisista syistä tapahtuvan ympärileikkauksen yli neljä vuotta sitten, 11.2.2013.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002612692.html>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Koskelo, Pauliine. Helsingin Sanomat: Tuomioistuinlaitos tarvitsee itsenäisen keskushallinnon – Helsingin Sanomien pääkirjoituksessa (14.3.) suhtauduttiin epäilevästi tuomioistuinviraston perustamiseen. Lehden mukaan vaarana on, että virasto alkaa paisuttaa itseään ja syö samalla voimavaroja järjestelmän muilta osilta, jotka tekevät varsinaista käytännön työtä, 17.3.2013.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000002620832.html>, vierailtu sivulla 11.9.2019.

Hufvudstadsbladet: Domstolarna kräver lag om omskäreelse – Varje år omskärs några hundra pojkar av religiösa skäl, trots att det är oklart om ingreppet tillåts i Finlands lag. Högsta domstolens president Pauliine Koskelo vill att politikerna slutar undvika frågan och stiftar en lag om omkäreelse, 2.7.2013.

Saatavilla osoitteessa: <http://gamla.hbl.fi/nyheter/2013-07-01/468811/domstolarna-kraver-lag-om-omskareelse>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Savon Sanomat: Poliitikkojen heikkous uhkaa koko järjestelmää, 27.11.2013.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.savonsanomat.fi/kotimaa/Poliitikkojen-heikkous-uhkaa-koko-oikeusj%C3%A4rjestelm%C3%A4%C3%A4/437616>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Sajari, Petri. Helsingin Sanomat: Koskelo: Tavalliset rattijuopumukset pois tuomioistuintuomista – Korkeimman oikeuden presidentti haluaa järjeistää oikeuslaitosta tuntuvasti, 16.12.2013.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002696513.html>, vierailtu sivulla 11.9.2019.

Yle: KKO:n presidentti Koskelon sähköpostit hämmentävät eduskuntaa – Korkeimman oikeuden presidentin Pauliine Koskelon kansanedustajille lähettämät sähköpostit ovat herättäneet kummastelua eduskunnassa. Kansanedustajat kertovat, että presidentti Koskelo pommittaa viesteillään eduskuntaa ahkerasti myös vireillä olevissa lakihankkeissa. Koskelo kiistää vaikuttamisyrietykset, 25.4.2014.

Saatavilla osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-7207902>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Yle: Näin eri tavoin voivat emeritusprofessorit nähdä Koskelon sähköpostittelun – Yksi emeritusprofessori vaatii blogissaan korkeimman oikeuden presidentin eroa, toinen otsikoi bloginsa: ”Turha kohu KKO:n presidentin sähköpostiviesteistä”. Myös kaksi kokoomuksen kansanedustajaa puolustaa viestittelyä.

Saatavilla osoitteessa: <https://yle.fi/uutiset/3-7209659>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Sajari, Petri. Helsingin Sanomat: Lisää voimavaroja perustuslain valvontaan – Korkeimman oikeuden presidentin Pauliine Koskelon mielestä perustuslain valvonnassa olisi parantamisen varaa. ”Perustuslakivaliokunnalla pitäisi olla enemmän omaa valmisteluvoimaa ja vähemmän riippuvuutta ulkoisista asiantuntijoista”, Koskelo sanoo. Valiokunta arvioi ennen lain säätämistä, onko hallituksen esitys perustuslain mukainen, 14.10.2014.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002769158.html>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Reinboth, Susanna. Helsingin Sanomat: KKO:n presidentti sai puhtaat paperit kansanedustajia kummastuttaneista sähköposteistaan – Korkeimman oikeuden presidentti Pauliine Koskelo ei ole pyrkinyt asiattomasti painostamaan kansanedustajia lähettämällä heille viestejä, arvioi oikeuskansleri Jaakko Jonkka, 4.11.2014.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002774785.html>, vierailtu sivulla 1.10.2019.

Hiiro, Jukka. Helsingin Sanomat: Korkeimman oikeuden presidentti Pauliine Koskelo palkittiin oikeudenmukaisuuden edistämisestä – Palkinnon myöntänyt Suomen Asianajajaliitto kiittää Koskeloa rohkeudesta yhteiskunnallisessa keskustelussa, 5.6.2015.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002829506.html>, vierailtu sivulla 11.9.2019.

Lakimiesliitto: K.J. Ståhlberg-mitalilla palkittu Pauliine Koskelo Lakimiespäivässä: ”Tuomioistuinhallinnon uudelleenjärjestäminen on välttämätöntä” – Suomen Lakimiesliitto palkitsi korkeimman oikeuden presidentti Pauliine Koskelon Lakimiespäivässä K.J. Ståhlberg-mitalilla. Kunnianosoituksen Lakimiesliitto antaa joka toinen vuosi henkilölle, jonka toiminnalla on ollut huomattava merkitys kansallisesti tai kansainvälisesti yhteiskunnalle, lakimieskunnalle, oikeuselämälle tai oikeustieteelle, 2.10.2015.

Saatavilla osoitteessa <https://www.lakimiesliitto.fi/uutiset/k-j-stahlberg-mitalilla-palkittu-pauliine-koskelo-lakimiespaivassa-tuomioistuinhallinnon-uudelleenjarjestaminen-on-valttamatonta/>, vierailtu sivulla 11.9.2019.

Reinboth, Susanna. Helsingin Sanomat: Korkeimman oikeuden tuleva presidentti ihailee suomalaistuomareiden moraalia – Säästöistä huolimatta tuomioistuinlaitos on Suomessa kohtalaisessa kunnossa, arvioi Turun hovioikeuden presidentti Timo Esko, 20.11.2015.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002867500.html>, vierailtu sivulla 3.5.2020.

Yle: Korkeimman oikeuden jättävä presidentti Pauliine Koskelo: Joululahjarahat eivät kuulu tuomioistuimiin, 8.12.2015.

Saatavilla osoitteessa <https://yle.fi/uutiset/3-8498321>, vierailtu sivulla 11.9.2019.

Reinboth, Susanna. Helsingin Sanomat: Asianajajaliitto: Käräjäoikeuksien vähentäminen veisi kansalaisten oikeuspalvelut yhä kauemmaksi – Asianajajaliitto ja KKO:n uusi presidentti vastustavat kaavailuja käräjäoikeusverkon harventamisesta. He pelkäävät myös, että myös muut oikeudelliset palvelut pakenevat kansalaisten ulottuvilta, 16.1.2016.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002880255.html>, vierailtu sivulla 21.10.2019.

Lakimiesuutiset: Korkeimpaan oikeuteen asti, 18.1.2016.

Saatavilla osoitteessa: <https://lakimiesuutiset.fi/korkeimpaan-oikeuteen-asti/>, vierailtu sivulla 3.5.2020.

Aamulehti: Pauliine Koskelo 60 vuotta: Tietämättömyys voi aiheuttaa kärsimystä – Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomarin Pauliine Koskelon mukaan juristeilta vaaditaan uudenlaista ammattitaitoa ja työskentelyotetta, 20.6.2016.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.aamulehti.fi/i ihmiset/pauliine-koskelo-60-vuotta-tietamattomyys-voi-aiheuttaa-karsimysta-23738293>, vierailtu sivulla 1.12.2019.

Aamulehti: KKO:n presidentti Timo Esko: Oikeusturva on uhattuna, kun määrärahoja karsitaan vuosittain, 6.8.2016.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.aamulehti.fi/a/23834545>, vierailtu sivulla 21.10.2019.

Pietiläinen, Tuomo. Helsingin Sanomat: Korkeimman oikeuden tuomari sai 270000 euron sivutulot vuodessa, maksajaa ei kerrota – ”Vapaa-ajalla teen mieluummin näitä hommia kuin pelaan golfia” – Suomen ylintä tuomiovaltaa käyttävä tuomari Ari Kantor ei näe välimiespalkkiossa ongelmaa, koska korkein oikeus saa tietää maksajan nimen ja hän tekee työt vapaa-ajalla, 11.11.2017.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005445554.html>, vierailtu sivulla 3.5.2020

Lyytinen, Jaakko. Helsingin Sanomat: Tuntemattomat tuomarit – Tiedämme aika paljon Yhdysvaltain korkeimman oikeuden jäsenistä. Suomen ylimmät oikeudenhakajat valitaan salakähmäisesti, emmekä tiedä heistä juuri mitään. Kaksi tuoreinta oikeusneuvosta raottaa nyt oikeuspalatsin ovea.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005902199.html>, vierailtu 16.5.2020

Sajari, Petri. Helsingin Sanomat: Korkeimman oikeuden presidentti Timo Esko kertoo HS:n haastattelussa, miksi ylin tuomioistuin on koventanut seksuaalirikosten rangaistuksia: ”Ajattelutavassa on tapahtunut murros”, 17.2.2019.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000006004329.html>, vierailtu sivulla 21.10.2019.

Leppänen, Veli-Pekka. Helsingin Sanomat: Olavi Heinonen haki lukemaan lakia voidakseen edistää ihmisten yhdenvertaisuutta – Olavi Heinonen nousi vähän yli kolmekymppisenä jäseneksi Korkeimpaan oikeuteen, ja presidenttinä hän uudisti tuomioistuinta johdonmukaisesti, 11.9.2018.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.hs.fi/paivanlehti/11092018/art-2000005822174.html>, vierailtu sivulla 27.8.2019.

Satakunnan Kansa: Korkeimman oikeuden väistyvä presidentti haluaa riitaoikeudenkäyntien paisuvat kulut kuriin: ”Ne estävät kansalaisia hakeutumasta oikeuteen” – Syyskuussa eläkkeelle jäävä KKO:n presidentti Timo Esko peräänkuuluttaa työryhmää pohtimaan, miten riitajuttujen oikeudenkäyntikuluja saataisiin hillittyä, 27.8.2019.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.satakunnankansa.fi/a/91f0f98a-78a8-4ee1-a08b-3802043aea7d>, vierailtu sivulla 21.10.2019.

Ajo, Pentti. Lakimiesuutiset: Lakimiehet ja oikeuspolitiikka 1970-luvun Suomessa – Suomen Lakimiesliiton entinen toiminnanjohtaja, VT Pentti Ajo, kuvaa lakimieskunnan ja oikeuspolitiikan turbulenssia presidentti Kekkonen aikakaudella, 17.10.2017.

Saatavilla osoitteessa: <https://lakimiesuutiset.fi/lakimiehet-ja-oikeuspolitiikka-1970-luvun-suomessa/>, vierailtu sivulla 1.12.2019.

Fredman, Markku. Demla r.y. – vähän yli 50 vuotta, 5.2.2008.

Saatavilla osoitteessa: http://demla.fi/wp-content/uploads/2016/04/demlan_50v_historia.pdf, vierailtu sivulla 1.12.2019.

Castren & Snellman.

Saatavilla osoitteessa: <https://www.castren.fi/fi/yritys/toimistomme-tarina/>, vierailtu sivulla 28.8.2019.

Lyhenteet

KKO	Korkein oikeus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ETA	Euroopan talousalue
PeL	Perustuslaki
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
OK	Oikeudenkäymiskaari

1 Tutkielman lähtökohdat

1.1 Kysymyksenasettelun taustaksi

Suomessa ehkä aikaisemmin ajateltiin väkivallan olevan niin yleistä, että sitä pitää jollakin tapaa hyväksyä. Tässä ajattelutavassa on tapahtunut murros. Tahdon ja ihmisarvon kunnioittaminen on saanut suuremman painoarvon. Se on iso muutos, joka on alkanut mennä hiljalleen läpi,

viittasi korkeimman oikeuden presidentti Timo Esko seksuaalirikoksista langetettuihin lieviin tuomioihin Helsingin Sanomien haastattelussa helmikuussa 2019.¹ Haastattelu kokonaisuudessaan oli yhteiskunnallisesti varsin kantaa ottava, ja se sai minut pohtimaan KKO:n presidentin yhteiskunnallista roolia vallankäyttäjänä.

Pohdintani johdatti minut lopulta presidentti Urho Kekkosen vuonna 1970 Lakimies-lehdelle antamaan, tuolloin erittäin paljon huomiota herättäneeseen haastatteluun, jossa hän totesi, että ”tuomarien asenteet ja arvomaailma yleisesti ottaen ovat vieraita kansalle”. Presidentti Kekkosen kommentti liittyi erityisesti *Raimo Blomin* vuonna 1970 julkaistuun väitöskirjaan ja toisaalta yleisesti 1960-luvun jälkipuoliskolla alkaneeseen kriittiseen keskusteluun oikeuslaitoksesta. Blom katsoi, että tuomarit käyttävät merkittävää yhteiskunnallista valtaa, eivätkä riittävässä määrin ymmärrä yhteiskunnallista todellisuutta. Lisäksi Blom esitti tuomarikunnan sosiaalisen taustan painottuvan korkeimpiin yhteiskuntaluokkiin.² Tällaista ajatusta tuki varmasti sekin, että ylempien tuomioistuinten tuomareiden katsottiin *Heikki Pihlajamäen* mukaan olevan herrasmiehiä, jotka tekevät töitä kotonaan³. Myöhemmin *Eero Yrttiaho* totesi tuomarimentaliteettia ja kansan oikeustajua koskevassa väitöskirjassaan, että hänen tutkimusaineistoistaan ilmeni ”tuomarin stereotyypin representaatio yläluokkaisena norsunluutornin asukkaana, joka ei ymmärrä tavallisen ihmisen ongelmia.”⁴

¹ Sajari 2019

² Salojärvi 2019, s. 130-133, ks. aiheesta myös Kekkonen 2018b, s. 186-187

³ Pihlajamäki 2018a, s. 143

⁴ Yrttiaho 2000, s. 295, Olsson otti vuonna 1976 toimittajan vastaan ”nahkasohvia hyllyvässä työhuoneessaan, jossa sikari tuoksu ja arvovallan tuntee miltei sormissaan”, Virkkunen 1976, s. 58

Kun melkein 50 vuotta myöhemmin KKO:n presidentti ottaa maamme suurimmassa sanomalehdessä kantaa kansaa puhuttaviin seksuaalirikosten rangaistuksiin ja huomioi tässä yhteydessä ihmisarvon⁵, lienee paikallaan tehdä pari huomiota. Ensimmäiseksi KKO:n presidentin asenteet ja arvomaailma eivät enää vaikuta olevan kansalle vieraita, ainakaan tämän yksittäistapauksen perusteella. Toiseksi KKO:n presidentin kommentin voi mieltää myös jonkinasteisen yhteiskunnallisen vallan käytöksi. Jo tämän perusteella voitaneen todeta, että jokin on näiden 50 vuoden aikana muuttunut, mutta mikä? Ja miksi?

1.2 Tutkimuskysymykset ja tutkielman rajaus

Tutkielmani tarkoituksena on tutkia KKO:n presidenttien vallankäyttöä viimeisten viiden vuosikymmen aikana, 1975–2019. Tutkimuksen rajaus käy ilmi otsikosta ja osin jo edellisestä luvusta, mutta sitä on hyvä hieman täsmentää ajallisesta ja vallankäytöllisestä näkökulmasta ennen varsinaisten tutkimuskysymysten tarkempaa pohtimista. Rajaukset ovat tarpeen erityisesti maisteritutkielman laajuudelle asetettujen rajoitusten johdosta.

Tutkielman ajallisen rajauksen taustalla on 1960-luvun puolivälin ja 1980-luvun välinen ajanjakso, jonka aikana tuomioistuinlaitos nousi *Jukka Kekkonen* mukaan ”ennen näkemättömällä tavalla julkisuuden valokeilaan”. Yhteiskunnallinen rakennemuutos ja syvä kulttuurinen murros liberaalisempaan suuntaan johtivat tuomioistuinlaitoksenkin osalta kriittiseen keskusteluun sen demokraattisuudesta ja legitimiisyydestä, josta edelläkin mainittu presidentti Kekkonen haastattelu oli kuvaava esimerkki.⁶ Ajanjaksolle ja yhteiskunnalliselle murrokselle oli hyvin merkityksellistä myös joukkoviestinnän teknologinen kehitys, televisio kärkipäässä. Ilman rohkeaa, rajoja rikkovaa ja uusia arvoja syöttävää joukkoviestintää ei murros olisi todennäköisesti saanut samanlaista kaikupohjaa, ainakaan henkisesti⁷. Ajanjakso huipentui tuomioistuinten osalta KKO:n muuttamiseen ennakkopäättötuomioistuimeksi, joten on luontevaa aloittaa tarkastelu asiaa vahvasti ajaneesta Curt Olssonista, josta tuli KKO:n presidentti vuonna 1975.

Toinen rajaus liittyy tutkimuksen otsikossakin käytettyyn termiin *valta*. Valtateorioita on lukuisia. Niissä vallasta käytetään erilaisia ilmauksia, ja valta ymmärretään usein eri

⁵ Ihmisarvon käsitettä ei vuoden 1919 hallitusmuoto tuntenut ennen siihen 1995 tehtyä perusoikeusmuutosta.

⁶ Kekkonen 2018b, s. 203-204

⁷ Pere 2015, s. 367

tavoin. Valtaa ei ole mahdollista määritellä yksiselitteisesti, eikä sen määrittely kovin syvällisesti ole tutkielman kannalta myöskään oleellista, joten viitataan vallan määrittelyssä *Petri Ylikosken* ”Onko valta kyky-käsite?” -artikkeliin, ja Ylikosken siinä vallasta esittämiin ajatuksiin. Ylikoski ottaa artikkelissaan vallan alustavaksi määritelmäksi *Max Weberin* määritelmän vallasta, jonka mukaan:

Valta tarkoittaa kaikkia mahdollisuuksia saada oma tahto läpi, sosiaalisen suhteen sisällä myös vastarinnankin edessä, samantekevää mihin tämä valta perustuu.

Määritelmän yleisyys mahdollistaa Ylikosken mukaan vallan eri muotojen erottelun, joista tässä yhteydessä on syytä nostaa esiin kaksi: *legitiimi* ja *kompetentti auktoriteetti*. Legitiimi auktoriteetti perustuu asemaan, kun taas kompetentti auktoriteetti perustuu todelliseen tai uskottuun asiantuntemukseen. Näihin molempiin valta liittyy nimenomaan kykyä saada kohde toimimaan halutulla tavalla. Tämän kyvyn perusta on taas resurssit, esim. asema organisaatiossa, tieto tai vaikkapa *karisma*⁸. Pelkät resurssit eivät tosin Ylikosken mukaan riitä, vaan niiden lisäksi vallankäyttäjällä tulee olla taito käyttää omaamiaan resursseja. Valta on lisäksi hyvin pitkälti yksilön ominaisuus, vaikka esim. viralliset asemat voivat muodostaa poikkeuksen, mutta silloinkin tämän aseman tuoman vallan määrittää lopulta sen käyttäjän resurssit ja taito käyttää näitä resursseja.⁹ Vastaavalla tavalla ajattelee *Steven Lukes*, jonka mukaan valta ei ole ainoastaan vallan (aktiivista) käyttämisestä, vaan se voi olla myös henkilön kyky tai ominaisuus, jota voidaan käyttää tai jättää käyttämättä¹⁰. Valta siis liittyy henkilöön, tämän ominaisuuksiin, kykyihin tai asemaan, eikä vallankäytön tarvitse olla välttämättä aktiivista tekemistä, vaan se voi olla myös tekemättä jättämistä. KKO:n presidenteilla on siis virallisen asemansa tuoma valta, ja tämän virallisen aseman johdosta heidän julkisuudessa antamia lausuntoja ja kommentteja voidaan pitää vallankäyttönä. Lopulta heidän todellinen valtansa riippuu kuitenkin heidän yksilöllisistä ominaisuuksistaan, kuten esim. karismasta ja taidosta käyttää näitä resursseja.

Kolmas rajausta liittyy puolestaan vallankäyttöön, jota voidaan lähestyä kolmesta näkökulmasta: tuomiovallan käyttö, hallinnollisen vallan käyttö virkamiehenä ja muu vallankäyttö.

⁸ Takala 2013, s. 16-23, *Tuomo Takala* on tutkinut valtaa ja karismaa erityisesti Weberin *karismaattisen auktoriteetin* käsitteeseen pohjautuen. Takala viittaa väitöksessään Weberiin, joka on todennut karsiman olevan mm. tunteen asia, jota ei voi järjellä selittää

⁹ Ylikoski 2000, s. 13-30

¹⁰ Lukes 2005, s. 109

Tuomarin roolissa KKO:n presidentti käyttää tuomiovaltaa lain määäämissä rajoissa. Virkamiehenä KKO:n presidentti johtaa KKO:tta ja käyttää hallinnollista valtaa laissa säädetyn toimivaltansa puitteissa. Näiden tiukasti lakisidonnaisten vallankäyttömuotojen ulkopuolelle jää tutkielman kannalta kiinnostavin kokonaisuus, lailla tarkasti sääntelemätön muu vallankäyttö, joka on tutkielman pääasiallinen kohde.

Edellä tehtyjen rajausten jälkeen on mahdollista pohtia tarkemmin tutkimuskohdetta ja sen herättämiä lukuisia kysymyksiä. Millaisia KKO:n presidentit olivat henkilöinä, keitä he tunsivat ja keitä puolestaan tapasivat? Mitä KKO:n presidenttien muu vallankäyttö kuin tuomio- tai toimivallan käyttö itse asiassa onkaan? Miten tuomioistuinlaitos ylipäänsä muuttui heidän aikanaan, entä puolestaan yhteiskunta? Vastaavia kysymyksiä voisi luetella vielä paljon, mutta varsinaisen tutkimusongelman voi lopulta tiivistää kahteen kysymykseen:

1. Miten KKO:n presidentin asema vallankäyttäjänä on muuttunut viimeisen noin 50 vuoden aikana?
2. Miksi muutos on tapahtunut?

1.3 Lähdeaineisto ja aikaisempi tutkimus

Tutkielmassa käytettävän lähdeaineiston voi katsoa muodostuvan kahdesta erillisestä kokonaisuudesta. Suuremman kokonaisuuden muodostaa KKO:n presidenttejä koskeva aineisto, joka koostuu pääosin heidän mediassa antamistaan haastatteluista, kommenteista, mielipiteistä tai muista henkilökohtaisista lausumista. Näistä medioista HS on ylivoimaisesti merkittävimässä roolissa, erityisesti ennen internetin kautta tapahtuvan tiedonvälityksen hurjaa kasvua 2000-luvun alkupuolelta lähtien. Tämä johtuu luonnollisesti HS:n roolista Suomen suurimpana sanomalehtenä, heidän digitaalisesta näköislehtiarkistostaan sekä jo pitkän aikaa toimineesta oikeustoimituksesta. Tarkasteltavan ajanjakson loppua kohden liikuttaessa aineistoa on onnistuneesti löydetty Googlen avulla myös muista hie-man pienemmistä medioista¹¹. Tutkielman rajallisen laajuuden johdosta olen tarkoituksella rajannut aineiston ulkopuolelle KKO:n arkiston, josta on mahdollista löytää KKO:n presidenttien puheita, lausuntoja ym. virallisaineistoa. En ole myöskään ottanut kuin aivan

¹¹ Pienimmätkin mediat, joissa KKO:n presidenteistä ylipäänsä kirjoitettiin, olivat kuitenkin maakuntalehtien kokoluokkaa. Tämä voi luonnollisesti johtua myös siitäkin, että pienempien lehtien kirjoituksia on huomattavasti harvemmin löydettävissä internetistä.

poikkeuksellisesti huomioon sellaista mediassa kirjoitettua, joka on katsottava enemmänkin kommentaariksi KKO:n presidenttien toiminnasta ja näin osallistumiseksi KKO:ta koskevaan keskusteluun, ja joissa KKO:n presidenttien omaa ääntä ei muodossa tai toisessa kuulla.¹²

Oikeuskirjallisuudessa KKO:n presidenttien vallankäyttö on pitkälti jäänyt satunnaisten kommenttien varaan, eikä sitä ole tässä laajuudessa tutkittu. Tämän johdosta lähdeaineiston toisen kokonaisuuden muodostava oikeuskirjallisuus, erityisesti oikeushistoriallinen tutkimus, tarjoaa tutkielmalle sekä historiallisen että oikeudellisen kontekstin, jonka puitteissa KKO:n presidenttien asemaa vallankäyttäjinä on mahdollista yksityiskohtaisemmin arvioida.

Yksi lähdeaineistoon liittyvä puute on syytä nostaa esiin. KKO:n presidenttien hyvin korkeasta yhteiskunnallisesta asemasta huolimatta, ei heistä Olssonian lukuun ottamatta löydy juurikaan elämäkerrallista tietoa, joka avaisi yksityiskohtaisemmin heidän taustojaan, asenteitaan ja mahdollisia henkilökohtaisia vaikuttimia. Tämän johdosta ei ole ollut myöskään mahdollista koota systemaattista esitystä jokaisesta tutkielmassa käsitellyistä KKO:n presidentistä. Toisaalta on myös huomattava, että muistakaan juristivaikuttajista ei biografista kirjallisuutta ole liiemmästi tehty¹³.

Viimeisenä lähdeaineistoa koskevana huomiona todettakoon, että en koronavirustilanteen vuoksi ole päässyt käsiksi mm. Lakimieslehden ennen vuotta 1996 julkaistuun aineistoon, joten niiltä osin olen tukeutunut toissijaisiin lähteisiin. Sama koskee erittäin satunnaisesti muitakin lähteitä.

1.4 Tutkimusmenetelmistä

Kekkonen on tiivistänyt oikeushistorian syvimmän olemuksen seuraavasti: ”Oikeushistoriassa on olennaisesti kysymys *oikeudellisen muutoksen analyysistä*. ”¹⁴ Suomessa näitä

¹² Sekä KKO:n arkiston tutkiminen, että mediassa laajemmin käydyn keskustelun analysointi tarjoaisivat hedelmällistä lisäaineistoa jatkotutkimusta ajatellen. Nyt KKO:n presidenttien toiminnasta saadaan se kuva, jonka valtakunnallinen media on katsonut kiinnostavaksi.

¹³ Poikkeuksena voisi mainita *Jyri Inhan* K.J. Ståhlbergistä tekemän kirjan: ”Elämä ja oikeus – K.J. Ståhlberg oikeusajattelijana”

¹⁴ Kekkonen 2003, s. 15

muutoksia on pyritty selittämään lähinnä kahden eri koulukunnan lähtökohdista: aatteellisista (idealistsista) tai rakenteellisista. Aatteellinen koulukunta pyrkii irrottamaan oikeudellisen muutoksen muusta yhteiskunnasta ja selittämään sen aatteiden tasolta löytyvien tekijöiden kautta. Edellistä huomattavasti nuorempi rakenteellinen koulukunta puolestaan katsoo oikeudellisten muutosten liittyvän nimenomaan yhteiskunnallisiin tekijöihin, kuten esim. valtasuhteisiin ja yhteiskunnallisten toimijoiden erilaisiin intresseihin, jotka lopulta määräävät muutoksen suunnan¹⁵.

Ennen kuin oikeudellista muutosta (tai muuttumattomuutta) on mahdollista tarkemmin analysoida (selittää), on tutkimuskohteena olevat oikeudelliset ilmiöt ensin kuvattava, ja yksinkertaisimmillaan se tarkoittaakin näiden ilmiöiden muutoksen kartoittamista. Todellisuus voi olla kuitenkin toinen. Kuvaaminen voi lopulta tarkoittaa hyvinkin laajan oikeudellisten ilmiöiden kentän havainnointia ja niiden keskinäisten muutosten yhteen kytkemistä. Tätä *Kekkonen* nimittää tutkimuskohteen *deskriptioksi*. Sen avulla on mahdollista selvittää tutkimuskohteena olevaa oikeudellista muutosta ympäröivä muiden muutosten kokonaisuus, joka voi lopulta antaa avaimet tutkittavan muutoksen selittämiseksi. Kuten olen edellä maininnut, selittämisen kannalta olennaista on nimenomaan kuvattujen muutosten taustalla olevat yhteiskunnalliset kytkennät. Tämä näkyy konkreettisesti tutkimusta tehtäessä mm. siten, että tutkijan on tarkasteltava sekä oikeudelliseen muutokseen liittyvien toimijoiden taustoja ja sidonnaisuuksia että heidän yhteiskunnallista asemaansa ja tämän tuomia mahdollisuuksia oikeudellisen muutoksen (tai muuttumattomuuden) aikaansaamiseksi. Rakenteelliselle tutkimukselle on lisäksi ominaista edetä näiden ”empiiristen” havaintojen kautta mahdollisiin teoreettisiin yleistyksiin. Aina tutkimuksen aineisto ei tähän kuitenkaan tarjoa mahdollisuutta.¹⁶

Rakenteelliselle lähestymistavalle on *Kekkonen* mukaan luonteenomaista tietyn tyyppiset tutkimukselliset valinnat, joista on valitsemani kysymyksenasettelun johdosta syytä nostaa esiin erityisesti pyrkimys periaatteellisen tason muutosten hahmottamiseen yksityiskohtien sijaan. Toki on mahdollista, että tällaista periaatteellista muutosta ei tutkimuksessa tehty havainnot kuitenkaan lopulta tue, joka puolestaan pakottaisi pohtimaan miksi näin on. Lopuksi *Kekkonen* nostaa esiin mielestään tärkeimmän lähtökohdan tutkimuksen tekemiselle, nimittäin ”*kriittisyyden vaatimuksen*”. Tämän voisi parhaiten tulkita tietynlaiseksi

¹⁵ *Kekkonen* 2003, s. 3-6

¹⁶ *Kekkonen* 2003, s. 26-27

peräänantamattomuudeksi totuutta etsiessä, joka tarkoittaa kykyä esittää miksi-kysymyksiä yhä uudelleen ja uudelleen sekä rohkeutta astua tarpeen vaatiessa perinteisen lähdeaineiston ulkopuolelle.¹⁷

KKO:n presidenttien vallankäyttöä olisi kysymyksenasettelua muuttamalla mahdollista lähestyä useasta eri näkökulmasta, ja siten usein eri tutkimusmenetelmin tai niiden yhdistelmin. Tässä tutkielmassa kysymyksenasettelu on kuitenkin oikeushistoriallinen, joten lähestytyn tutkimuskysymystä rakenteellisen selittämisen kautta, sillä koen sen tarjoavan parhaat keinot muutoksen selittämiseksi. Toisaalta on syytä huomata, että tutkielman aiheen valinnasta johtuen ei ole mahdollista välttää käyttämästä myöskään (oikeus)sosiologisia menetelmiä.

2 Tuomioistuimet, tuomarit ja vallan perusta

Korkeimman tuomiovallan käytön historia, aivan kuten lakimieskunnankin historia nykyisen Suomen alueella ulottuu aina 1600-luvulle saakka. Edelleen on tärkeää tietää, miten suomalainen lakimieskunta on kuluneiden vuosisatojen aikana kehittynyt, jotta on mahdollista ymmärtää KKO:n ja sen presidenttien asema suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan.

1600-luvulla ylimmät tuomarinvirat olivat aatelisten erioikeuksia. Alemman tason viroissa alkoi puolestaan näkyä koulutettujen lakimiesten tarve, ja niinpä juristikoulutus alkoikin eriytyä omana akateemisena oppina. Juristien koulutustasoa lisäsi myös hovioikeuksien perustamisesta johtunut auskultoinnin merkityksen kasvu. 1700-luvun puolivälissä tapahtui merkittävä periaatteellinen muutos, kun korkeiden virkojen edellytykseksi tuli yhteiskunnallisen aseman sijaan lainopillinen koulutus. Muutoksen käytännön merkitys jäi kuitenkin vielä tuolloin vähäiseksi. Vasta Venäjän valtaan siirtyminen nosti lakimieskunnan kokonaisuudessaan suomalaisen yhteiskunnan eliittiin, kun venäläinen virkakoneisto tarvitsi luonteeltaan juridisen virkatutkinnon yliopistossa suorittaneita virkamiehiä huolehtimaan maan hallinnosta. Saman aikaisesti myös nuoret aatelmiehet valitsivat oikeustieteellisen koulutuksen ja poliittisen uran upseerin uran sijaan. Lakimiesten yhteiskunnallisen aseman nousun taustalla oli myös se, että lakimieskoulutuksen saaneet ylimmät virkamiehet

¹⁷ Kekkonen 2003, s. 27-29, ks. lisäksi Kekkonen 2009, jossa kuvailtu oikeushistoriallinen lähestymistapa on saanut asianmukaisen nimityksen: kontekstuaalinen oikeushistoria

käyttivät myös *de facto* poliittista valtaa, koska valtiopäiviä ei autonomian ajan ensimmäisinä vuosikymmeninä kutsuttu koolle. Sisällissotaan tullessa lakimieskunta (ja tuomarikunta) oli siis yhteiskunnan ehdotonta eliittiä, eikä tilanne välittömästi sisällissodan jälkeen ainakaan työväen silmissä muuttunut, sillä käytännössä kaikki lakimiehet veloitettiin vuonna 1918 palvelemaan valtiorikosoikeuksissa. Tämä kaikki heijastui myös KKO:n perustamiseen ja siitä käytyyn keskusteluun.¹⁸

Nykyisen mallin mukainen KKO perustettiin vasta itsenäistymisen ja sisällissodan jälkeen, mutta kitkatta se ei siis sujunut. Oikeisto ja vasemmisto olivat yhtä mieltä ylimmän tuomiovallan uudistamistarpeesta ja tuomioistuinten riippumattomuudesta, mutta toteutustavoista oli erimielisyyttä. Vasemmisto kannatti ylimpien tuomareiden virkojen määräaikaista suutta ja niiden eduskuntakontrollia, kun taas oikeisto katsoi tämän vaarantavan riippumattomuuden, ja vaati tuomareiden erottamattomuutta. Lopulta asia ratkesi oikeiston kannan voittoon, oikeistovoittoisen tynkäeduskunnan päätöksin 28.5.1918, ja näin Suomi oli saanut riippumattoman tuomioistuinlaitoksen. KKO:n asemaa koskeva taistelu ei kuitenkaan päättynyt tähän.¹⁹

Vuoden 1919 hallitusmuodon valmistelun yhteydessä KKO antoi hallituksen pyynnöstä pitkän ja perusteellisen lausunnon hallitusmuotoesityksestä. Siinä KKO ajoi vahvaa toimeenpano- ja tuomiovaltaa eduskunnan vallan kustannuksella ja itselleen oikeutta tutkia eduskunnan säätämien lakien perustuslainmukaisuutta. Poliittinen valta-asetelma ehti kuitenkin muuttua maltillisempaan suuntaan, joten KKO:n ajamat tavoitteet eivät ainakaan vielä toteutuneet.²⁰

Heinäkuussa 1919 voimaan astuneen hallitusmuodon myötä ylimpien valtiolinten valta jaettiin kolmijako-opin mukaisesti, ja ylimmäksi tuomiovallan käyttäjäksi tuli siis riippumaton KKO. Tämä riippumattomuus ei kuitenkaan sotien välisenä aikana ollut lähelläkään täydellistä, kun tarkastelee sen aikaista KKO jäsenistöä ja ratkaisukäytäntöä. *Lars Björne* onkin kuvannut sotien välistä ajanjaksoa *horjuvan legalismin* ajaksi, ja hänen mukaansa KKO:n voidaan katsoa antamiensa päätösten ja jäsenistönsä koostumuksen perusteella olleen porvarillinen, vasemmistovastainen sekä äärioikeistoon jopa myönteisesti

¹⁸ Salojärvi 2019, s. 23-31

¹⁹ Kekkonen 2018a, s. 17-27

²⁰ Kekkonen 2018a, s. 27-29, ks. myös Kemppinen 1992, s. 61-71

suhtautuva.²¹ Tämä ajanjakso lieneekin osasy sille, että osa kansasta ajattelee ylempien oikeusasteiden tuomareiden olevan porvarillisia herrasmiestuumareita.

Toisen maailmansodan aikana KKO joutui tasapainoilemaan sodan aiheuttamien erityisolosuhteiden ja oikeusvaltiollisista ihanteista lähtevien odotusten välillä tehdessään päätöksiä hyvin poliittissävyytteisistäkin jutuista. Olosuhteet huomioon ottaen KKO selvisi sotaajasta varsin puhtain paperein, ja 1950-luvulle tultaessa se oli muun yhteiskunnan tavoin valmis jälleenrakennuksen ajalle.²²

Sotien jälkeiset kaksi vuosikymmentä 1960-luvun puoliväliin asti tarkoittivat KKO:n kohdalla rauhallista kehitystä muun yhteiskunnan tapaan. KKO:ta koskeva lainsäädäntö ei juurikaan tuona aikana muuttunut. Merkittävimmät muutokset koskivat muutoksenhakua, jota haluttiin (väitettyjen) jutturuuhkien johdosta rajoittaa, ja lopulta tämä johti vuoden 1955 lain myötä kevyen muutoksenhakulupajärjestelmän syntyyn. Toinen KKO:ta ja tuomioistumia yleisesti koskeva huomionarvoinen seikka tältä ajalta on se, että tiedotusvälineet eivät tuomioistuinten toimintaa juurikaan arvostelleet. Kolmanneksi lienee syytä nostaa vielä esiin jo alussakin mainittu yksityiskohta, nimittäin ylempien tuomareiden tapa tehdä töitä kotona. Tämä ei varmasti hälventänyt heitä kohtaan koettuja ennakkoluuloja.²³ Lisättäköön vielä, että 1960-luvun lopulla erittäin huomattava osa oikeusneuvoksista oli taustaltaan tuomareita tai esittelijöinä tuomarikokemusta kerryttäneitä, ja he kuuluivat tilastollisestikin ylempiin yhteiskuntaluokkiin²⁴.

1970-luvulle tultaessa KKO:n voi siis katsoa olleen yhteiskunnan kuohuista etäällä pysyttelevä elitistinen auktoriteetti, kuten *Kekkonen* asian osuvasti ilmaisi, ja jota mielikuvaa edellä esitetty tukee. Tilanne kuitenkin muuttui heti vuosikymmenen alussa presidentti Kekkonen haastattelun myötä, joka osana muuta yhteiskunnallista keskustelua johti mm. valtiosääntöä ja oikeuslaitosta koskevien suurimuotoisten uudistusten käynnistämiseen komiteatasolla. Tuomioistuinlaitoksen osalta merkittävin komitea oli Olavi Heinosen johtama oikeuslaitostoimikunta (KM 1971), joka ehdotti presidentti Kekkonen haastattelusta ilmenevän linjan mukaisesti tuomioistuinlaitoksen demokratisointia mm. tuomarien nimittämisoikeuden siirtämistä poliittisille elimille ja virkojen määräaikaistamista. Komitean

²¹ Björne 2018, s. 60-63

²² Korpiola, s. 112

²³ Pihlajamäki 2018a, s. 136-176

²⁴ Kempainen 1992, s. 235

ehdotukset eivät kuitenkaan lopulta johtaneet uudistuksiin, mutta oli selvää, että tuomioistuinlaitoksella ei enää ollut mahdollisuutta pysyä yhteiskunnallisen keskustelun ulkopuolella.²⁵ On syytä lisäksi huomata, että 1960- ja 70-lukujen yhteiskunnallinen murros tarkoitti tuomioistuinten osalta myös toisenlaista muutosta kuin vain sen uudenlaista asemaa julkisessa keskustelussa. Kekkonen on katsonut, että tuomioistuinten vallan kasvun suhteessa lainsäätäjään voidaan katsoa alkaneen jossain määrin tuon ajan oikeudellisten uudistusten yhteydessä. Kekkonen mukaan oikeuspolitiikkaa ”leimasi voimakas suunnittelu- ja sääntelyoptimismi”, joka merkitsi tavoitteellisten normien lisääntymistä ja joustavien normien kasvua näin vahvistaen tuomioistuinten asemaa.²⁶

KKO:n presidenttinä vuonna 1975 aloittanut Olsson sai siis johdettavakseen muuttuneen ja yhteiskunnan kuohujen keskipisteessäkin olleen tuomioistuinlaitoksen. KKO:n kohdalla muutos näkyi myös siinä, että KKO:n oikeusneuvoksiksi oli alettu nimittää enenevässä määrin myös muita kuin tuomaritaustaisia henkilöitä. Näistä on syytä mainita Olsson ja Heinonen sekä Göran Portin, jotka tulivat yliopistomaailmasta sekä Eero Takala, joka toimi ennen nimitystään päätoimisena asianajajana. Muutoksesta kieli myös se, että KKO sai vuonna 1970 myös ensimmäisen naispuolisen oikeusneuvoksen, hovioikeudenneuvos Maarit Saarni-Rytkölän.²⁷ Ennen kuin siirryn tarkastelemaan yksittäisiä KKO:n presidenttejä, on syytä vielä selvittää (KKO:n) tuomareiden lainsäädännöllinen asema. Tarkoituksena on muodostaa kokonaiskuva KKO:n presidentin yhteiskunnallisesta asemasta Olssonin aloittaessa virassaan, jotta myöhempi vertailu on ylipäänsä mahdollista.

2.1 Vallan kolmijako ja tuomioistuinten riippumattomuus

Ylimpien valtioelinten valta Suomessa on jaettu vallan kolmijako-opin mukaisesti lainsäädäntö-, hallitus- ja tuomiovaltaan. *Ilkka Saraviidan* mukaan tuomiovalta eli lainkäyttö tarkoittaa lainkäytössään riippumattomia tuomioistuimia, jotka soveltavat oikeussääntöjä yksilöihin, ja jota arvioidaan oikeusvaltioperiaatteiden näkökulmasta²⁸. *Aulis Aarnio* toteaa kolmijako-opin merkitsevän tuomiovallan kannalta nimenomaan tuomioistuinten riippumattomuutta. Riippumattomuuden käsite on Aarnion mukaan moniulotteinen ja osin

²⁵ Kekkonen 2018b, s. 182-184

²⁶ Kekkonen 2003, s. 250 ja s. 326

²⁷ Kemppinen 1992, s. 214-233

²⁸ Saraviita 2011, s. 103. Saraviidan mukaan riippumattomuus on lisäksi korostettua muihin valtiovallan käyttäjiin nähden, s. 881

monimerkityksistä. Ensinnäkin tuomioistuinlaitos on koneistona autonominen suhteessa muihin valtiollisen vallan käyttäjiin ja tällöin riippumattomuus on Aarnion mukaan institutionaalista. Toiseksi Aarnio katsoo riippumattomuuden tarkoittavan henkilökohtaista autonomiaa eli tuomarin itsenäisyyttä muista valtiovallan käyttäjistä yksittäistä ratkaisua tehdessään. Kolmanneksi Aarnio nostaa esiin riippumattomuuden oikeudellisen puolen. Se tarkoittaa ensinnäkin kieltoa toimeenpanovallalle puuttua tuomioistuimen päätöksentekoon normiohjauksella, ja toiseksi kieltoa ylemmälle tuomioistuimelle puuttua alemman tuomioistuimen tai yksittäisen tuomarin ratkaisuun. Neljänneksi Aarnio nostaa vielä esiin modernin yhteiskunnan myötä esiin nousseen tosiasiallisen riippumattomuuden, joka tarkoittaa tuomarin itsenäisyyttä suhteessa ulkopuolisiin tahoihin, kuten esim. puolue, kirkko, etujärjestö tai media, asiaa ratkaistessaan. Kaikille näille on Aarnion mukaan yhteistä tapauskohtainen autonomisuus, joka tarkoittaa pyrkimystä suojata päätöksenteko epäasialliselta vaikuttamiselta.²⁹

Olssonin aloittaessa KKO:n presidenttinä tuomiovallan perusta pohjautui Suomen hallitusmuodon 2 §:ään, jonka mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimmässä asteessa korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Tuomioistuinten riippumattomuuden takasi lisäksi tuomareiden erottamattomuus ja heidän nimittämisensä hallitusvallan toimesta³⁰. Tähän liittyen on syytä lisäksi mainita, että KKO:n keskeinen rooli ja valtasema tuomareiden nimityksissä oli kansainvälisesti vertailtuna poikkeuksellinen³¹, vaikka tuomareiden erityislaatuinen nimitysjärjestelmä itsessään onkin tärkeä osa riippumattomuuden taetta. Täysin riippumattomia tuomioistuimet eivät toki olleet, sillä ne olivat oikeusministeriön hallinnon alaisia, ja niiden rahoitus oli riippuvainen eduskunnan talousarvioesityksestä.

Tuomioistuimilla ja tuomareilla oli siis vahva, perustuslailla suojattu, riippumaton asema valtiollisen vallanjaon kokonaisuudessa. Lainsäädäntövalta ei puolestaan ollut vastaavalla tavalla täysin riippumaton KKO:n mahdolliselta vaikutukselta, sillä KKO:lla oli ajoittain rooli lainsäädäntöprosessissa. Ensinnäkin KKO:lla oli Suomen hallitusmuodon 18 §:n 2 momentin mukaan mahdollisuus antaa valtioneuvoston pyynnöstä lausunto lakiesityksestä. Näitä KKO oli 1960-luvulle tultaessa antanut runsaasti, mutta tämä muuttui

²⁹ Aarnio 2002, s. 2-3

³⁰ Kekkonen 2018a, s. 27

³¹ Kempainen 1992, s. 68

laintarkastuskunnan perustamisen jälkeen. Toiseksi KKO:n tuli Suomen hallitusmuodon 19 § 1 momentin perusteella antaa presidentille tämän vaatimuksesta lausunto eduskunnan hyväksymästä laista. Kolmanneksi KKO:lla oli Suomen hallitusmuodon 58 §:n perusteella mahdollisuus tehdä presidentille esityksiä lainsäädäntötoimeen ryhtymisestä, mutta tätä mahdollisuutta KKO on käyttänyt harvoin, eikä niitä muutenkaan ole lainkäytön tai oikeustieteen parissa juurikaan huomioitu.³² Neljänneksi eduskunnan valiokunnilla on ollut tapana toisinaan kuulla KKO:n presidenttiä tai muita oikeusneuvoksia asiantuntijoina lainsäädäntöprosessin eri vaiheissa.

2.2 Tuomari virkamiehenä

Tuomareiden asema muista virkamiehistä erotettiin jo Suomen hallitusmuodossa, kun tuomareiden erottamattomuudesta säädettiin hallitusmuodon 91 §:ssä, kun taas muiden virkamiesten osalta perustuslakiin ei otettu säännöksiä. Hieman myöhemmin tästä erityis asemasta säädettiin myös virkamieslain edeltäjässä, laissa valtion viran tai pysyvän toimen haltijain nimittämiskirjoista sekä heidän oikeudestansa pysyä virassaan tai toimessaan.

Vallankäytöllisestä näkökulmasta tuomareita koskevat virkamiesoikeudelliset säädökset näkyvät KKO:n presidenttien kohdalla ennen kaikkea siinä, että he toimivat KKO:n hallinnollisina johtajina, jonka virkakäskyjä muut jäsenet ja henkilökunta ovat velvollisia noudattamaan. Olssonin aloittaessa KKO:n presidenttinä oli hänellä hallitusmuodon 87 §:n perusteella varsin merkittävää valtaa myös hovioikeuksien presidenttien ja vakuutusylituomarin nimittämisessä. Tämä johtui pitkälti siitä, että hovioikeuksien presidenttien ja vakuutusylituomarin virkoja ei tuolloin haettua, vaan ehdokkaiden etsiminen ja niistä päättäminen tapahtui KKO:ssa presidentin johdolla. Melko usein ehdokas hovioikeuksiin löytyikin oikeusneuvosten joukosta. Muiden tuomareiden nimittämisessä KKO:n rooli oli passiivisempi.³³

³² Kempainen 1992, s. 117-120, lausuntoja KKO oli 1947 mennessä antanut 247 kappaletta. Lausuntoja annettiin huomattavasti harvemmin lakitarkastuslautakunnan perustamisen jälkeen. Lakitarkastuslautakuntaan kuului kaksi KKO:n jäsentä ja yksi KHO:n jäsen ja se antoi valtioneuvoston pyynnöstä lausuntoja lainsäädäntöhankkeista. Lausuntoja ei myöskään ole erikseen luetteloitu ja julkaistu, ks. Kempainen s. 69.

³³ Olsson 1993, s. 130

3 Curt Olsson 1975 – 1989

Curt Olsson syntyi Helsingissä 28.9.1919 sukuun, jossa juristeja oli jo viidessä sukupolvessa. Hänen äidinisänsä oli Kaarlo Castrén, joka tunnetaan mm. Castrén & Snellmanin perustajana³⁴ sekä lyhytaikaisena pääministerinä³⁵. Pääosan perusopinnoista sekä lukion Olsson suoritti yksityisessä ruotsinkielisessä koulussa, Nya svenska samskolanissa³⁶, ja oikeustieteen opinnot hän aloitti Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa 1937³⁷. Sodan syttyminen ja Olssonin haavoittuminen eturintamalla 1940³⁸ viivästyttivät hieman hänen opintojaan, mutta näistä huolimatta hän suoritti sekä perus- että jatkotutkinnon vuoden 1944 aikana.³⁹ Varatuomari hänestä tuli vuonna 1946⁴⁰ ja oikeustieteen tohtori vuonna 1950⁴¹. Tämän jälkeen Olsson toimi Hankenin kauppaoikeuden professorina 1951–1970⁴², vararehtorina 1954–1958⁴³ ja rehtorina 1958–1966⁴⁴. Olsson oli poliittisesti sitoutumaton, vaikka hänen katsottiinkin olevan lähellä RKP:ta⁴⁵.

Yliopistopiirien ulkopuolellakin Olsson oli hyvin aktiivinen, ja hänellä oli 1950- ja 60-luvuilla useita niin julkisia kuin yksityisiäkin toimeksiantoja. 1950-luvun alussa Olsson toimi jäsenenä tavaran maahantuontilisenssien myöntämiseen liittyviä epäselvyyksiä tutkivassa komiteassa, johon häntä oli ehdottanut RKP:n kansanedustaja Nils Meinander, Olssonin tuttava osakuntatoiminnasta ja Hankenilta. Komitean kautta Olsson tutustui myös presidentti Kekkonen lähelle poliitikoihin ja yhteiskunnallisiin vaikuttajiin, ja tällä Olsson katsoi mahdollisesti olleen merkitystä hänen myöhemmälle valinnalleen KKO:n presidentiksi. Huomattakoon vielä, että yksi komitean sihtereistä oli Raimo Pekkanen, joka toimi myöhemmin oikeusministeriön kansliapäällikkönä 1982–1990.⁴⁶ Vuonna 1961 Olsson valittiin silloisen valtioyhtiö Valmetin hallintoneuvoston jäseneksi, jälleen RKP:n

³⁴ Castren & Snellman

³⁵ Biografiskt lexikon för Finland

³⁶ Olsson 1999, s. 15

³⁷ Olsson 1999, s. 47

³⁸ Olsson 1999, s. 40

³⁹ Olsson 1999, s. 54

⁴⁰ Olsson 1999, s. 56

⁴¹ Olsson 1999, s. 70

⁴² Olsson 1999, s. 71

⁴³ Olsson 1999, s. 91

⁴⁴ Olsson 1999, s. 92

⁴⁵ HS 1978, s. 9

⁴⁶ Olsson 1999, s. 117-127

ehdotuksesta. Olsson kuitenkin luopui tästä tehtävästä tultuaan valituksi KKO:n oikeusneuvokseksi, sillä hän koki, että oikeusneuvoksella ei voinut olla ”poliittisia tehtäviä”.⁴⁷

Melkein koko 1960-luvun ajan Olsson toimi myös oikeusministeriön ja oikeusministeri Antti Hannikaisen asettaman osakeyhtiölakikomitean puheenjohtajana. Komitean sihteeriksi (ja myöhemmäksi jäseneksi) Olsson houkutteli Martti Miettisen, joka myöhemmin tuli olemaan Olssonin ohella tärkeässä roolissa KKO:n muuttamisessa ennakopääätöstuomioistuimeksi. 1960-luvun lopulla Olsson osallistui lisäksi Nordek-hankkeeseen osana elinkeino-oikeus työryhmää. Työryhmän puheenjohtaja, oikeusministeriön silloinen lainvalmisteluosaston päällikkö Kai Korte, piti Olssonin roolia työryhmässä keskeisenä.⁴⁸

Pankkien parissa Olsson toimi mm. Postisäästöpankin reviisorina 1961–1970 ja Helsingfors Sparbankin hallituksen ja isännistön puheenjohtajana. Olsson luopui hallituksen puheenjohtajan tehtävästä tultuaan valituksi KKO:n presidentiksi, mutta jatkoi isännistön puheenjohtajana vuoteen 1981.⁴⁹

Olssonin aika riitti myös yhdistystoimintaan. Olsson toimi vuosikausia mm. Juridiska Förening i Finlandin johdossa ja Pohjoismaisten lakimieskokousten Suomen osaston johtokunnassa. Olssonin pohjoismainen yhdistystoiminta oli toki vain osa hänen presidenttikautensa ajan kansainvälisyyttä.⁵⁰

Olssonista tuli varsin poikkeuksellinen KKO:n jäsen vuonna 1970, sillä hänellä ei ollut aikaisempaa kokemusta ammattituomarina. KKO:een Olssonin sai houkuteltua tuolloinen KKO:n presidentti, entinen oikeusministeri Antti Hannikainen, jonka kanssa Olssonilla olikin jo pitkä yhteinen historia.⁵¹ Muutamaa vuotta myöhemmin, vuoden 1975 loppupuolella, Hannikaisen terveydentila oli heikentynyt sen verran, että hän ei enää pystynyt hoitamaan KKO:n presidentin tehtäviä. Samoihin aikoihin Olsson tapasi sattumalta Kai Kortteen, molempien ollessa asuinseudullaan Kulosaassa kävelyllä. Korte kysyi Olssonilta tämän yllätykseksi, olisiko tämä halukas ottamaan vastaan KKO:n presidentin tehtävän. Olsson suostui, ja presidentin virkaan häntä esitti juuri oikeusministeriksi valittu Inkeri

⁴⁷ Olsson 1999, s. 127-134

⁴⁸ Olsson 1999, s. 142-160

⁴⁹ Kempainen 1992, s. 221 alaviite, Olsson 1999, s. 134-135

⁵⁰ Haarman 1989, s. 1049-1050

⁵¹ Olsson 1999, s. 181

Anttila, jonka Olsson myös tunsi jo pidemmän ajan takaa. Olsson ja Anttila olivat mahdollisesti tutustuneet yliopistopiireissä tai Otto Brusinin ”Theoria Juris” -keskustelupiiristä, jonka toiminnassa he molemmat olivat olleet mukana⁵². KKO:n presidenttinä Olsson aloitti 1.12.1975.

Olssonin henkilökohtaiset ominaisuudet, tausta Hankenin rehtorina ja sitäkin kautta hankittu asiantuntemus, nimi ja asema sekä yhteydet yhteiskunnallisiin ja poliittisiin päättäjiin olivat Olssonin KKO:n presidenttiyden aikana KKO:ssa toteutettujen historiallisten muutosten taustalla⁵³.

3.1 Korkeimmasta oikeudesta ennakkopäätöstuomioistuim

Heti ensimmäisen oikeusneuvosvuotensa jälkeen Olsson alkoi suhtautua kriittisemmin KKO:n toimintaan. Hänen mielestään prosessissa oli paljon parannettavaa erityisesti muutoksenhaun osalta. Lisäksi Olsson koki, että KKO:n tehtävänä oli nimenomaan vaikeiden oikeudellisten ongelmien ratkaiseminen ja ennakkotapausten kautta tapahtuva lainkäytön ohjaaminen.⁵⁴ Olsson alkoikin henkilökohtaisesti ajamaan KKO:n kiireellistä muuttamista ennakkopäätöstuomioistuimeksi, ja vuonna 1974 Suomen Lainopillinen Yhdistys ottikin Olssonin kysymyksen: ”Pitäisikö Korkeimman oikeuden olla puhdas ennakkopäätöstuomioistuin?” yhdeksi keskustelunsa aiheeksi. Myöhemmin samana vuonna KKO esitti Olssonin ajaman kannan KKO:n muuttamisesta ennakkopäätöstuomioistuimeksi tuolloiselle KKO-komitealle, jonka puheenjohtajana toimi KKO:n presidentti Antti Hannikainen. Komitea oli Olssonin kanssa samoilla linjoilla muutosten tarpeellisuudesta, mutta eri mieltä niiden kiireellisyydestä. Oikeusministeriökään ei asiassa pitänyt kiirettä, varsinkin kun aikakauden oikeudellisten radikaalien ryhmään lukeutunut, silloinen lainvalmisteluosaston päällikkö Antti Kivivuori katsoi, että tuomareiden ei tulisi sekaantua lainvalmisteluun. Asia liikahti lopulta ministeriössä eteenpäin oikeusministerin vaihduttua Matti Louekoskesta Olssonin tuttavaan Inkeri Anttilaan.⁵⁵

Olsson aloitti asian vahvan ajamisen julkisuudessa tultuaan nimetyksi KKO:n presidentiksi, ja nyt hänellä olikin siihen asemansa puolesta erinomainen mahdollisuus. Heti

⁵² Olsson 1999, s. 211-213, Kempainen 1992, s. 256

⁵³ Kempainen 1992, s. 258

⁵⁴ Olsson 1999, s. 203-204

⁵⁵ Olsson 1999, s. 205-206

virkaan astuttuaan hän otti asian esiin Suomen Kuvalehden haastattelussa, jossa hän kertoi, että KKO:sta tulisi tehdä ”ensisijaisesti prejudikaatti- eli ennakkopäätösinstanssi”⁵⁶. Samalla linjalla Olsson jatkoi seuraavana syksynä Vaasan hovioikeuden 200-vuotisjuhlissa, jossa hän vaati kiirehtimään muutoksen kanssa, sillä KKO:n jutturuuhka jatkuva kasvu voisi vaarantaa kansalaisten oikeusturvaa.⁵⁷ Vielä saman vuoden lokakuussa Olsson ottaa asiaan kantaa Suomen Kuvalehden haastattelussa, jossa hän perustelee asiaa myös sillä, että KKO:lta ei olla muutoksen yhteydessä poistamassa tuomioistuimen tehtäviä⁵⁸. HS:n haastattelussa joulukuussa 1977 Olsson perustelee muutostarvetta erityisesti oikeudenkäytön yhtenäisyyden kannalta sekä mainitsee lisäksi, että muutos ei lisää valtion menoja⁵⁹. Seuraavan vuoden marraskuussa Olsson on HS:n haastattelussa jo toiveikas tulevaisuuden suhteen, sillä muutoksesta tehty lakiesitys vastaa pääpiirteittäin KKO:n toiveita. Lisäksi hän mainitsee erikseen, että ihmisten asenteiden tulisi vähitellen muuttua siihen suuntaan, että KKO:een ei turhaan vedottaisi⁶⁰. Lain voimaantulusta edeltävänä vuonna Olsson ehti puhua asiasta vielä Turun hovioikeuspäivillä, jossa hän tarkasteli asiaa hovioikeuksien kannalta⁶¹ sekä HS:n haastattelussa, jossa hän painottaa aikaisempaan tapaan oikeudenkäytön yhtenäisyyttä ja toivoo myös asianajajien valittavan muutoksen myötä vähemmän KKO:een⁶².

Samaan aikaan Olsson ajoi asiaa myös yksityisissä keskusteluissa. Presidentti Kekkonen tuen Olsson oli saanut jo hieman ennen virkaanastumistaan marraskuun lopussa⁶³. Muutamaa päivää myöhemmin Olssonia kohtasi myös ”onnekas sattuma”, kun juuri valitun uuden hallituksen oikeusministeriksi tuli hänen entinen oppilaansa Kristian Gestrin, jonka Olsson tunsu hyvin. Olsson tähdensi Gestrinille, että asiaa käsittelevän ministeriön työryhmän tulisi pitää lähtökohtana KKO:n muuttamista ennakkopäätöstuomioistuimeksi. Lisäksi Olsson toivoi, että työryhmää laajennettaisiin ja yhdeksi jäseneksi tulisi Olssonin luottomies, oikeusneuvos Miettinen, joka oli jo aikaisemmin edistänyt asiaa. Paria viikkoa myöhemmin työryhmä aloittikin toimintansa Olssonin esittämien toiveiden mukaisessa kokoonpanossa.⁶⁴

⁵⁶ Rissanen 1975, s.38

⁵⁷ HS 1976, s. 7

⁵⁸ Virkkunen 1976, s. 58

⁵⁹ HS 1977, s. 28

⁶⁰ Olsson 1978, s. 8

⁶¹ HS 1979, s. 6

⁶² HS 1979, s. 10

⁶³ Olsson 1993, s. 125, Presidentti Kekkonen totesi olevansa Olssonin ”taistelutoveri”.

⁶⁴ Olsson 1999, s. 219

Olsson oli pyrkinyt siihen, että lakimuutos saataisiin voimaan jo vuoden 1978 alussa, mutta ministeriö ei kuitenkaan asian kanssa kiirehtinyt. Kevään aikana Olsson kävi asiasta keskusteluja pääministeri Kalevi Sorsan kanssa, ja pian tämän jälkeen hallitus antoi lakimuutosta koskevan esityksensä. Edistääkseen lain läpimenoa, Olsson kutsui asiaa käsittelevän lakivaliokunnan jäsenet kahvitilaisuuteen KKO:n tiloihin. Lopulta eduskunta, joka ei ainakaan Olssonin läsnä ollessa juurikaan keskustellut lainsäädäntömuutoksen merkityksestä vallanjaon kannalta, hyväksyi lakimuutoksen syksyllä 1978 ja se tuli voimaan vuoden 1980 alusta.⁶⁵

3.2 Muita kannanottoja ja lainsäädäntötyötä

Olsson otti useammassa yhteydessä kantaa tuomioistuinten ja median väliseen suhteeseen. Media ei Olssonin mielestä suhtautunut tuomareihin enää yhtä myötätuntoisesti ja kunnioittavasti kuin ennen, ja hän haikaili puheessaan 1800-luvun tuomarin elämän perään, kun palkat olivat hyviä ja yleisön arvostus korkeaa⁶⁶. Laaja kannanotto aiheeseen liittyen Olssonilta kuultiin Tuomariliiton tuomaripäivillä, kun hän piti puheen sananvapauteen ja sanomalehtietiiikkaan liittyen. Olssonin mielestä median tulisi toimia harkitsevaisemmin nimien mainitsemisen suhteen. Tämän lisäksi Olsson katsoi, että medially on tärkeä rooli suhteessa kansalaisten tuomioistuimia kohtaan kokemaan luottamukseen. Tuomioistuinten ja tuomareista tulisi Olssonin mukaan kirjoittaa muitakin kuin ”sensaatiojuttuja” ja tässä hänen mielestään voisi auttaa lehtimiesten (jatko)koulutus.⁶⁷ Tämä aihepiiri tuntuu olleen Olssonille erityisen tärkeä, sillä hän palasi tähän vielä eläkkeelle jäätyään, muistelllessaan presidenttiaikojaan KKO 75-vuotta juhlakirjassa⁶⁸.

Edelläkin mainitun Olavi Heinosen johtaman oikeuslaitostoimikunnan ehdotuksia Olsson vastusti jyrkästi, eikä hyväksynyt niistä ainoatakaan. Olsson vastusti erityisesti toimikunnan esittämiä tuomioistuinten jäsenten poliittisia nimityksiä ja virkojen määräaikaistamisia, jotka hänen mielestään vaarantaisivat tuomioistuinten riippumattomuuden. Lisäksi Olsson

⁶⁵ Olsson 1993, s. 126-127

⁶⁶ HS 1984, s. 9

⁶⁷ Olsson 1982, s. 2, ks. myös HS 1977, s. 28 median ja tuomioistuinten välisestä suhteesta mitä tulee kansalaisten tuomioistuimia kohtaan kokemaan luottamukseen, ks. myös HS 1984, s. 11

⁶⁸ Olsson 1993, s. 142

puolusti tuomareiden nimitysjärjestelmää kauttaaltaan, vetoamalla riippumattomuuden lisäksi mm. siihen, että paremmastakaan järjestelmästä ei ole esitetty sitovia todisteita.⁶⁹

Olsson ajoi myös syyttäjälaitoksen uudistamista yhtenäisen valtiosyyttäjävetoisen järjestelmän suuntaan ja katsoi, että alioikeuksien kokoonpanojen ja tuomarien nimittämisjärjestelmän liittyvien kiistojen sijaan tulisi keskittyä itse prosessimenettelyn uudistamiseen⁷⁰. Lisäksi Olsson oli hyvin huolissaan tuomareiden huonosta palkkatasosta⁷¹, otti kielteisen kannan erillisten talousrikostuomioistuimien perustamiseen⁷², ja puolusti oikeusneuvosten mahdollisuutta toimia välimiehinä⁷³.

Olssonin presidenttikaudella ei KKO:n presidenttiä tarvittu suuressa määrin lainsäädäntötyöhön. Olsson oli kuultavana lakivaliokunnassa KKO:ta koskevan lakipykälän muutoksessa⁷⁴, sotilasrikoslain muuttamisen yhteydessä⁷⁵ sekä alioikeuksia koskevan lainsäädännön muuttamisen yhteydessä⁷⁶. Olsson oli kuultavana myös perustuslakivaliokunnassa yleisten alioikeuksien tuomareiden nimitysjärjestelmän uudistamisen yhteydessä⁷⁷. Tämän lisäksi Olsson toimi Ahvenanmaan uutta itsehallintolakia valmistelevan Ahvenanmaa-komitean puheenjohtajana⁷⁸.

4 Olavi Heinonen 1989 – 2001

Olavi Heinonen syntyi Kuopiossa 12.9.1938. Hänen isänsä oli nuoruutensa viilaaajaopinnot työväenlehtien toimittajantöihin ja SDP:n parissa tapahtuvaan puolue toimintaan vaihtanut Eino Heinonen⁷⁹. Heinonen valmistui ylioppilaaksi Helsingin Ressun lukiosta vuonna 1957. Omien sanojensa mukaan Heinonen hakeutui lukemaan lakia pystyäkseen

⁶⁹ Rissanen 1975, s.38, Olsson 1978, s. 2

⁷⁰ HS 1983, s. 15, HS 1983, s. 11, Olsson otti haastattelussa kantaa myös toimittajan aikaisempaan lehtiselostukseen, jossa tämä väitti Olssonin punastuneen Koiviston puhetta kuunnellessaan. Olsson halusi kiistää tämän, sillä näin ei ollut tapahtunut. Tämä on yksi esimerkki muiden joukossa Olssonin tietynlaisesta vanhanaikaisuudesta ja ehkäpä osa syytä sille, miksi hän koki, että media ei enää kirjoittanut tuomareista niin kunnioittavasti kuin ennen.

⁷¹ HS 1986, s. 17

⁷² HS 1986, s. 17

⁷³ HS 1987, s. B 2

⁷⁴ LaVM 10/1981 vp

⁷⁵ II LaVM 13/1982 vp

⁷⁶ LaVM 11/1986 vp

⁷⁷ PeVL 11/1986 vp

⁷⁸ Olsson 1999, s. 176

⁷⁹ HS 1964

”edistämään ideaaliaan ihmisten yhdenvertaisuudesta”. Hän valmistui lainopin kandidaatiksi vuonna 1960 ja liseniaatiksi vuonna 1961, jonka jälkeen hän toimi assistenttina Turun yliopistossa 1961–1965 ja Helsingin yliopistossa 1965–1967. Oikeustieteen tohtori Heinosesta tuli vuonna 1967, ja tämän jälkeen hän toimi Helsingin yliopiston rikosoikeuden apulaisprofessorina 1968–1969. Varatuomari Heinosesta tuli vuonna 1964, ja ehtipä hän toimia 1960-luvulla hetken aikaa myös KKO:n esittelijänä.⁸⁰

Yliopistouransa aikana Heinonen oli osa rikosoikeuden professori Inkeri Anttilan ympärille muodostunutta, humaania ja rationaalista kriminaalipolitiikkaa ajanutta ryhmää. Heinosen ja Anttilan yhteistyö ei rajoittunut ainoastaan rikosoikeuden ryhmän parissa toimimiseen, vaan sen tuloksena syntyi 1970-luvun aikana useampikin rikosoikeuden oppikirja. Tämänkään jälkeen Heinosen yhteydet yliopistomaailmaan eivät katkenneet, ja hän vaali niitä koko pitkän uransa ajan.⁸¹

Heinosesta, jolla ei Olssonin tapaan ollut aikaisempaa kokemusta ammattituomarina toimimisesta, tuli yllättäen KKO:n oikeusneuvos joulukuussa 1970, kun Kekkonen nimitti hänet virkaan vastoin KKO:n esitystä⁸². Heinonen, joka tuolloin toimi eduskunnan lakivaliokunnan sihteerinä, oli hieman ennen nimitystään vierailut presidentti Kekkonen luona⁸³ osana Antero Jyrängin vetämää työryhmää, joka toimi presidentin oikeana kätenä tuolloin käydyssä oikeuspoliittisen keskustelun aikana. Kaikki työryhmän jäsenet olivat läheisessä suhteessa vasemmistolaiseen Suomen Demokraattiset Lakimiehet r.y.:een⁸⁴, jonka varapuheenjohtajana Heinonen toimi vuonna 1972⁸⁵. Heinosen nimitykseen liittyen on vielä syytä huomata, että ammattituomarikokemusta omaamattomien professoreiden nimittäminen oikeusneuvoksiksi oli hyvin harvinaista⁸⁶, saati sitten kahden professorin⁸⁷ nimittäminen saman vuoden aikana. Tämä liittyy ainakin osaksi tuon ajan yhteiskunnalliseen

⁸⁰ Leppänen 2018

⁸¹ Koskinen 1998, s. 1423, ks. myös HS 1983, Heinonen kirjoitti yhdessä Jukka Kekkonen kanssa Rauhanliitolle raportin: ”Tavallisen ihmisen turvallisuus”

⁸² Yle 2015

⁸³ HS 2018

⁸⁴ Ajo 2017

⁸⁵ Fredman 2008, s. 11, Demlan toiminnan parissa Heinonen oli aktiivinen vielä 1980-luvun alkupuolella, kun hän toimi Demlan asettaman kansalaisvapauksia ja poliittisten oikeuksien loukkauksia tutkineen komission puheenjohtajana. Vuosikymmenen lopulla, Heinosen toimiessa oikeusasiamiehenä, Demla laati oikeusasiamiehelle laajan ja perinpohjaisen kantelun ulkomaalaisten oikeusasemasta. Kantelun esitteli esittelijäneuvoksena toiminut tuleva oikeusneuvos Lauri Lehtimaja.

⁸⁶ Kempainen 1992, s. 203-209 taulukko

⁸⁷ Heinonen oli tosin apulaisprofessori

murrokseen, ja lisäksi Heinosen kohdalla todennäköisesti myös hänen suhteeseensa presidentti Kekkoeseen.

Heinonen oli Sosiaalidemokraattisen puolueen jäsen, ja hän luopui jäsenyydestään tultuaan valituksi KKO:n presidentiksi⁸⁸. Oikeusneuvoksena toimiessaan Heinonen oli edelleen aktiivisesti mukana myös puoluetöinnässä. Hän toimi 1970-luvun ja 1980-luvun puolivälin välisenä aikana mm. puolueen budjetti- ja lakiteknisessä ja oikeusturvapoliittisessa jaostossa⁸⁹ sekä oikeuspoliittisen työryhmän varapuheenjohtajana ja kriminaalipoliittisen jaoston puheenjohtajana⁹⁰.

Heinosen suhteista johtaviin poliitikoihin aina presidenttejä myöten täytyy nostaa esiin myös hänen suhteensa presidentti *Mauno Koivistoon*. Heinonen järjesteli Koiviston toimiksiannosta erilaisia keskustelutilaisuuksia, joista *Koiviston konklaavina* tunnettu tilaisuus on varmasti tunnetuin. Kyseessä oli presidentti Koiviston toukokuussa 1992 järjestämä oikeuspoliittinen keskustelutilaisuus, jonka koolle kutsujana ja tilaisuuden puheenjohtajana Heinonen toimi. Keskustelutilaisuudessa oli kaksi teemaa: ”tuomioistuinten yhteiskunnallinen vallankäyttö ja riippumattomuus” ja ”tuomioistuinten toiminnan arviointi ja arvostelu”. Päähuomio kohdistui kuitenkin tuomioistuinten antamiin korkoratkaisuihin, erityisesti KKO:n noin kuukautta ennen tilaisuutta antamaan, pankin yksipuolista koronostoa koskevaan päätökseen. Julkisuudessa konklaavista on vuosien varrella keskusteltu paljon ja sen mahdollisista vaikutuksista KKO:n toimintaan on esitetty monenlaisia arvioita. Heinonen kuitenkin puolusti KKO:n tekemiä ratkaisuja, joissa hän itsekkin oli ollut mukana.⁹¹ Heinonen ei omien sanojensa mukaan kokenut tilaisuutta myöskään painostukseksi.⁹²

Ennen nimitystään KKO:n presidentiksi 1.10.1989, Heinonen oli työskennellyt kolme vuotta eduskunnan oikeusasiamiehenä⁹³. Heinosen aloittaessa virassa, oli Suomi päässyt jo hyvään vauhtiin matkallaan osaksi yhtenäistä Eurooppaa. Muutamaa kuukautta ennen

⁸⁸ Kemppinen 1992, s. 136 alaviite

⁸⁹ SDP 1975, s. 19-23, SDP 1984, s. 25-27, Oikeuspoliittisessa työryhmässä oli jäsenenä myös Antero Jyränki, Antti Kivivuori ja Jyrki Tala. Oikeuspoliittisen jaoston jäsenenä toimi puolestaan mm. Gerhard af Schultén, josta myöhemmin tuli Pauliine Koskelon aviomies.

⁹⁰ SDP 1978, s. 41,

⁹¹ Yle 2013

⁹² Yle 2013 II

⁹³ HS 1993, s. D 4

Heinosen virkaan astumista Suomi oli liittynyt Euroopan Neuvostoon ja Euroopan ihmisoi-
keussopimukseen. Samoihin aikoihin oli alkanut myös keskustelu liittymisestä silloiseen
Euroopan yhteisöön. Euroopan yhdentymiseen ja muuhun kansainvälistymiskehitykseen
liittyen Heinonen katsoi, että tuomioistuinten tulee pysyä kehityksessä mukana ottamalla
huomioon erityisesti oikeudenmukaisuuden sisällölle asetetut uudet vaatimukset.⁹⁴ Lisäksi
Heinonen ennusti eurooppalaiskehityksen johtavan myös tuomioistuinten vallan lisäänty-
miseen⁹⁵. Myöhemmin Heinonen palasi vielä aiheen pariin osallistumalla keskusteluun
mahdollisesta perustuslakituomioistuimen perustamisesta. HS:n Vieraskynä -palstalla jul-
kaistussa kirjoituksessa Heinonen otti kielteisen kannan perustuslakituomioistuimeen, ja
suosi (*nykyistä*) mallia, jossa tuomioistuimilla olisi mahdollisuus jättää soveltamatta perus-
tuslain säännöksen kanssa ristiriidassa oleva lainsäädännös. Lisäksi Heinonen totesi, että
muutoksen voisi tehdä hallitusmuodon uudistamisen yhteydessä⁹⁶.

Erityisen paljon eurooppalaistumiskehityksen vaikutuksista ei Heinonen puhunut, sillä
Suomen sisäiset asiat, joista toki osa liittyi yhdentymiskehitykseen, olivat hänen prioriteet-
tinsa. Vuosien varrella Heinonen puhui paljon tuomioiden avoimen ja perusteellisen perus-
telemisen puolesta⁹⁷. Heinonen totesi tämän olevan tärkeää mm. siksi, että tuomareiden
valta oli kasvanut ja perustelut olivat tapa valvoa tuomioistuimien yhteiskunnallista vallan-
käyttöä.⁹⁸ Ennakkopäätöksiä Heinonen ei pitänyt juridisesti sitovina, mutta katsoi, että
niistä ei voisi poiketa kuin poikkeustapauksissa, kuten yhteiskunnassa tai lainsäädännössä
tapahtuneiden muutosten johdosta⁹⁹.

4.1 Tuomioistuinlaitos

Presidenttikautensa alkupuolella Heinonen myönsi, että ali- ja hovioikeuksien epäyhtenäi-
nen linja ei ole hyväksyttävää, mutta ei pitänyt sitä kansalaisten oikeusturvan kannalta suu-
rimpana huolenaiheena. Yhdeksi ratkaisuksi Heinonen ehdotti ohivalitusjärjestelmää, jossa
KKO voisi ratkaista alioikeudessa käsiteltävän jutun periaatteelliset ongelmat ennen lopul-
lista käräjäoikeuden päätöstä. Heinonen nosti esiin myös lakien lisääntyneen joustovaran

⁹⁴ HS 1989, s. 14

⁹⁵ HS 1993, s. D 4

⁹⁶ HS 1995, s. A 2

⁹⁷ Aarnio 1996, s. 5

⁹⁸ Heinonen 1996, s. A 2, Heinonen ennusti vallan lisääntyvän HS 1993, s. D 4

⁹⁹ Reinboth 1999

johdosta tapahtuneen tuomareiden vallan kasvun, ja totesi tämän voivan viedä kohti tuomarivaltiota. Kaiken kaikkiaan Heinosen mielestä tuomioistuinlaitoksen pääongelma oli kuitenkin se, että siitä oli tullut ”kaatopaikka”, jonne sysätään sellaisiakin asioita, jotka hänen mielestään eivät tuomioistuimiin kuuluisi.¹⁰⁰

Heinosen virkakauden aikana uudistettiin sekä alioikeuksia että hovioikeuksia. Alioikeuksia koskeneeseen keskusteluun Heinonen ei juurikaan osallistunut. Vuoden 1998 hovioikeusuudistusta, joka mahdollisti asianomaisille suullisen käsittelyn hovioikeudessa huomattavasti aikaisempaa helpommin, Heinonen puolestaan kritisoi. Heinonen katsoi, että todistajien uudelleenkuulemisella ei saada vähäistä suurempaa hyötyä muutoksenhakuvaiheessa¹⁰¹. Heinonen toimi myös uudistukseen liittyneen oikeusministeriön asettaman muutoksenhakutoimikunnan puheenjohtajana, joka jätti osamietinnön hieman ennen Heinosen jäämistä eläkkeelle. Heinonen ei ollut tyytyväinen hovioikeusuudistukseen ja sen aiheuttamaan ruuhkaan hovioikeuksissa ja katsoi, että myös hovioikeuksilla tulisi olla mahdollisuus seuloa saapuvia juttuja¹⁰².

4.1.1 Tuomareiden sivutoimet

Jo Olssonin aikana alkanut keskustelu KKO:n tuomareiden osallistumisesta välimiesoikeuksiin jatkui 1990-luvun puolivälissä. Heinonen puolusti tuomareiden oikeutta toimia välimiehinä perustelemalla sitä tuomareiden ammatillisella kehityksellä, yhteiskunnan toimintaan osallistumisella, tuomareiden varovaisuudella esteellisyyksyksymyksissä ja tuomareiden jälkeen jääneellä palkkauksella. Heinonen myös myönsi asiaan liittyvät riskit ja piti osaa välimiespalkkioista kohtuuttoman suurina. Heinonen ei myöskään vastustanut välimiestehtäviin liittyvän avoimuuden kasvattamista.¹⁰³ Myöhemmin Heinonen puolusti oikeusneuvosten osallistumista myös sillä, että välimiesoikeudessa toimiminen ei vaikuta työtehoon¹⁰⁴, samoin kuin käytännön pitkäikäisyydellä¹⁰⁵.

¹⁰⁰ HS 1991, s. A 5

¹⁰¹ Ojansivu 1999

¹⁰² TS 2001

¹⁰³ HS 1995, s. A 7, Heinonen lienee toiminut itsekin välimiehenä aikaisemmin, kun hän artikkelissa totetaa, että ei ole ”presidenttiaikanaan eli vuodesta 1990 lähtien osallistunut välimiesoikeuksiin”, ks palkkioista myös HS 1995, s. A 14

¹⁰⁴ HS 1997, s. A 5

¹⁰⁵ HS 1997, s. A 9

Vuoden 1997 alussa oikeusministeri Häkämies asetti tuomareiden välimiestoimintaa selvittävän toimikunnan, jonka puheenjohtajaksi valittiin Heinonen¹⁰⁶. Mietintö valmistui saman vuoden kesäkuussa, ja siinä toimikunta päätyi kannattamaan kaikkien tuomareiden sivutoimien asettamista luvanvaraisiksi. Toinen merkittävä toimikunnan ehdottama muutos oli se, että tuomarit voisivat olla riitapuolen nimeäminä välimiehinä vain poikkeustapauksissa.¹⁰⁷

Myös oikeuskansleri Aalto puuttui välimiesasiaan syyskuussa 1997 todeten valvonnan lisäämiselle olevan tarvetta. Heinonen otti asiaan kantaa toteamalla, että KKO:n ei ollut järkeä muuttaa käytäntöään mahdollisesti lyhyeksi ajaksi, ennen asiaa koskevan lain muutosta.¹⁰⁸ Pari päivää myöhemmin KKO asetti Heinosen johtaman sisäisen valiokunnan selvittämään tulisiko sen noudattaa oikeuskanslerin päätöstä valvonnan lisäämisen tarpeesta. Vain muutamaa päivää myöhemmin valiokunta päätti, että KKO muuttaa käytäntöään siten, että sivutoimi-ilmoituksista tulee osaltaan julkisia ja välimiestehtävistä tulee ilmoittaa entistä yksityiskohtaisemmin¹⁰⁹. Vuoden 1998 loppupuolella Heinonen otti asiaan kantaa myös Lakimies-lehteen kirjoittamassaan artikkelissa, jossa hän pitkälti toisti jo aikaisemmin julkisuudessa esittämänsä perusteet¹¹⁰. Lain tasolla asia ratkesi eduskunnan hyväksytyä toukokuussa 2001 valtion virkamieslain 18 §:n muutoksen, jonka myötä tuomareiden sivutoimista tuli luvanvaraisia.

4.1.2 Tuomareiden nimitykset

Aina 1990-luvun alkuun saakka KKO:n oikeusneuvoksiksi nimetyistä henkilöistä ammattituomareita taustaltaan oli reilu 70%¹¹¹. Heinosen aikana KKO:n nimitysperinne muuttui ja nimitetyistä oikeusneuvoksista enää 45% oli taustaltaan ammattituomareita. Ylipäänsä Heinosen KKO:n presidenttiyden ensimmäiset kaksi vuotta olivat nimitysten osalta aikaisempaan verrattuna poikkeuksellisia, kun seitsemästä oikeusneuvokseksi nimitetystä vain kaksi oli ammattituomareita. Neljä valituista oli tehnyt vähintään merkittävän uran oikeushallinnossa, pääosin EY-oikeuden ja ihmisoikeuskysymysten lainvalmistelussa¹¹², ja yksi valituista oli asianajaja. Heinosen virkakauden aikana silmiinpistävin muutos aikaisempiin

¹⁰⁶ KM 1997:12

¹⁰⁷ HS 1997, s. A 5

¹⁰⁸ HS 1997, s. A 6

¹⁰⁹ HS 1997, s. A 6

¹¹⁰ Heinonen 1998, s. 959

¹¹¹ Kemppinen 1992, s. 209 taulukko

¹¹² Kemppinen 1992, s. 203 alaviite

nimityksiin verrattuna oli oikeushallinnossa uransa tehneiden tai ainakin useita vuosia työskennelleiden oikeusneuvosten osuus kaikista nimitetyistä oikeusneuvoksista. Tämä oli luultavimmin seurausta Suomen liittymisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen ja Euroopan Yhteisöön, ja näiden mahdollisesti mukanaan tuomien oikeudellisten ongelmien ennakoinnista.

Julkinen keskustelu tuomareiden nimityksistä jatkui myös Heinosen presidenttikaudella. Kahdesta hovioikeuden presidentin virasta oli oikeusministeri Pokan toivomuksesta julkaistu ensimmäistä kertaa avoin hakuilmoitus, mutta KKO esitti molempiin virkoihin ehdokasta julkisessa haussa hakeneiden ulkopuolelta. Molemmat ehdokkaat olivat oikeusneuvoksia¹¹³. Heinonen kommentoi asiaa toteamalla lyhyesti, että KKO:lla ei ole mitään julkista hakua vastaan, vaikka valinta tehtiinkin julkisessa haussa virkaa hakeneiden ulkopuolelta.¹¹⁴ Edellisessä kuussa Heinonen oli todennut oikeusneuvosten nimityksiin liittyen, että julkista keskustelua ennen nimittämistä ei tarvita, sillä ”se ei kuulu suomalaiseen perinteeseen”¹¹⁵.

Muutamaa vuotta myöhemmin samaan asiaan otti kantaa oikeusministeri Häkämies, joka halusi lisätä avoimuutta ylimpien tuomareiden nimityksissä, erityisesti perustelujen osalta. Heinonen suhtautui ehdotukseen myönteisesti, mutta ei pitänyt ajankohtaa sopivana, sillä asiaa pohdittiin hänen johtamassaan tuomaritoimikunnassa.¹¹⁶ Tuomaritoimikunnan enemmistö kannatti tuomareiden nimityksiä varten perustettavaa tuomarivalintalautakuntaa, Heinosen jäädessä vanhan mallin mukaista systeemiä kannattavaan vähemmistöön¹¹⁷. Heti mietinnön julkistamisen jälkeen helmikuussa 1998 Heinonen toi julkisuudessa esille kielteisen kantansa asiaan, erityisesti oikeusneuvosten nimitysten osalta¹¹⁸.

¹¹³ Näin Heinonen puolusti edellä Olssonin yhteydessä mainittua KKO:n perinnettä, jossa hovioikeuden presidentiksi valitaan usein joku oikeusneuvos. Tämä kertonee myös Heinosen henkilökohtaisesta muutoksesta radikaalia muutosta ajaneesta nuoresta juristikista KKO:n perinteitä kunnioittavaksi ja edistäväksi ylimmäksi tuomariksi

¹¹⁴ HS 1993, s. A 5

¹¹⁵ HS 1993, s. D 4

¹¹⁶ HS 1997, s. A 9

¹¹⁷ KM 1998:1, s. 96, Heinosen lisäksi vähemmistössä oli ylimääräinen hallintoneuvos Marjatta Kaján, ylimääräinen oikeusneuvos Pauli Viitanen, Itä-Suomen hovioikeuden presidentti Esko kilpeläinen ja valtiovarainministeriön neuvotteleva virkamies Kirsi Äijälä. Muutosta kannattaneessa enemmistössä ei ollut yhtään ylempien asteiden tuomaria, joka näin yksittäisenä esimerkkinäkin kuvanee hyvin etuoikeutetun piirin muutostarintaa.

¹¹⁸ Heinonen 1998, tämäkin osoittaa Heinosen henkilökohtaisen muutoksen vuosien varrella. Heinosen johtaman oikeuslaitostoimikunnan esittämät muutokset 1970-luvulla olivat huomattavasti järjestyttävämpiä. *Yrttiaho* analysoi Heinosen kirjoitusta ja toteaa sen olevan: ”avoin tuomarimentaliteetin ylivallan puolustus”, *Yrttiaho* (2002), s. 215

Kiistely nimitysjärjestelmästä jatkui vuosituuhannen vaihteen jälkeen myös lakivaliokunnassa, jossa myös Heinonen oli ollut kuultavana asiantuntijaroolissa. Kiistaa herätti erityisesti se, kuka valitsee tuomarinvalintalautakunnanjäsenet – valtioneuvosto vai tuomioistuinelaitos¹¹⁹. Heinosen ja osan muista vastustus¹²⁰ johti lopulta siihen, että lakivaliokunta päätyi kompromissiin, jossa tuomioistuimet pääsevät vaikuttamaan suurimpaan osaan lautakuntaan valittavaista jäsenistä¹²¹. Taustalla Heinosella oli huoli tuomareiden riippumattomuuden turvaamisesta¹²².

4.2 Kriminaalipolitiikasta

Heinonen otti virkakautensa aikana kantaa myös rangaistuksiin. Ensimmäisenä presidenttivuotenaan hän kommentoi nuorten rikoksenteekijöiden asemaa ja armahdusinstituutiota. Alle 15-vuotiaiden saattamista rikosvastuuseen Heinonen ei kannattanut, ja hän piti 15–17-vuotiaiden erityisasemaa vankeusrangaistuksia tuomitessa perusteltuna, vaikka pitikin rangaistuksen määräämisen lähtökohtana tekoa ja sen törkeysastetta¹²³. Presidentti Koiviston ajatukseen armahdusvallan siirtämisestä KKO:lle Heinosella ei ollut suoraa kantaa, joskin hänen mielestään tällainen ei kuulu luontevasti tuomioistuimen rooliin lainkäyttäjänä¹²⁴. Muutamaa vuotta myöhemmin Heinonen kommentoi presidentti Ahtisaaren tiukempaa armahduslinjaa toteamalla KKO:n pitäneen oman linjansa, mutta presidentin linjan kiristyneen¹²⁵.

1990-luvun alkupuolella Heinonen katsoi, että rangaistusten mittaamisesta annetut ennakkopäätökset voisivat jäykistää rangaistuskäytäntöä¹²⁶. Muutamaa vuotta myöhemmin Heinonen palasi aiheeseen, ja totesi, että KKO:n ei tulisi pyrkiä rangaistuskäytännön yhtenäistämiseen suoraan rangaistuksia mittaamalla vaan määrittelemällä niitä perusteita, joita rangaistuksia mitatessa sovelletaan. Uusista seurausmuodoista – yhdyskuntapalvelusta ja

¹¹⁹ LaVM 1/2000, s. 6. Lakivaliokunnassa nimeksi tuli virkaesityslautakunnan sijaan tuomarinvalintalautakunta

¹²⁰ PTK 15/2000 vp, s. 301 Kari Myllyniemen puheenvuoro, s. 310 Erkki Kanervan puheenvuoro

¹²¹ Ojansivu 2000

¹²² Ojansivu 2000

¹²³ HS 1990, s. A 10

¹²⁴ HS 1990, s. A 11

¹²⁵ HS 1994, s. A 5

¹²⁶ HS 1993, s. D 4

nuorisorangaistuksesta – Heinonen ei erityisesti pitänyt, sillä ne tulevat hänen mielestään lisäämään hajontaa rangaistuksissa.¹²⁷

Heinonen oli pääosin tyytyväinen Suomen melko liberaaliin kriminaalipoliittiseen linjaan, mutta katsoi, että talousrikoksista¹²⁸ ja väkivaltarikoksista olisi mahdollisesti tullut tuomita ankarammin¹²⁹. Lisäksi Heinonen katsoi eduskunnan tehneen virheen alentaessaan törkeän rattijuopumuksen rajaa¹³⁰.

4.3 Paljon puhuttaneita tapauksia

1990-luvun alkupuolella Heinonen toimi Juhantalon tapauksessa valtakunnanoikeuden puheenjohtajana, mutta hän ei julkisuudessa luonnollisestikaan ottanut tapaukseen kantaa. Tupakkaoikeudenkäyntien aikaan Heinonen puolestaan otti asiaan kantaa, ainakin *Erkki Aurejärven* mukaan, toteamalla Uuden Suomen haastattelussa, että ”tupakkajutut eivät kuulu tuomioistuimiin”¹³¹. Eeva Vuoren tapauksen yhteydessä Heinonen pohti, että jos Vuori ei eroa, niin poliitikot alkanevat pohtimaan (*perustus*)lain muuttamista. Tätä vaihtoehtoa Heinonen kuitenkin piti huonona¹³². Heinonen lähetti toisenkin viestin lainsäätäjän suuntaan Kerstin Campoyn tapausta seuranneen keskustelun yhteydessä vuoden 1997 loppupuolella. Heinonen katsoi, että tuomioistuimet ovat lapsikaappausasioissa välikädessä, ja valta asian muuttamiseen on poliitikoilla sekä oikeusministeriöllä¹³³. Seuraavana vuonna Heinonen puolusti KKO:n ratkaisua Campoyn asiassa toteamalla sen olevan lainmukainen, mutta ei välttämättä oikeudenmukainen¹³⁴.

4.4 Osallistuminen lainsäädäntötyöhön

Heinonen osallistui aktiivisesti lainsäädäntötyöhön, pääosin valiokunnissa kuultuna asiantuntijana. Heti ensimmäisenä virkavuotenaan Heinosta kuultiin asiantuntijana

¹²⁷ HS 1996, s. A 5

¹²⁸ HS 1996, s. A 5

¹²⁹ Reinboth 2001

¹³⁰ HS 1996, s. A 5

¹³¹ Aurejärvi 2013, s. 143, Aurejärven teos on hyvin poleeminen, joten Heinosen lausumaan on syytä suhtautua varauksella. Mutta mikäli se pitää paikkansa, eikä sitä ole irrotettu väärällä tavalla asiayhteydestään, on lausuma hyvin varomaton.

¹³² HS 1997, s. A 5

¹³³ HS 1997, s. A 11, Heinonen oli 1991 todennut lapsen huoltoa koskevien ongelmien kuuluvan tyypillisesti muualle kuin oikeuksien ratkaistavaksi, HS 1991, s. A 5

¹³⁴ SK 1998, s. 23, Ojansivu 1998

sosiaalivaliokunnassa lasten suojelulain muuttamisen yhteydessä¹³⁵, Kansainvälisen työkonferenssin yleissopimukseen ja suositukseen liittyen¹³⁶ sekä valmiuslain¹³⁷ ja puolustustilain säätämisen yhteydessä. Hallintovaliokunnassa Heinosta kuultiin kirkkolain¹³⁸ ja valtion virkamieslain¹³⁹ muuttamisen yhteydessä.

Perustuslakivaliokunnassa Heinosta kuultiin oikeuskansleria ja oikeusasiamiestä koskevien säännösten muuttamisen yhteydessä¹⁴⁰, EY-jäsenyyttä koskevissa asioissa¹⁴¹, yleisiä syyttäjiä koskevan lainsäädännön yhteydessä¹⁴², tuomareiden nimittämistä koskevan lainsäädännön yhteydessä¹⁴³ sekä valtakunnanoikeutta ja ministerivastuuasioita koskevan lainsäädännön yhteydessä¹⁴⁴.

Lakivaliokunnassa Heinosta kuultiin ETA-¹⁴⁵ ja EY-sopimukseen liittyen¹⁴⁶, korkeimpien oikeuksien jäsenmäärää koskevien säännösten muuttamisen¹⁴⁷ sekä KKO:n päätösvaltaisuutta koskevien säännösten muuttamisen yhteydessä¹⁴⁸, perusoikeussäännösten muuttamisen yhteydessä¹⁴⁹, käräjä- ja hovioikeuslain muuttamisen yhteydessä¹⁵⁰, rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä¹⁵¹, rikosasian oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä¹⁵², hovioikeuden muutoksenhakua käsittelevien säännösmuutosten yhteydessä¹⁵³, uutta hallitusmuotoa säädettäessä¹⁵⁴, rikosoikeudellista vanhentumista koskevien säännösten muuttamisen yhteydessä¹⁵⁵ sekä tuomareita koskevien lainsäädännön uudistusten yhteydessä¹⁵⁶.

¹³⁵ SoVM 34/1989 vp

¹³⁶ SoVL 3/1990 vp

¹³⁷ SoVL 9/1990 vp

¹³⁸ HaVM 1/1995 vp

¹³⁹ HaVM 8/1997 vp

¹⁴⁰ PeVM 9/1990 vp

¹⁴¹ PeVL 5/1992 vp

¹⁴² PeVL 32/1996 vp

¹⁴³ PeVL 13/1999 vp, Heinonen osallistui asian käsittelyyn jo tuomaritoimikunnan puheenjohtajana

¹⁴⁴ PeVM 3/2000 vp

¹⁴⁵ LaVL 4/1992 vp

¹⁴⁶ LaVL 6/1994 vp, LaVL 6/1996 vp

¹⁴⁷ LaVM 11/1992 vp

¹⁴⁸ LaVM 26/1994 vp

¹⁴⁹ LaVL 5/1994 vp

¹⁵⁰ LaVM 15/1994 vp

¹⁵¹ LaVM 22/1994 vp

¹⁵² LaVM 9/1997 vp

¹⁵³ LaVM 19/1997 vp

¹⁵⁴ LaVL 9/1998 vp

¹⁵⁵ LaVM 1/2001 vp

¹⁵⁶ LaVM 1/2000 vp, LaVm 5/2001 vp, LaVM 6/2001 vp

Heinosen merkittävimmät lainsäädäntötyöhön liittyvät tehtävät olivat puheenjohtajuus tuomaritoimikunnassa¹⁵⁷ ja muutoksenhakutoimikunnassa¹⁵⁸.

5 Leif Sevón 2002 – 2005

Leif Sevón syntyi Helsingissä 31.10.1941. Hänen isänsä, Enzoio Sevón, oli kuuluisa urheilutoimittaja ja aktiivinen toimija suomenruotsalaisen urheilun yhdistyselämässä, mm. yksi Grankulla IFK:n perustajista¹⁵⁹. Sevón valmistui ylioppilaaksi Ruotsalaisesta normaalilyseosta vuonna 1959. Oikeustieteen kandidaatti Sevónista tuli vuonna 1965, liseniaatti vuonna 1969 ja varatuomari vuonna 1971. Heti opintojen jälkeen Sevón toimi Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa assistenttina 1965–71 ja apulaisprofessorina 1971–74. Tämän jälkeen Sevón siirtyi oikeusministeriöön ja toimi lainvalmistelun parissa ennen siirtymistään tuomarin uralle. 1990-luvulle tultaessa Sevón oli vielä RKP:n jäsen, ja hän oli myös mukana porvarillisessa Pro Koivisto -valtuuskunnassa tukemassa Mauno Koiviston vaalikampanjaa¹⁶⁰. KKO:n oikeusneuvos Sevónista tuli vuonna 1991, jonka jälkeen hän toimi EFTA- ja EU-tuomioistuinten tuomarina 1994–2001. Sevón nimitettiin KKO:n presidentiksi 1.1.2002, Heinosen jäätyä eläkkeelle presidentin virasta.¹⁶¹

Sevón toimi myös useissa erilaisissa luottamustehtävissä. Näistä mainittakoon Suomen Lakimiesliiton varapuheenjohtajuus 1972–74, kuluttajavalituslautakunnan puheenjohtajuus 1978–80, rikosvahinkolautakunnan puheenjohtajuus 1983–86, potilasvahinkolautakunnan puheenjohtajuus 1984–87 ja tuomarivalintalautakunnan puheenjohtajuus 2005.¹⁶²

5.1 Tuomioistuinlaitos

Presidenttikautensa aikana Sevón otti muutamia kertoja kantaa tuomioistuinlaitokseen liittyvissä asioissa. Heti virkaanastumisensa jälkeen Sevón puolusti Heinosen johtaman toimikunnan ehdotusta muutoksenhaun rajaamisesta myös hovioikeuksissa, mutta totesi, että

¹⁵⁷ KM 1998:1

¹⁵⁸ KM 2001:10, KM 2002:8 (toimikunta jätti jatkomietintönsä Heinosen jo siirryttyä eläkkeelle)

¹⁵⁹ HS 1998

¹⁶⁰ HS 1989, s. A 7

¹⁶¹ Talvinko 2019, s. 277

¹⁶² Talvinko 2019, s. 277

seulontaoikeutta olisi käytettävä varovaisesti¹⁶³. Sevónin hieman myöhempi toiminta hovioikeuksia koskevan lakimuutoksen valmistelun yhteydessä kirjoitti julkisuudessa kommentteja hänen ja KKO:n puolueettomuuteen liittyen¹⁶⁴. Kritiikki kohdistui tuomareiden rooliin lain valmistelussa, ja tämän mahdollisesti myöhemmin aiheuttamaan esteellisyyteen. Sevón osallistui keskusteluun ja totesi, että tuomareiden osallistuminen lainsäädäntötyöhön asiantuntijoina ei tehnyt heistä jäävejä¹⁶⁵. Sevón otti asiaan voimakkaasti kantaa myös Oikeus-lehdessä, jossa hän kirjoitti, että tuomareilla tulee olla oikeus osallistua lain säätämiseen johtavaan toimintaan. Sevón ei pitänyt ongelmallisena sitä, että siinä otetaan mahdollisesti kantaa myöhemmin tuomarin ratkaistavaksi tuleviin kysymyksiin. Tämä näkökohta oli Sevónin mielestä ”äärimmilleen vietynä fundamentalistinen”¹⁶⁶.

KKO joutui vuonna 2004 jälleen kritiikin kohteeksi. Tällä kertaa lapsia koskevan palautuspäätöksen tehtyään¹⁶⁷. Sevón piti lapsi- ja perheasioihin perehtyneen erityistuomioistuimen perustamista selvittämisen arvoisena. Samassa yhteydessä Sevón otti kantaa myös tuomioistuinten kasvavaan valtaan, joka johtui osaksi lakien tulkinnanvaraisuudesta. Sevón toivoikin valtioneuvostolta parempaa lainvalmistelua, jotta tuomioistuimille ei siirry enemmän valtaa kuin on tarpeen¹⁶⁸. Tämä Sevónin julkisuudessa lausuma oli myös todennäköisesti ainakin osasyynä Astrid Thorsin eduskunnassa tekemään kirjalliseen kysymykseen liittyen perheoikeudellisten asioiden järjestämisestä tuomioistuimissa¹⁶⁹. Seuraavana vuonna Sevón hieman korjasi sanomisiaan todeten, että tuomioistuinten lapsi- ja perheasioihin liittyvä erityisosaaminen tulisi hoitaa erityistuomioistuinten perustamisen sijaan tuomareiden koulutuksella¹⁷⁰.

5.2 Muita kannanottoja ja lainsäädäntötyötä

Ensimmäisen virkavuotensa loppupuolella Sevón esitti huolensa sekä vahingonkorvausten suuruudesta, että siitä, mistä kaikesta niitä haetaan. Sevón katsoi, että epätoivottava tilanne oli pitkälti lainsäätäjän syytä¹⁷¹. Seuraavana vuonna Sevón ruoti median ja

¹⁶³ Reinboth 2002

¹⁶⁴ Virolainen 2003

¹⁶⁵ Sevón 2003

¹⁶⁶ Sevón 2005, s. 302

¹⁶⁷ Tulonen 2004

¹⁶⁸ Yle 2004

¹⁶⁹ KK 784/2004 vp

¹⁷⁰ Arolainen 2005

¹⁷¹ Reinboth 2002

tuomioistuimien suhdetta, erityisesti KKO:n ennakkoratkaisujen perusteluiden näkökulmasta. Sevón katsoi, että KKO:n täytyy alkaa ottamaan perusteluissaan huomioon entistä laajempi yleisö ja siten miettimään päätöstekstien muotoilua uudelta kantilta. Sevón pohti myös median kasvaneen vallan vaikutusta tuomareiden osallistumiseen julkiseen keskusteluun¹⁷². Alkuvuodesta 2004 Sevón otti yhdessä valtakunnansyyttäjän ja asianajajaliiton puheenjohtajan kanssa kantaa käräjien televisointiin. Varsin värikkäin sanankääntein laaditussa kannanotossa Sevón yhdessä muiden kanssa arvosteli oikeusministeriön toimikunnan esitystä oikeudenkäynnin julkisuuslain uudistamiseksi.¹⁷³ Saman vuoden kesällä Sevón esitti paheksuntansa oikeusministeri Koskisen KKO:n tuomiota koskevista lausunnoista pitäen näitä huolestuttavina tuomioistuinten luottamuksen kannalta¹⁷⁴.

Sevón osallistui harvakseltaan lainsäädäntötyöhön, mutta tämä johtunee pitkälti hänen virkakautensa lyhytkestoisuudesta. Hän oli kuultavana asiantuntijana perustuslakivaliokunnassa Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisen yhteydessä¹⁷⁵ ja suuressa valiokunnassa hallitusten väliseen konferenssiin liittyen¹⁷⁶. Epävirallisesti Sevón osallistui hovioikeuksia koskevaan lainsäädäntötyöhön, kun hän osallistui lakia koskevaan neuvotteluun lakivaliokunnan asiaa koskevan mietinnön valmistumisen jälkeen. Neuvotteluun Sevónin kutsui oikeusministeri Koskinen¹⁷⁷.

6 Pauliine Koskelo 2006 – 2015

Pauliine Koskelo syntyi Salossa 22.6.1956 ja hän valmistui ylioppilaaksi Forssan yhteislyseosta 1976. Oikeustieteen kandidaatti Koskelosta tuli 1979 ja varatuomari 1985. Toisin kuin aikaisemmat kollegansa, Koskelo ei tehnyt pitkää akateemista uraa, vaan aloitti uransa lainvalmistelun parissa oikeusministeriössä jo opintojensa loppupuolella. Ennen siirtymistään 15 vuodeksi lainvalmistelun pariin, Koskelo toimi kuitenkin hetken aikaa Helsingin yliopiston vt. siviilioikeuden assistenttina 1980–1981. Lainvalmistelun parista Koskelo siirtyi Euroopan investointipankin oikeudelliselle osastolle 1995, jonka johtajana hän lopulta työskenteli 1999–2000. KKO:n oikeusneuvos Koskelosta tuli 2000 ja KKO:n

¹⁷² HS 2003

¹⁷³ Arolainen 2004

¹⁷⁴ HS 2004

¹⁷⁵ PeVM 7/2002 vp

¹⁷⁶ SuVL 2/2003 vp

¹⁷⁷ Sevón 2003

ensimmäinen naispresidentti 1.1.2006, Sevónin jäätyä eläkkeelle.¹⁷⁸ Koskelon valinta presidentiksi oli hienoinen yllätys, sillä hänen vastaehdokkaansa, oikeustieteen tohtori Mikko Tulokas, oli ammatillisesti ansioituneempi, mutta mitä ilmeisimmin Koskeloon verrattuna liian muutoshaluinen¹⁷⁹.

Vaikka Koskelo ei presidenttikollegoidensa tapaan tehnytäkään pitää uraa yliopistomaailmassa, julkaisi hän silti useampia oikeustieteellisiä teoksia joko yksin tai yhdessä muiden kirjoittajien kanssa. Julkaisuihin lukeutui mm. Kauppalain pääkohdat yhdessä Thomas Wilhelmssonin ja Leif Sevónin kanssa sekä useampia teoksia niin yksityisten kuin yritystenkin velkoihin liittyen.

Koskelolla oli myös erilaisia luottamustehtäviä, joista tärkein ja pitkäikäisin oli tuomarivalintalautakunnan puheenjohtajuus 2006–2012. Tämän lisäksi lienee syytä mainita Koskelon jäsenyys Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen hallituksessa 2001–2006.¹⁸⁰

Siihen nähden, että Koskelo esiintyi virkakautensa aikana julkisuudessa varsin usein, ei hänen yksityiselämästään tai yhteiskunnallisista suhteistaan ole juuri ollenkaan tietoa. Varmaa kuitenkin on, että Koskelo on monen arvostama ja hänellä on huomattavia yhteiskunnallisia suhteita, sillä hänet valittiin vuoden naiseksi 2007¹⁸¹, Suomen lakimiesliitto palkitsi hänet K.J. Ståhlberg-mitalilla 2015¹⁸² ja Suomen Asianajajaliitto antoi hänelle Vuoden oikeusteko -palkinnon¹⁸³. Kaikkien palkintojen perusteluissa Koskeloa kiitettiin hänen aktiivisesta osallistumisestaan kotimaiseen oikeuspoliittiseen keskusteluun, mikä näkyy toki selvästi Koskelon virkakautta tarkasteltaessa. Koskelon yhteiskunnallisesta asemasta ja suhteista kertoo myös se, että Hanken vihki Koskelon kauppätieteiden kunniatohtoriksi 2009 ja Helsingin Yliopisto puolestaan oikeustieteen kunniatohtoriksi 2010. Kuriositeettina Koskelosta mainittakoon se, että 2010-luvun alusta, melkein kolmen vuoden aikana, ei Koskelo ollut kertaakaan eri mieltä KKO:n normaalikokouksissa tekemissä äänestyspäätöksissä¹⁸⁴. Ehkä tämäkin kertoo jotain hänen persoonastaan tai ominaisuuksistaan.

¹⁷⁸ Aamulehti 2016

¹⁷⁹ Turun Sanomat 2005

¹⁸⁰ Talvinko 2018, s. 278

¹⁸¹ BPW Finland 2007

¹⁸² Lakimiesliitto 2015

¹⁸³ Hiiri 2015

¹⁸⁴ Keinänen – Sutela – Tolvanen 2013, s. 383

Hieman ennen virkaan astumistaan Koskelo otti esiin oikeuslaitoksen suurimman haasteen, tiukentuvat voimavarat. Samassa yhteydessä Koskelo kommentoi median ja oikeuslaitoksen ajoittain vaikeaa suhdetta, poliitikkojen ja tuomioistuimien välistä vallanjakoa sekä lainvalmistelussa ajoittain olevien ongelmien ilmenemisen välillä liiankin avoimena lain-säädäntönä.¹⁸⁵

6.1 Tuomioistuinlaitos

Koskelo otti tuomioistuinlaitoksessa koskevissa asioissa julkisuudessa kantaa hyvin aktiivisesti. Pääosin Koskelo puhui tuomioistuinlaitosta koskevista säästöistä ja tähän liittyen tehokkuudesta ja oikeusturvasta. Tämän lisäksi Koskelo otti kantaa tuomareiden nimittämiseen, käytökseen ja työhyvinvointiin.

6.1.1 Säästöt uhkana

Heti ensimmäisenä virkavuotenaan Koskelo joutui ottamaan kantaa valtion ns. ”tuottavuusohjelman” vaikutuksista tuomioistuinlaitokseen ja hän oli erityisen huolissaan tämän ohjelman vaikutuksista kansalaisten oikeusturvaan. Koskelo katsoi, että henkilövähennykset eivät olleet oikea keino lisätä tuottavuutta vaan sen sijaan ensin pitäisi tehdä rakenteellisia uudistuksia, kuten esim. poliittisesti hankala käräjäoikeusuudistus.¹⁸⁶ Vuoden loppupuolella Koskelo suuntasi hallitukselle selkeän viestin siitä, että rakenteita täytyy uudistaa käräjäoikeuksia karsimalla¹⁸⁷ ja arvioi hieman myöhemmin, että käräjäoikeuksien määrä tulisi suunnilleen puolittaa¹⁸⁸. Seuraavan vuoden alussa Koskelo jatkoi tuottavuusohjelman arvostelua, ja totesi sen vaarantavan oikeusturvan saatavuutta, lähinnä pääkaupunkiseudulla. Lisäksi Koskelo toisti poliitikoille aikaisemman viestinsä käräjäoikeusuudistuksen välttämättömyydestä. Oikeusministeri Leena Luhtanen ei pitänyt Koskelon tavasta viestiä asiasta, sillä hän katsoi Koskelon asettaneen oikeusministeriön ilman syytä huonoon valoon.¹⁸⁹

¹⁸⁵ Pohjonen 20005

¹⁸⁶ Harju 2006

¹⁸⁷ Koskelo 2006

¹⁸⁸ Yle 2006

¹⁸⁹ Elonen 2007

Vuonna 2013 Koskelo otti muutaman vuoden tauon jälkeen jälleen kantaa tuomioistuinlaitosta koskeviin säästöihin liittyen. Koskelo kommentoi oikeusministeriön asettaman neuvottelukunnan suunnitelmia kannattamalla hallinto- ja yleisten tuomioistuimien yhdistämistä, ja lisäksi erityistuomioistuinten yhdistämistä tähän kokonaisuuteen¹⁹⁰. Saman vuoden marraskuussa Koskelo lähetti kriittiset terveiset oikeushallinnon hoidon erittäin heikosta tilasta oikeusministeriön ja poliitikkojen suuntaan¹⁹¹. Vuoden lopussa Koskelo nosti jälleen esiin oikeuslaitoksen uudistamisen tärkeyden, jotta oikeusturva ei vaarannu¹⁹².

Kaksi vuotta myöhemmin, viimeisenä virkavuotenaan, Koskelo lähetti vastaavat terveiset oikeuslaitoksen uudistamisen tarpeellisuudesta uudelle hallitukselle¹⁹³. Saman vuoden syksyllä Koskelo toisti viestinsä Lakimiespäivillä pitämässään puheessa¹⁹⁴. Koskelo kommentoi oikeuslaitokseen kohdistuneita säästöjä vielä kertaalleen ennen siirtymistään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen. Koskelo totesi säästöjen olevan osoitus siitä, että oikeusasioita ei arvosteta. Lisäksi Koskelo katsoi säästöjen aiheuttavan oikeusvaltioon kuulumattomia haitallisia piirteitä tuomioistuinlaitoksen toimintaan. Koskelo pohti myös sitä, että oikeusministerillä olisi hyvä olla juridinen koulutus sekä katsoi, että poliitikot pyrkivät ohjaamaan tuomioistuinlaitoksen toimintaa tekemillään rahoituspäätöksillä, esim. antamalla tiettyihin tarkoituksiin korvamerkittyä rahaa, ja pyytämällä ottamaan se huomioon lähettämällä asiasta hallinnollisen kirjeen.¹⁹⁵

6.1.2 Muita kannanottoja tuomioistuinlaitoksesta

Heti virkavuotensa ensimmäisinä kuukausina Koskelo otti kantaa erityistuomioistuimiin. Aikaisempien KKO:n presidenttien tapaan myöskään Koskelo ei niitä kannattanut, vaan katsoi, että asia tulisi hoitaa tuomareita kouluttamalla¹⁹⁶. Koskelo ehdotti Heinosen tapaan ohivalitusjärjestelmän käyttöönottoa¹⁹⁷.

¹⁹⁰ Talouselämä 2013

¹⁹¹ Savon Sanomat 2013

¹⁹² Sajari 2013

¹⁹³ Hiiro 2015

¹⁹⁴ Lakimiesliitto 2015

¹⁹⁵ Yle 2015

¹⁹⁶ Taloussanomat 2006

¹⁹⁷ HS 2006, ks. myös Heinonen

Toisin kuin Heinonen, Koskelo ei joutunut ottamaan juurikaan kantaa tuomareiden nimityksasioihin. KKO:n nimityskäytäntö ei Koskelon aikana poikennut juurikaan Heinosen virkakaudesta, tosin naisia nimitettiin oikeusneuvoksiksi aikaisempaan verrattuna suhteellisesti enemmän. Yhden ammattikuntaa ihmetyttäneen nimityksen kohdalla Koskelo kommentoi KKO:n nimityskäytäntöjä ja tällöinkin vain yleisellä tasolla. Koskelo puolusti käytäntöä muiden tapaan tuomioistuinten riippumattomuuden turvaamisella¹⁹⁸. Pari vuotta myöhemmin KKO haastatteli ensimmäistä kertaa oikeusneuvoksen virkaan hakeneita, jollaista menettelyä Koskelo oli omien sanojensa mukaan jo aikaisemmin ehdottanut¹⁹⁹.

Erillistä tuomioistuinhallintoa Koskelo kannatti ennen muuta tuomioistuinten riippumattomuuden näkökulmasta, jonka hän samalla katsoi vahvistavan oikeusvaltion toteutumista. Koskelon mielestä tuomioistuinlaitoksen tulisi voida itsenäisesti päättää resurssien jaosta laitoksen sisällä, ilman pienintäkään mahdollisuutta poliittisesta vaikuttamisesta.²⁰⁰

Koskelo pohti myös perustuslain valvontaa ja katsoi, että perustuslakivaliokunnalla tulisi olla enemmän omia resursseja eikä sen pitäisi olla niin riippuvainen ulkoisista asiantuntijoista. Tähän liittyen Koskelo katsoi, että erillistä perustuslakituomioistuinta ei tarvita vaan tällainen voitaisiin hoitaa yhden ylimmän tuomioistuimen toimesta, jonka kokoonpanoa olisi mahdollisesti vahvistettu ulkopuolisilla asiantuntijoilla²⁰¹.

Aikaisempien vuosien tapaan myös KKO:n tuomareiden välimiestehtävät olivat Koskelon virkakauden aikana julkisen keskustelun kohteena. Koskelo itse ei ottanut kantaa asiaan valtamediassa, mutta hän oli lokakuussa 2012 toimittanut oikeuskansleri Jaakko Jonkalle tämän pyynnöstä lausunnon, jonka KKO poikkeuksellisesti julkaisi seuraavan vuoden alussa. Edeltäjiensä tapaan Koskelo asettui puolustamaan tuomareiden välimiestehtäviä.²⁰²

¹⁹⁸ Sajari 2010

¹⁹⁹ Sajari 2012

²⁰⁰ Koskelo 2013 ja HS 2013, ks. myös Lakimiesliitto 2015

²⁰¹ Sajari 2014, valitettavasti ilman tarkempaa tutkimusta, voi vain arvailla, liittyykö Koskelon kommentit yleisesti perustuslakivaliokunnasta ja sen paljon käyttämistä asiantuntijoista liittyneeseen keskusteluun

²⁰² Korkein oikeus 2013, ks. keskustelusta myös Yle 2012 ja Oikeustoimittajat ry 2012

6.2 Kriminaalipolitiikasta

Koskelo ei virkakautensa aikana ottanut kantaa yksittäisiin tapauksiin²⁰³, mutta kommentoi suomalaista kriminaalipolitiikka yleisesti useamman kerran. Koskelo kommentoi mm. katumusta ja totesi, että sen ei tule vaikuttaa rangaistuksen mittaamiseen²⁰⁴. KKO:n ja EIT:n linjat olivat Koskelon aikaan hyvin erilaisia, erityisesti sananvapausjutuissa. Koskelo ei hyväksynyt KKO:ta kohtaan esitettyä arvostelua siitä, että tuomioistuimet painottaisivat yksityisyyden suojaa sananvapauden kustannuksella. Koskelon mukaan kyseessä on enemmänkin kyse EIT:n kritiikistä suomalaista oikeusjärjestelmää kuin KKO:ta kohtaan, sillä suomalaisessa järjestelmässä sananvapausjuttuja ajetaan syyttäjän toimesta. Lisäksi Koskelo toteaa, että KKO on ottanut toiminnassa huomioon EIT:n linjaukset²⁰⁵. Aiheeseen Koskelo palaa vielä hieman myöhemmin ja pohtii syyttäjävetoisen järjestelmän asemaa sananvapausjutuissa. Asiaan liittyen Koskelo lähettää terveiset hallitukselle, joka voisi hänen mielestään haastaa vallitsevan näkemyksen EIT:n suuressa jaostossa²⁰⁶.

Lasten ympärileikkaukset oli KKO:n toimesta katsottu sallituiksi uskonnollisista syistä, mutta asiaa puitiin ajoittain julkisuudessa. Koskelo lähettikin asiassa selväsanaiset terveiset lainsäätäjälle ja vaati toimia oikeudentilan selventämiseksi. Koskelo kritisoi samalla politiikkoja siitä, että *poliittisesti* vaikeissa asioissa asia jätetään tuomioistuimille.²⁰⁷

Koskelo otti useaan otteeseen kantaa siihen, että syyttäjien tulisi useammin hakea muutosta tuomioon, jotta rangaistuskäytännön ohjaaminen ennakkopäätöksin toteutuisi paremmin²⁰⁸. Nämä kommentit liittyivät erityisesti lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin, joista vuoden 2008 alkupuolella keskusteltiin julkisuudessa laajemminkin. Koskelo otti kantaa myös

²⁰³ Tosin kuin oikeusneuvoksena ollessaan, jolloin hän puolusti KKO:n arvostelun kohteeksi joutunutta yksittäistä ratkaisua, Koskelo-Krogerus 2003

²⁰⁴ Iltasanomat 2007

²⁰⁵ HS 2010

²⁰⁶ Koskelo 2010

²⁰⁷ HS 2013 ja HBL 2013

²⁰⁸ Kostianen 2008, IS 2008 ja Yle MOT 2010

syyttäjien asemaan esitutkinnassa ja kannatti mallia, jossa syyttäjä johtaisi esitutkintaa poliisin sijaan²⁰⁹.

6.3 Paljon puhuttaneita tapauksia

Koskelo otti kesäkuussa 2012 kovin sanoin kantaa vakuutusosoikeuden toimintaan. Koskelo katsoi, että KKO joutuu liian usein muuttamaan tuomioita ja pohti, meneekö KKO:n päätöksiensä kautta antama viesti ollenkaan perille vakuutusosoikeuteen.²¹⁰ Pari päivää Koskelon vakuutusosoikeuteen kohdistuneen arvostelun jälkeen oikeusministeri Henriksson totesi, että ministeriö tarttuu asiaan syksyllä²¹¹. Lopulta, reilun kuukauden kuluttua, vakuutusosoikeuden yllilääkäri ilmoitti eroavansa tehtävästään. Tätä Koskelo piti ylireagoitina asiaan²¹².

Koskelo oli jälleen seuraavana vuonna kohun keskipisteessä, kun hän kommentoi perustuslakivaliokunnan toimintaa yksityistä pysäköinninvalvontaa koskevan lakihankkeen yhteydessä ja esitti samassa yhteydessä toiveen asiaan liittyvän lain säätämisestä. Koskelo pohti tuolloin, oliko perustuslakivaliokunta miettinyt asiaa riittävän perusteellisesti päädyttyään siihen, että lakia ei voida hyväksyä sen ollessa perustuslain vastainen.²¹³ Muutama päivä myöhemmin Koskelo puolusti sanomisiaan ja tuomareiden oikeutta ottaa osaa oikeuspoliittiseen keskusteluun. Lisäksi Koskelo otti myös hieman yksityiskohtaisemmin kantaa siihen, mikä perustuslakivaliokunnan lausunnossa hänen mielestään oli vialla ja totesi, että ei aio erota, vaikka sellaisiakin vaatimuksia oli julkisuudessa esitetty.²¹⁴

Vuotta myöhemmin Koskelo oli otsikoissa kansanedustajille lähettämiensä sähköpostien vuoksi. Osalle edustajista oli ilmeisesti jäänyt epäselväksi Koskelon lähettämien viestin tarkoitus. Koskelo itse ei ymmärtänyt kohua, vaan katsoi ainoastaan taustoittaneensa silloin eduskunnan käsittelyssä olevan asiaa²¹⁵. Myöhemmin syksyllä Koskelo sai oikeuskanslerilta asiassa puhtaat paperit²¹⁶.

²⁰⁹ HS 2013

²¹⁰ Saarinen 2012. Tässä voisi todeta, että ilmeisesti viesti ei Koskelon mielestä tosiaan ollut mennyt perille, kun hän otti asian näin julkisesti esille.

²¹¹ Silfverberg 2012

²¹² Vihavainen 2012

²¹³ Yle 2011

²¹⁴ Yle 2011

²¹⁵ Yle 2014

²¹⁶ Reinboth 2014

6.4 Osallistuminen lainsäädäntötyöhön

Koskeloa kuultiin eduskunnan valiokunnissa varsin usein. Lakivaliokunnassa häntä kuultiin asiantuntijana tuomioistuinten talouteen liittyen²¹⁷, työtuomioistuimia koskevan lain muuttamiseen liittyen²¹⁸, korkeinta oikeutta koskevan lain muuttamiseen liittyen²¹⁹, Suomen ihmisoikeuspolitiikkaan liittyen²²⁰, markkinaoikeutta koskevaan lainsäädäntöön liittyen²²¹ ja oikeudenkäymiskaaren muuttamiseen liittyen²²².

Perustuslakivaliokunnassa Koskeloa kuultiin valtion talousarvioon liittyen²²³, veron- ja tulinkorotuksiin liittyen²²⁴, pysäköinninvalvonnassa käytettävään avustamiseen liittyen²²⁵ ja hallituksen vuosikertomukseen liittyen²²⁶.

Koskelo mainittiin eduskunnan täysistunnossa käydyissä keskusteluissa useasti. Vuonna 2009 Koskeloon viittasi Päivi Räsänen vaatiessaan lisää resursseja syyttäjälaitokselle. Hän mainitsi tässä yhteydessä Koskelon huolen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta talouskriisin aikana²²⁷. Samana vuonna Raimo Vistbacka mainitsee Koskelon ja tämän kommentit mm. rangaistusten lieventämisestä prosessin keston vuoksi, puhuessaan syyttäjälaitoksen resurssipulasta valtion talousarvioesityksestä käydyn keskustelun yhteydessä²²⁸.

Seuraavana vuonna, Koskelon julkisuudessa kommentoima asia, nousi esiin oikeusasiamiehestä ja oikeuskanslerista annetun lain muuttamisesta käydyn lähetekeskustelun yhteydessä. Tuolloin Jacob Söderman otti Koskelon nimen esille puhuessaan sananvapausjuutuista ja EIT:n tuomioista. Hän mainitsi Koskelon ottaneen asiaan kantaa samana päivänä²²⁹. Saman vuoden marraskuussa Koskelon nimi nousi esiin esitutkinta- ja

²¹⁷ LaVL 7/2006 vp, LaVL 15/2008 vp, LaVL 19/2009 vp, LaVL 13/2010 vp, LaVL 5/2012, LaVL 10/2012 vp, LaVL 12/2013 vp, LaVL 9/2014 vp, LaVL 17/2014 vp

²¹⁸ LaVM 8/2006 vp

²¹⁹ LaVM 16/2009 vp

²²⁰ LaVL 28/2009 vp

²²¹ LaVM 15/2012 vp

²²² LaVM 24/2014 vp

²²³ PeVL 13/2011 vp

²²⁴ PeVL 17/2013 vp

²²⁵ PeVL 23/2013 vp

²²⁶ PeVL 20/2014 vp

²²⁷ KK 595/2009 vp

²²⁸ PTK 126/2009 vp

²²⁹ PTK 108/2010 vp, ks. myös Koskelo 2010

pakkokeinolainsäädäntöä koskevan lähetekeskustelun yhteydessä. Ben Zyskowicz mainitsi Koskelon valtiovarainvaliokunnalle toimittaman muistion tuomioistuinlaitoksen resurssiongelmista ja toivoo valtionvarainvaliokunnan ottavan Koskelon esittämät ajatukset vakavasti²³⁰. Zyskowicz otti pian asian uudelleen esiin tuomioistuinten ja oikeushallintoveranomaisten maksuista annetun lain muuttamisesta käydyn ensimmäisen käsittelyn yhteydessä²³¹.

Vuonna 2013 Koskelon kritiikki vakuutusosoikeuden toimintaa kohtaan mainitaan Jari Lindstörmin ja muiden allekirjoittamassa keskustelualoitteessa²³². Samana vuonna Koskelon lausumat rangaistuskäytännön vaihtelevuudesta nousivat esiin Arja Juvosen toimenpide- ja lakialoitteen yhteydessä. Lakialoite koskee törkeästä lasten hyväksikäytöstä annetun vähimmäisrangaistuksen korottamista²³³. Juvonen otti saman asian esiin myös samasta asiasta käydyn lähetekeskustelun yhteydessä²³⁴. Vuoden lopussa useampi kansanedustaja tukeutuu Koskelon ajatuksiin talousarvioesityksestä käydyn keskustelun yhteydessä²³⁵.

Vuonna 2014 Jari Lindstöm teki toimenpidealoitteen vakuutusjärjestelmän puutteiden korjaamisesta ja otti jälleen esiin Koskelon kritiikin vakuutusosoikeutta kohtaan²³⁶.

7 Timo Esko 2016 - 2019

Timo Esko syntyi Tampereella 18.5.1952. Ylioppilaaksi Esko valmistui Helsingin Lyseosta vuonna 1971, oikeustieteen kandidaatiksi vuonna 1974, oikeustieteen lisensiaatiksi vuonna 1978 ja oikeustieteen tohtoriksi vuonna 1986. Uransa alkupuolella Esko toimi Helsingin yliopiston vertailevan oikeustieteen laitoksen ylim. assistenttina 1976–1986, kansainvälisen yksityisoikeuden va. apulaisprofessorina 1983–1985 ja va. Professorina 1986–1987. Lisäksi Esko toimi kansainvälisen yksityisoikeuden dosenttina 1986 lukien ja lisäksi yliopiston hallintojohtajana 1986–1992. Vuonna 1992 Esko siirtyi työskentelemään asianajotoimistoon ja asianajaja hänestä tuli 1994. Asianajotoiminnan parista Esko siirtyi

²³⁰ PTK 114/2010 vp. Kuten edellä on käynyt ilmi, Koskelo oli vuosien aikana ottanut julkisuudessaakin useaan otteeseen kantaa resurssien riittämättömyyteen

²³¹ PTK 117/2010 vp

²³² KA 4/2013 vp, ks. myös Saarinen 2012

²³³ TA 14/2013 vp, LA 20/2013 vp, ks myös Yle 2009

²³⁴ PTK 61/2013 vp

²³⁵ PTK 133/2013 vp, ks. myös Sajari 2013

²³⁶ TA 52/2014 vp, ks. myös Saarinen 2012

KKO:een, kun hänestä vuonna 2006 tuli oikeusneuvos. Ennen siirtymistään KKO:n presidentiksi 2016 Esko toimi Turun hovioikeuden presidenttinä 2012–2015. Esko toimi myös useissa luottamustehtävissä, mm. Defensor Legisin päätoimittajana ja välimiesoikeusyhdistyksen hallituksen jäsenenä.²³⁷ Vapaa-aikanaan Esko harrastaa omien sanojensa mukaan juridiikkaa, metsänhoitoa²³⁸ ja umpihankihiihtoa. Eskon perheeseen kuuluu vaimo ja neljä aikuista lasta, joista vanhin on päättänyt oikeustieteiden pariin²³⁹.

Eskon kausi KKO:n presidenttinä oli Sevónin tapaan varsin lyhyt, mutta muiden KKO:n presidenttien tapaan Eskokin otti useampaan otteeseen kantaa tuomioistuinlaitoksen toimintaan. Ensimmäiseksi Esko otti kantaa hallituksen kaavailuihin käräjäoikeuksien määrän vähentämiseksi, johon hän suhtautui asiaan varauksellisesti²⁴⁰. Myöhemmin samana vuonna Esko totesi tuomioistuinlaitokseen (jälleen) kohdistuvien säästöjen heikentävän kansalaisten oikeusturvaa²⁴¹. Lisäksi kansalaisten oikeusturvaa heikensivät Eskon mielestä myös riita-asioiden korkeat oikeudenkäyntikulut, ja tähän liittyen hän toivoi asiaa pohtivan työryhmän perustamista²⁴². Aikaisempien KKO:n presidenttien tapaan myös Esko joutui ottamaan kantaa tuomareiden toimimiseen välimiehenä. Esko puolusti välimiestoimintaa toteamalla sen vastaavan laissa säädettyä ja täyttävän nykyajan vaatimukset.²⁴³ Koskelon tapaan Esko kannattaa ajatusta KKO:n ja KHO:n yhdistämisestä, olihan hän mukana myös asiaa pohtineessa työryhmässäkin. Samoin Esko kannatti tuomioistuinviraston perustamista.²⁴⁴

Viimeisenä virkavuotenaan Esko otti kantaa erityisesti seksuaali- ja huumausainerikoksiin ja totesi samassa yhteydessä, että KKO seuraa luonnollisesti myös yhteiskunnallista keskustelua. Seksuaalirikosten rangaistuksia Esko piti lievinä ja KKO onkin Eskon aikana näistä tuominut pääosin ankarampia rangaistuksia²⁴⁵. Huumausainerikoksissa KKO teki merkittävän ennakkopäätöksen alentaessaan huumehuriirin rangaistusta, kun se katsoi, että rangaistuksia ei pidä tuomita mekaanisesti huumausaineen määrän perusteella.

²³⁷ Suomen Lakimiehet 2011

²³⁸ Reinboth 2015

²³⁹ Lakimiesuutiset 2016

²⁴⁰ Reinboth 2016. Koskelo oli puolestaan ajanut käräjäoikeusverkoston karsimista.

²⁴¹ Aamulehti 2016

²⁴² Satakunnan Kansa 2019

²⁴³ Pietiläinen 2017

²⁴⁴ Lakimiesuutiset 2016

²⁴⁵ Tämä johtunee ainakin osaksi siitä, että rikoslakiin lisättiin 2011 törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, jolla lainsäätäjät halusi viestiä tuomioistuimille, että rangaistuksia olisi suotavaa ankaroittaa.

Lainsäädännössä ei asian suhteen ollut tapahtunut muutoksia, joten KKO teki näin merkittävän päätöksen vahvennetussa jaostossa²⁴⁶.

Lainsäädäntötyöhön Esko osallistui hyvin harvakseltaan, joka johtunee hänen virkakautensa pituudesta. Lakivaliokunnassa Eskoa kuultiin asiantuntijana tuomioistuinten talouteen liittyen²⁴⁷, tuomioistuinlakiin liittyen²⁴⁸ ja oikeudenkäymiskaareen liittyen²⁴⁹. Lisäksi kansanedustaja Meri viittaa Eskon julkisuudessa lausumaan kritiikkiin kärjäoikeuksiin kohdistuvista säästöistä eduskunnan täysistunnossa²⁵⁰.

8 Yhteenveto ja johtopäätökset

Tutkielmassa tarkastellun ajanjakson aikana yhteiskunta on muuttunut huomattavasti, eikä tämä muutos ole ollut vaikuttamatta myöskään tuomioistuimiin ja tuomareihin. Erityisesti 1980- ja 1990-lukujen yhteiskunnalliset muutokset johtivat merkittäviin muutoksiin myös tuomioistuinlaitoksen kohdalla.

KKO:n muuttuminen ennakkopäätöstuomioistuimeksi vuonna 1980 on varmasti merkittävintä KKO:n valtaa kasvattanut yksittäinen muutos sen historiassa. Muutos ei tosin ehkä yksinään ollut lopulta niin merkittävä, kuin siihen liittyneessä KKO- ja myöhemmässä tuomarisoitumiskeskustelussa annettiin tuolloin ymmärtää. Muutoksen merkittävyyttä lisäsi kaksi myöhempää, KKO:sta riippumatonta tekijää. Ensinnäkin 1980-luvulla yhteiskunta monimutkaistui, joka tarkoitti tuomioistuimille enemmän harkintavaltaa jättävien joustavien oikeusnormien lisääntymistä. Toiseksi Finlexin käyttöönotto vuonna 1982 ja yleinen tietojenkäsittelyn kehitys johtivat vuosikymmenen loppua lähestyessä KKO:n ennakkopäätösten yhä kasvavaan merkitykseen tuomioistuinten päätöksenteossa²⁵¹.

Olssonin merkittävää roolia KKO:ta koskeneessa muutoksessa on käsitelty yksityiskohtaisesti edellä, mutta siihen liittyen on syytä tehdä yksi erittäin tärkeä havainto. Olsson oli nimittäin viimeinen KKO:n presidentti, joka pystyi toimimaan virassaan ilman median

²⁴⁶ Sajari 2019

²⁴⁷ LaVL 7/2016 vp, LaVL 13/2017 vp, LaVL 22/2018 vp

²⁴⁸ LaVM 11/2017 vp

²⁴⁹ LaVM 2/2018 vp

²⁵⁰ PTK 117/2017 vp

²⁵¹ Kekkonen 2018b, s. 192-203, ks. Finlexin osalta myös Virta 1992

KKO:ta kohtaan esittämää huomattavaakin kritiikkiä. Tämä näkyi selkeimmin KKO:ta koskeneen muutosprosessin yhteydessä. Olsson pystyi käyttämään kritiikittömästi muutoksen suhtautunutta mediaa apunaan muutoksen toteuttamisessa tai ainakin edistämään sen hyväksyttävyyttä. On syytä myös huomata, että kukaan ei ollut lehdissä vaatimassa Olssonin eroa, kun tämä lain läpimenoa edistääkseen kutsui eduskunnan lakivaliokunnan KKO:een kahvitilaisuuteen. Toisin oli reilu 30 vuotta myöhemmin, kun erään emeritusprofessorin *blogissaan* tekemä vaatimus Koskelon eroamiseksi tämän antamien lausuntojen johdosta nousee otsikoihin valtakunnallisessa mediassa²⁵².

Jos KKO:ta koskeva muutos menikin mediassa läpi ilman merkittävää kritiikkiä, ei tilanne tuomioistuinten osalta muuten jatkunut enää totuttuun tapaan. KKO antoi 1980-luvun alussa useita sananvapautta koskevia ratkaisuja, jotka vahvistivat median toimintavapautta. Tämä näkyikin pian mediassa erityisesti ns. ”rötösherrakeskustelussa”. Keskustelu liittyi talousrikoksiin²⁵³ ja näitä rikollisia koskeviin armahduksiin sekä presidentti Mauno Koiviston syyttäjiä kohtaan esittämiin moitteisiin. Myös Olsson osallistui 1980-luvun alkuvuosina käytyyn keskusteluun kritisoimalla mediaa, mutta aineiston perusteella on mahdotonta sanoa, oliko tällä merkitystä. Joka tapauksessa, 1980-luvun ”rötösherrakeskustelun” lopputulos oli *Kekkosen* mukaan se, että tuomioistuimet ovat tämän jälkeen olleet ”jatkuvasti julkisuuden valokeilassa”. Lopuksi on syytä nostaa vielä esiin 1980-luvun loppupuolen julkinen keskustelu tuomareiden sivutoimista ja heidän riippumattomuudestaan. Olssonin mielestä oikeusneuvosten välimiestehtävät eivät vaarantaneet heidän riippumattomuuttaan ja keskustelu vaimenikin nopeasti, ainakin toistaiseksi.²⁵⁴

Laajemmassa kontekstissa 1980-luvun yhteiskunnallisen muutoksen taustalla, ja monin paikoin myös sen moottorina, oli päättäjien tahto Suomen liittämiseksi osaksi Länsi-Eurooppaa. Tämä merkitsi samalla oikeusjärjestyksen asteittaista eurooppalaistumista, joka tapahtui *Niilo Jääskisen* mukaan kolmessa aallossa. Ensimmäinen aalto käsitti melkein koko 1980-luvun, tosin se oli Jääskisen mukaan näistä heikoiten havaittavissa. Suomen

²⁵² Yle 2011, ks. myös Yle 2014, jossa kyseisen emeritusprofessorin toinen Koskeloon kohdistama erovaatimus nousee jälleen otsikoihin

²⁵³ Talousrikoksista onkin (luonnollisesti) tullut yksi median lempiaiheista

²⁵⁴ Kekkonen 2018b, s. 192-203

saattaminen ”eurokuntoon” ilmeni taloudellisen lainsäädännön purkamisena sekä ihmis- ja perusoikeuksien painoarvon kasvuna.²⁵⁵

Eurooppalaistumisen toisen aallon aikana, 1989–1994, integroituminen Euroopan Neuvostoon ja Euroopan yhteisön sisämarkkinoihin nostettiin päätavoitteeksi. Euroopan Neuvostoon liittymisen myötä Suomi vahvisti myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen, joka tuli voimaan vuonna 1990, ja johti osaltaan vuoden 1995 perusoikeusuudistukseen. Kolmas aalto vuodesta 1995 eteenpäin tarkoitti erityisesti tuomioistuinten sopeutumista kahden edellisen aallon ja EU:iin liittymisen tuomiin muutoksiin.²⁵⁶ Kansainvälistymiskehityksen lisäksi oikeuslaitos koki myös muita merkittäviä muutoksia. Vuoden 1993 alioikeusuudistus merkitsi käräjäoikeuksien perustamista ja raastuvan- ja kihlakunnanoikeuksien siirtymistä historiaan. Samalla uudistettiin riita-asioiden oikeudenkäyntimenettely ja alioikeuksien määrää vähennettiin 96:sta 70:een. Vuosikymmenen loppupuolella oli vuorossa hovioikeusuudistus, ja tätä hieman aikaisemmin tapahtunut rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen. Kahden vuosikymmenen oikeudellisen muutoksen voi katsoa huijpentuneen maaliskuussa 2000 voimaan tulleeseen uuteen perustuslakiin.²⁵⁷

KKO:n kannalta 1990-luvulla tapahtuneet muutokset merkitsivät sen vallan kasvua edellisen vuosikymmenen tapaan, aivan kuten Heinonen virkakautensa ensimmäisten vuosien aikana oli ennustanut.²⁵⁸ Ensimmäinen muutos oli vuonna 1990 tapahtunut Euroopan ihmisoikeussopimuksen voimaantulo. Se merkitsi huomattavaa periaatteellista muutosta kotimaisessa oikeuslähdeopissa, kun tuomioistuimet alkoivat ratkaisuihissaan viittaamaan ylikansallisiin ihmis- ja perusoikeuksiin ja tulkitsemaan oikeusjärjestystä niiden valossa. Tämä näkyi *Juha Lavapuron* mukaan myös KKO:n oikeuskäytännössä.²⁵⁹ Vielä tätäkin merkittävämpi muutos oli Suomen liittyminen EU:iin, joka merkitsi samalla sitä, että tuomioistuimet joutuivat nyt syrjäyttämään EU:n oikeuden kanssa ristiriidassa olevan kansallisen lainsäädännön. Lopulta tuomioistuimet saivat uuden perustuslain 106 §:n myötä oikeuden valvoa myös kansallisten lakien perustuslainmukaisuutta, tosin tämä kyllä vaatii

²⁵⁵ Jääskinen 2001, s. 603-609, ks. myös Pihlajamäki 2018b, s. 215, Pihlajamäen tulkinnan mukaan kansainväliset velvoitteet vaikuttivat jo tuolloin kansalliseen lainsäädäntöön ja sen sisältämien perusoikeuksien tulkintaan,

²⁵⁶ Jääskinen 2001, s. 603-09

²⁵⁷ Oikeusministeriö 2003

²⁵⁸ Tosin huomattakoon, että toisin kuin KKO:n muuttamisessa ennakkopäätöstuomioistuimeksi, muutokset eivät lähteneet KKO:sta vaan ne tapahtuivat lainsäätäjän toimin

²⁵⁹ Lavapuro 2011, s. 361-363, Lavapuro kutsuu tätä oikeuslähdeopillista muutosta ihmisoikeusmurroksen ensimmäiseksi aalloksi

ilmeistä ristiriitaa lain ja perustuslain välillä. Mielenkiintoista kyllä, tämä ei enää valmisteluvaiheessa herättänyt juurikaan poliittista kädenvääntöä, toisin kuin vuonna 1919 tai uudestaan 1970-luvulla²⁶⁰.

Sekä eurooppalaistumiskehitys että varsinkin alioikeusuudistus jäivät lopulta julkisuudessa Heinosen osalta varsin vähälle huomiolle. Tämä ei tosin todennäköisesti johtunut Heinosesta, vaan syyt olivat muualla, sillä media vaikutti olleen enemmän kiinnostunut muista asioista. Alioikeusuudistuksesta puhumisen sijaan Heinonen joutui mediassa puolustamaan tuomareiden nimityskäytäntöjä, ja KKO:n itsenäistä roolia niiden suhteen²⁶¹. Pian nimityskeskustelun laannuttua KKO oli jälleen median hampaissa, tällä kertaa jo Olssonin ajoilta tutun teeman, oikeusneuvosten välimiestehtävien johdosta. Aivan kuten Olsson, Heinonen puolusti oikeusneuvosten mahdollisuutta hoitaa välimiestehtäviä virkansa ohella. Keskustelu laantui hetkeksi, noustakseen mediaan entistä raivokkaampana vuoden 1997 aikana. Paineet sekä nimityskäytännön että välimiestehtävien kohdalla tehtäviin muutoksiin olivat kovat, ja Heinosella olikin oiva mahdollisuus pitää asiat entisellään, kun hän toimi sekä välimiestoimintaa selvittävän toimikunnan että tuomaritoimikunnan puheenjohtajana. Ajat olivat kuitenkin muuttuneet, eikä Heinosen (arvo)valta lopulta riittänyt asioiden säilyttämiseen ennallaan. Tuomareiden nimityskäytännöt ja välimiestehtävät nousivat aika ajoin esiin myös 2000-luvulla ja aivan kuten aikaisemminkin, myös tuolloin virassa olleet presidentit asettuivat puolustamaan vanhoja perinteitä.

On syytä huomata, että yhteiskuntaa ja tuomioistuinten toimintaympäristöä alkoi 1990-luvulta lähtien kasvavissa määrin muuttaa myös tietoyhteiskunnan kehitys. Tietokoneiden yleistymisen ja internetin alkuvaihe sekä sen käyttäjämäärien nopea kasvu merkitsivät myös oikeudellisen informaation siirtymistä lähemmäksi kansalaisia.²⁶² Teknologinen kehitys on 2000-luvulla kaikkien tuntemaan tapaan edelleen kiihtynyt, ja tämä on vaikuttanut kauttaaltaan koko yhteiskuntaan.

Ennen kuin siirryn tarkastelemaan yhteiskunnassa ja tuomioistuinten asemassa kuluvalle vuosituuhannella tapahtuneita muutoksia on syytä nostaa esiin 2000-luvun alussa

²⁶⁰ Jääskinen 2001, s. 617-618

²⁶¹ Noin 20 vuotta aikaisemmin myös Olsson oli puolustanut KKO:n valtaa tuomareiden nimityksissä, tuolloin tosin Heinosen johtaman oikeuslaitostoimikunnan ehdotuksia vastaan

²⁶² Oikarinen 2001, s. 291

oikeustieteilijöiden keskuudessa uudelleen käynnistynyt keskustelu tuomarisoitumisesta. Keskustelun ytimessä oli tuomioistuinten valtiosääntöoikeudellinen asema ja niitä koskevien muutosten myötä tapahtunut vallan kasvu. Kaikki olivat yksimielisiä siitä, että ainakin teoriassa tuomioistuinten valta oli kasvanut viimeisen parin vuosikymmenen aikana, mutta sen vaikutus demokratiaan ja vallanjakoperiaatteeseen jakoi mielipiteitä.²⁶³

2000-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen yhteiskunnallisten tapahtumien osalta viitataan *Juhana Salojärveen*, joka mielestäni aiheellisesti toteaa: ”vaikka tapahtumia voi tarkastella ja analysoida historiallisessa kontekstissa, uuden vuosituhannen täsmällisempi historiallinen määrittely jää tulevaisuuden historiantutkijoille”. Viimeisen kahden vuosikymmenen aikana 1990-luvun alussa toden teolla vauhtiin päässyt kansainvälistyminen on ollut epäilemättä trendi niin taloudessa kuin sen ulkopuolellakin. Maailmalla on nähty erilaisia kriisejä: syyskuun 2001 terrori-iskut, vuoden 2008 finanssikriisi, vuoden 2010 eurokriisi ja vuoden 2015 pakolaiskriisi, joista muiden kuin syyskuun 2001 terrori-iskujen vaikutusten Suomeen voi sanoa jo nyt olleen merkittäviä. Oikeuden alalla 2000-luvulle leimallista on ollut Salojärven mukaan perus- ja ihmisoikeuksien merkityksen kasvu. Tämä on tarkoittanut mm. tasa-arvossa aimo harppauksin tapahtunutta kehitystä, mutta se on johdantanut myös keskusteluun tuomarisoitumisesta ja oikeuden valtiosääntöistymisestä. Juristikkunnan kohdalla 2000-luku on tarkoittanut erityisesti naisten osuuden nousua. Juristititeettikin on muuttunut, eikä juristin voida katsoa lukeutuvan enää niinkään virkamieseliittiin vaan enemmänkin yksityissektorin työntekijöiksi ja yrittäjiksi. Juristeja löytyy myös yhä vähemmän hallinnon ylimmästä kerroksesta tai talouselämän vaikuttajista, mutta toisaalta asianajajien määrä on taas huomattavasti kasvanut.²⁶⁴

2000-luvun oikeuspolitiikkaa määritteli pitkälti valtion ns. ”tuottavuusohjelma”, jonka myötä vuodesta 2006 alkaen myös tuomioistuinlaitokseen kohdistui huomattavia säästöpaineita. Tuottavuusohjelman vaatimien säästöjen taustalla olivat *Salojärven* mukaan suurten ikäluokkien eläköitymisestä johtuva eläkemenojen kasvu ja työvoimarakenteen muuttuminen sekä yhteiskunnan digitalisaation aiheuttamat muutospaineet aikansa eläneisiin käytänteisiin. Tuottavuusohjelma sai kritiikkiä niin Lakimiesliitolta kuin Koskeloltakin,

²⁶³ Ks. kootusti Pihlajamäki 2018b, s. 246-248, ks. *Veli-Pekka Hautamäki* 2003, s. 176, alaviite 32, josta löytyy kattava lista tuomarisoitumiskeskusteluun liittyvistä artikkeleista

²⁶⁴ Salojärvi 2019, s. 201-204 ja 364, *Pekka Vihervuori* nostaa lisäksi esiin mm. varallisuuserot, arvojen erilaisuuden, median muuttuvan ja muuttuneen roolin, kansalaiskeskustelun ilmapiirin muutoksen, ks. *Vihervuori* 2012, s. 327

jotka molemmat kritisoivat ministeriön tapaa pyrkiä säästöihin henkilövähennyksin, sen sijaan, että tuottavuuden parantamiseksi olisi keskitytty rakenteellisiin uudistuksiin. Koskelo ajoi erityisesti poliittisesti hankalaa käräjäoikeuksien määrän vähentämistä. Keskustelu tuottavuusohjelmasta julkisuudessa kiihtyi pari vuotta myöhemmin, kun jutturuuhkien ja pidentyneiden käsittelyaikojen katsottiin vaarantavan kansalaisten oikeusturvan. Asiaan ei saatu edes periaatteellista muutosta ennen kuin vasta vuonna 2011, jolloin uuteen hallitusohjelmaan sisältyi oikeusturvan parantamista koskenut ohjelma. Tilanne ei kuitenkaan merkittävästi parantunut hallituskauden aikana, ainakaan Koskelon mielestä. Myös viimeisten virkavuosiensa aikana Koskelo pyrki edistämään tuomioistuinlaitosta koskevia rakenneuudistuksia, kannattaen mm. yleisten- ja hallintotuomioistuimien yhdistämistä sekä erillisen tuomioistuinhallinnon perustamista.²⁶⁵ Tuomioistuinlaitoksen säästöjä koskenut keskustelu jatkui myös Eskon virkakaudella. Esko totesi Koskelon tapaan säästöjen heikentävän kansalaisten oikeusturvaa, mutta toisin kuin Koskelo, hän suhtautui varauksellisesti käräjäoikeuksien määrän vähentämiseen, mutta kannatti Koskelon tapaan KKO:n ja KHO:n yhdistämistä sekä tuomioistuinviraston perustamista.

2000-luvulla KKO:n toimintaympäristö ei lainkäytön kannalta katsottuna ole aikaisempaan verrattuna juurikaan muuttunut, ainakaan radikaalisti. Vuoden 2005 KKO:ta koskevan vähäisen lakimuutoksen yhteydessä myös oikeudenkäymiskaareen tehtiin muutos, joka vahvisti KKO:n asemaa ennakkopäätöstuomioistuimena, kun sen ei enää aina tarvinnut puuttua näyttökysymyksiin. Vuoden 2011 OK:n muutos mahdollisti valittamisen alioikeuden päätöksestä suoraan KKO:een.²⁶⁶ Yleisesti ottaen on katsottava, että tuomioistuinten valta on jatkanut tässä suhteessa hienoista kasvuaan myös 2000-luvun edetessä. Kyseessä on kuitenkin pitkälti ollut 1980- ja 1990-lukujen tapahtuneiden muutosten jatkumo.²⁶⁷

Hallinnollisesti KKO:n toimintaympäristö on puolestaan muuttunut varsin merkittävästi. Vuoden 2000 alkupuolella tuli voimaan laki tuomareiden nimittämisestä, jonka myötä perustetun tuomarivalintalautakunnan tehtäväksi tuli muiden tuomareiden kuin KKO:n ja KHO:n presidenttien ja jäsenten valinta²⁶⁸. Tuomareiden sivutoimetkin ovat joutuneet

²⁶⁵ Salojärvi 2019, s. 317-320

²⁶⁶ Pihlajamäki 2018b, s. 218-219, Ohivalituksen puolesta olivat puhuneet sekä Heinonen että Koskelo, ks. yllä

²⁶⁷ Ks. esim. Sevón 2005, s. 298-300

²⁶⁸ HE 109/1999 vp, KKO:lla oli ollut huomattavasti valtaa hovioikeuksien presidenttien valinnassa, kun ne olivat olleet ns. ilmoittautumisvirkoja, joka tarkoitti, että virkoihin ei julistettu avointa hakua eikä viran täytömenettely muutenkaan ollut avoin. Tilanne muuttui hieman syyskuussa vuonna 1997 tehdyn valtion

2000-luvulle tiukentuvan säätelyn kohteeksi. Vuonna 2001 sivutoimista tuli valtion virkamieslain 18 §:n muutoksen myötä luvanvaraisia ja vuodesta 2015 lähtien sivutoimet on tul-
lut rekisteröidä. Seuraavana vuonna tuomioistuinlailla selkeytettiin tuomioistuimia koske-
vaa lainsäädäntöä. Merkittävin hallinnollinen uudistus oli tuomioistuinviraston perustami-
nen ja sen toiminnan aloittaminen vuoden 2020 alusta.

Tutkielmassa tarkasteltavan ajanjakson ajalta on löydettävissä tuomioistuinten vallan kas-
vun lisäksi myös toinen valtaan liittyvä, koko tarkasteltavaa ajanjaksoa määrittävä tekijä,
nimittäin tiedotusvälineiden, tai vastaavasti median, vallan kasvu. Tämä liittyy *Kekkosen*
mukaan viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtuneeseen vallan ”uusjakoon”. Perintei-
sen ”demokratian vahtikoiran” -roolin lisäksi tietoyhteiskunnan kehitys on johtanut siihen,
että yhteiskunnallisten vallankäyttäjien on otettava huomioon median reaktiot. Media myös
ohjailee yhteiskunnallista keskustelua²⁶⁹, josta esimerkkinä voisi nostaa esiin median mer-
kityksen 1990-luvun jälkipuolelta alkaneelle tiukentuneelle kontrollipolitiikalle. *Jukka*
Lindstedt viittaa artikkelissaan tutkimustuloksiin, joiden mukaan tiedotusvälineet voivat
mahdollisesti vaikuttaa mm. kriminalisointiratkaisuihin ja tiettyjen rikostyyppien rangais-
tustasoihin. Tämän lisäksi toimitukselliset valinnat vaikuttavat poliittiseen ilmapiriin ja ne
voivat vahvistaa yhteiskunnan yhteisiä arvoja.²⁷⁰ Toinen esimerkki löytyy naapurimaamme
Ruotsin puolelta, jossa tehtyihin tutkimuksiin viittaa *Janne Kivivuori*. Kivivuori nostaa tie-
dotusvälineiden, tarkemmin lehdistön, aseman esille viitatessaan *Felipe Estradan* Ruot-
sissa vuonna 1999 julkaisemaan tutkimukseen, jossa Estrada oli esittänyt havainnon lehdis-
tön vaikutuksesta tilastoidun rikollisuuden kasvuun. Estrada esitti, että vuonna 1986 leh-
distö sai kirjoittelullaan aikaan sen, että nuorten väkivaltarikollisuutta alettiin pitää sosiaa-
lisena ongelmana, vaikka tilastollisesti väkivalta ei ollut lisääntynyt. Kirjoittelu johti kui-
tenkin tilastoidun rikollisuuden lisääntymiseen, kun väestö alkoi kirjoittelun johdosta her-
kemmin ilmoittamaan nuorten rikoksia poliisille.²⁷¹

Median vaikutusvallasta yhteiskunnassa käytävän (oikeudellisen) keskustelun sisältöön
löytyy lukuisia muitakin esimerkkejä, kuten KKO:n presidenttien osalta olemme jo edellä

virkamiesasetuksen 7 a §:n myötä, jonka jälkeen myös KKO:n jäsenten ja hovioikeuksien presidenttien vir-
kojen avoimena olemisesta tuli ilmoittaa samaan tapaan kuin muista viroista. Muuten kontrolli pysyi vielä tuol-
loin KKO:n käsissä

²⁶⁹ Kekkonen 2009, s. 161-162

²⁷⁰ Lindstedt 2007, s. 1013-1014

²⁷¹ Kivivuori 2002, s. 311

saaneet huomata. Sevónkin osallistui keskusteluun useampaan otteeseen, ja hän katsoikin median vallan kasvaneen ja pohti sen vaikutusta tuomareiden osallistumiseen julkiseen keskusteluun. Voimakkain kannanotto Sevónilta nähtiin oikeudenkäynnin julkisuuslain uudistamisen yhteydessä, jota hän osin kritisoi. Kritiikki ei kuitenkaan lopulta johtanut Sevónin toivomiin muutoksiin lain sisällön suhteen.

Valtaa medialla siis on, ja se on kasvanut, mutta miksi media on muuttanut suhtautumistaan tuomioistuimiin, lopulta aina sen ylintä tasoa myöten. *Raimo Pekkanen* katsoo, että yksi syy tuomioistuimiin kohdistuvaan kritiikkiin on se, että ne mielletään toisella tapaa julkisen vallan käyttäjiksi kuin vielä muutama vuosikymmenen sitten. Tämä voi katsoa tarvoittavan jopa sitä, että tiedotusvälineillä on demokraattisesta yhteiskunnasta lähtevä velvollisuus tuomioistuinten kriittiseen tarkasteluun.²⁷² *Esko Oikarinen* puolestaan pohtii, että tuomioistuimet eivät vielä 1990-luvun jälkipuoliskolle tullessa olleet tottuneet julkiseen kritiikkiin tai ainakaan osanneet varautua siihen. Oikarinen toteaa myös, että tuomioistuimet saivat havaita, että niidenkään arvovalta ei syntynyt tyhjästä vaan se oli ansaittava. Julkisuudesta ja ulkoisesta viestinnästä olikin jo 2000-luvun alussa tullut olennainen osa lainkäyttöä.²⁷³ *Thomas Wilhelmsson* puolestaan katsoo, että tiedotusvälineiden kiinnostus oikeudellisiin asioihin, erityisesti oikeudenkäynteihin, on kasvanut etenkin 1990-luvulla. Tämä kertoo hänen mielestään siitä, että tiedotusvälineillä on yhä keskeisempi rooli ”yhteiskunnallisen ja moraalisen diskurssin ylläpitäjänä”.²⁷⁴ Wilhelmsson esittää myös väitteen, että tuomioistuinlaitokseen kohdistuneen kritiikin taustalla on ollut tuomioistuinlaitoksen kykenemättömyys vastata ”mediayhteiskunnan asettamaan haasteeseen”.²⁷⁵

KKO ja tuomioistuinlaitos ovat kieltämättä olleet varsin hitaita reagoimaan tiedonvälityksen kehityksen ja tiedotusvälineiden vallan kasvun myötä yhteiskunnassa tapahtuneisiin muutoksiin. KKO perusti ensimmäisen päätoimisesti tiedotuksesta vastaavan viran vasta 1997, kun siihen kohdistunut kriittinen keskustelu oli saavuttanut jo edellä käsitellyt, historialliset

²⁷² Pekkanen 1997, s. 17, ks. demokraatuaulottuvuudesta laajemmin ”Tuomioistuinlaitos ja demokratia”, Aarnio 1997

²⁷³ Oikarinen 2001, s. 291-294

²⁷⁴ Wilhelmsson 2002, s. 252-253, artikkelissaan Wilhelmsson pohtii oikeuden ja oikeudenkäyntien tärkeyttä myöhäismodernin monikulttuurisen yhteiskunnan yhtenä kommunikaatiokanavana moraalikeskustelulle

²⁷⁵ Wilhelmsson 2005, s. 109, Wilhelmsson peräänkuuluttaa myös sellaisen tulevaisuuden tuomarin perään, joka mm. uskaltaa ottaa vastuuta toiminnastaan ja kohdata muita kulttuureja ja arvoja avoimessa kommunikaatiossaan

mittansa²⁷⁶. Yksi tuomioistuinlaitosta hieman yleisemmin koskeva uudistus tapahtui puolestaan (vasta) 2018, kun kärjäoikeudet perustivat mediavastuuverkoston Helsingin kärjäoikeuden johdolla. Yhä useammat tuomioistuimet ovat aktiivisia myös sosiaalisessa mediassa. Tähän liittyen *Pekka Vihervuori* pohti tuomioistuinten roolia nykyajan yhteiskunnassa esittäen poleemisen ajatuksen siitä, pitäisikö tuomioistuintenkin muiden yhteiskunnallisten toimijoiden tapaan tavoitella laajaa näkyvyyttä, yksittäisten tuomareiden henkiläjulkisuutta ja tykkää-painikkeita.²⁷⁷

Yhteiskunnallisen (ja oikeudellisen) muutoksen johdosta myös tuomarikuva on tarkastellun ajanjakson aikana huomattavasti muuttunut, kuten olemme edellä saaneet huomata. 1970- ja 80-lukujen tuomarikulttuurin muutoksen voi *Kaijus Ervastian* mukaan nähdä ”yhteiskunnan demokratisoitumisen heijastuksena ja tuomioistuinten jalkautumisena kansan pariin.” Sama demokratistoitumiskehitys on Ervastian mukaan myös osasy median muuttuneisiin asenteisiin, joita on yksityiskohtaisemmin käsitelty edellä.²⁷⁸ Tuomioistuimet ja demokratia ovat myös *Aarnion* pohdinnan kohteena, kun hän toteaa, että tuomareilla ei ole enää puhtaasti valta-asemaan perustuvaa auktoriteettia, vaan se on ansaittava²⁷⁹. *Wilhelms-son* puolestaan pohtii tuomarin roolia myöhäismodernin yhteiskunnan näkökulmasta, ja katsoo, että ”tuomarin(kin) on pystyttävä itse tunnistamaan moraaliset ongelmat, ja hän joutuu myös itse kantamaan moraalisen vastuun ratkaisuisistaan.” *Kaarlo Tuori* katsoo, että suomalaisen oikeuskulttuurin muutos tuomioistuinten roolia korostavaan suuntaan on samalla vienyt oikeuskulttuuria angloamerikkalaiseen suuntaan, jossa tuomareiden rooli on tunnetusti huomattavasti vahvempi.²⁸⁰ Tuomarikulttuurin muutosta angloamerikkalaiseen suuntaan pohtii myös *Pihlajamäki*, ja nostaa tähän liittyen esiin Koskelon.²⁸¹ Koskelo oli edellä esitettyyn tapaan hyvin aktiivinen osallistuja mediassa käytävässä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Tämä johti mm. useampaan otteeseen Koskelon ajatusten päätymiseen eduskunnan täysistunnossa käytävään keskusteluun²⁸². Syynä tähän lienee osaksi Koskelon persoona ja arvovaltainen asema, mutta suurin vaikutus lienee kuitenkin sillä, että

²⁷⁶ HS 1997, s. A 5, Heinonen kommentoi tiedottajan hakua toteamalla, että häntä ei olla hakemassa KKO:n julkisuusriepotteluissa tahrinutunutta kilpeä kiillottamaan, vaan kyseessä on pitkäaikaisen haaveen toteutuminen.

²⁷⁷ Vihervuori 2012, s. 329, ks. myös Tapanila 2019, ”Tietylnaista valaistumista – tuomioistuimet ja media”, Tapanilan mukaan tuomioistuinten mediasuhteilla tarkoitetaan oikeudenkäynneistä ja tuomioistuinten lainkäyttöraatkaisuisista tiedottamista, muut asiat jäävät näiden ulkopuolelle

²⁷⁸ Ervasti, s. 365

²⁷⁹ Aarnio 1997, s. 426

²⁸⁰ Tuori 2007, s. 1050-1051

²⁸¹ Pihlajamäki 2011

²⁸² Tästä voisi olettaa, että keskustelua täysistunnon ulkopuolella on käyty vielä enemmän. Emme voi myöskään tietää, onko taustalla epävirallisia, julkisuuden ulkopuolella käytyjä keskusteluita. Joka tapauksessa kyse on korkeintaan hyvin lievästä vallankäytöstä.

teknologinen kehitys oli saavuttanut sellaisen pisteen, että tieto oli entistä helpommin saatavilla ja sosiaalisen median kasvun myötä se myös levisi laajemmalle. Koskelon lisäksi myös Eskon voi katsoa edustavan uudenlaista tuomaria, sillä oman tulkintani mukaan hän oli ensimmäinen KKO:n presidentti, joka otti voimakkaasti kantaa yhteiskunnan arvojen muutokseen ihmisarvon kontekstissa. Lopuksi voisi todeta, että tuomarikuvan muuttumisen lisäksi, myös koko juristikunnan identiteetti on kokenut muutoksen, kun juristit ovat siirtyneet virkamieseliitistä laajaan, markkinatalouden rattaita pyörittävään massaan²⁸³.

Edellä on kunkin yksittäisen KKO:n presidentin kohdalla käsitelty heidän vallan käyttöönsä varsin kattavan media-aineiston perusteella. Aineiston perusteella on muodostunut kuva persoonaltaan osin hyvinkin erilaisista ihmisistä. Kaksi ujompa suomenkielistä ja kolme vähintään kaksikielistä, kansainvälisissä piireissä erinomaisesti viihtyvää tuomaria. Olssonin voi katsoa olleen vielä vanhaa, herrasmiestuomareiden koulukuntaa edustava tuomari, joka kuului jo ennen KKO:n presidenttiyttään suomenruotsalaiseen eliittiin, voisipa jopa sanoa, että sen sisäpiiriin. Olssonin erinomaiset suhteet valtaapitäviin mahdollistivat myös KKO:n muuttamisen ennakkopääätötuomioistuimeksi. Heinonen oli puolestaan nuoruusvuosinaan radikaalien uudistusten kannattaja, mutta KKO:n vuosien varrella hänestäkin tuli lopulta KKO:n pitkään jatkuneiden perinteiden kannattaja, mikä näkyi erityisesti hänen muuttuneessa suhtautumisessaan tuomareiden nimityksiin. Heinonen oli ihmisoikeuksien kannattaja, mikä tuli ilmi jo hänen aikaisemmasta kriminaalipoliittisesta tuotannostaan. Lisäksi Heinonen ajoi voimakkaasti tuomioiden perustelemisen tärkeyttä. Sevón ja Koskelo olivat molemmat Suomen ensimmäisiä kansainväliseksi luettavia tuomareita. Koskelo oli hyvin aktiivinen niin oikeuspolitiikassa kuin yhteiskunnallisessa keskustelussa muutenkin kuten myös Helsingin yliopiston alumnitoiminnassa. Tästä erinomaisena osoituksena on useat hänen saamansa palkinnot ja tunnustukset. Esko puolestaan oli tunnettu hyvin monipuolisesta urastaan, ja toisaalta hän omasi hyvin modernin, ihmisarvon erityisesti huomioon ottavan ajattelutavan.

Yhteisiä piirteitäkin kaikista toki löytyy. Puoluetaustoista riippumatta heidän ajattelutavansa oli varsin maltillinen, ja siinä mielessä aseman tuomiin vaatimuksiin sopiva. Heille oli yhteistä myös se, että he ajoivat hyvin vahvasti tuomioistuinten riippumattomuutta suhteessa muihin valtioelimiin. Tämä näkyi edellä käsitellyn tapaan erityisesti tuomareiden

²⁸³ Toki keskimääräinen juristi edelleenkin kuuluu vähintäänkin ylempään keskiluokkaan

nimityskäytännöistä käytyjen keskusteluiden yhteydessä²⁸⁴. Toinen aineistosta selkeästi erottuva yhteinen tekijä oli tuomareiden töidensä ohella tekemien välimiestehtävien puolustaminen, joka tosin ajoittain liitettiin myös riippumattomuuskeskusteluun. Vuosikymmenten yli KKO:n presidenttejä yhdistäneet asiat herättävät myös pohtimaan kysymystä, mistä tämä johtui?

Tuomareiden nimityksiin liittyen ylivoimaisesti tärkein syy oli KKO:n presidenttien lausumien perusteella edelleen sama, kuin se oli heti itsenäisyyden jälkeen ja myöhemmin 1970-luvulla, eli tuomareiden nimitysten politisoitumisen estäminen ja sitä kautta tuomioistuinten itsenäisen ratkaisutoiminnan turvaamisen. Toisaalta Heinonen vastusti tuomarivalintalautakunnan perustamista, joka olisi vienyt KKO:lta sen aikaisemman roolin jopa oikeusneuvosten nimittämisiin liittyen. Tuomarivalintalautakunta ei liene sen enempää poliittinen elin kuin KKO itsekään, joten kyseessä onkin mahdollisesti ollut pyrkimys säilyttää KKO:n perinteinen, jopa poikkeuksellinen valta tuomareiden nimitysten yhteydessä.

Entä sitten tuomareiden toiminta välimiehinä, miksi tämä oli niin tärkeää KKO:n presidentteille? Välimiestehtävien hoitoa KKO:n presidentit perustelivat mm. tuomareiden yhteiskunnallisen osallistumisen mahdollistajana, jälkeen jääneellä palkkauksella ja ammatillisella kehityksellä. Heinonen nosti esiin myös oikeusneuvosten välimiestehtävien hoitoon liittyneen käytännön pitkäikäisyyden. Perinteillä lienee siis tässäkin tapauksessa merkitystä, vaikka muut KKO:n presidentit eivät sitä näin suoraan ilmaisseetkaan.

Edellä kirjoitetun avulla on pystytty myös tarjoamaan kattava kuva KKO:n presidentin valta-aseman muutoksen taustalla olevista syistä ja siten vastaamaan tutkielman kysymyksenasettelussa asetettuun kysymykseen: miksi muutos on tapahtunut? Seuraavaksi pyrin vastaamaan toiseen alussa esitettyyn kysymykseen: miten KKO:n presidenttien valta-asema on muuttunut?

Tutkimustyötä aloittaessani minusta tuntui, että KKO:n presidenttien valta on kasvanut. Olin siitä jopa aika varma, sillä tuomioistuinten valta oli selkeästi kasvanut. Sain kuitenkin kokea lopulta tutkijan työn omasta mielestäni parhaan puolen, todistin alkuoletukseni

²⁸⁴ Tuomioistuinlaitoksen riippumattomuus, nimenomaan sen institutionaalisessa merkityksessä, oli mahdollisesti yksi tärkeimmistä, ellei tärkein tekijä tuomioistuinvirastosta käydyssä keskustelussa. Sekä Koskelo että Esko ottivat erittäin myötämielisen kannan asian puolesta.

vääräksi. Katson siis, että KKO:n presidentin valta-asema on itse asiassa heikentynyt. Tämä johtuu mielestäni ensisijaisesti median vallan kasvusta, jonka taustalla suurinta roolia näyttellee teknologinen kehitys, ja sen syvälle yhteiskunnan jokaiseen kolkkaan ulottamat seurannaisvaikutukset. Tutkimusaineistosta käy selvästi ilmi, miten ja miksi median suhtautuminen ensin tuomioistuinlaitokseen, ja sen jälkeen myös KKO:een ja sen presidentteihin, on muuttunut. Mediasta on tullut hyvinkin kriittinen toimija, jolle mikään yhteiskunnallista valtaa käyttävä instituutio ei ole enää aikoihin ollut pyhä. Toisaalta aineisto osoittaa myös sen, että median vallan kasvulla on ollut KKO:n presidenttien kannalta myös positiivismerkkinä vaikutuksia. He ovat saaneet nopean ja tehokkaan väylän ajamiensa asioiden eteenpäin viemiseksi²⁸⁵. Tästäkin huolimatta katson, että kokonaisuudessaan median kasvanut valta on heikentänyt KKO:n presidenttien valta-asemaa²⁸⁶. Toiseksi KKO:n ja samalla sen presidenttien valta-asema on kaventunut myös KKO:n toimivallassa tapahtuneiden muutosten johdosta. Vaikka KKO on vielä pystynyt säilyttämään oikeusneuvosten nimitykset täysin omissa käsissään, joutui se Heinosen virkakauden aikana luopumaan vallastaan muiden tuomareiden nimitysten suhteen. Samoihin aikoihin tuomareiden sivutoimista tuli luvanvaraisia. On tärkeää huomata, että näissäkin muutoksissa medialla oli lopulta huomattava rooli. Kolmanneksi valta-asemaan on mahdollisesti vaikuttanut myös tuomioistuinlaitokseen kohdistuneet, pitkään jatkuneet säästöpainet. Jatkuva taistelu rajallisista resursseista on varmasti vaikuttanut erityisesti Koskelon mahdollisuuksiin viedä tuomioistuinlaitosta haluamaansa suuntaan.

Jokainen KKO:n presidentti osallistui virkakautensa aikana lainsäädäntötyöhön, valtaosin eduskunnan valiokunnissa kuultuna asiantuntijana. Ensimmäinen oletukseni oli, että KKO:n presidenttien valta on mahdollisesti kasvanut, mikäli he osallistuvat lainsäädäntötyöhön edeltäjiänsä keskimäärin useammin. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että valiokuntavaiheella on lopullisen lain sisältöön enää toissijainen merkitys, mikä tarkoittaa sitä, että valiokuntavaiheessa ei todennäköisesti voi saada aikaan olennaisia muutoksia lain sisältöön.²⁸⁷ Todellinen lakeihin vaikuttaminen tapahtuu *Auri Pakarisen* haastattelemien etujärjestöjen mukaan jo ennen lakia valmistelevalle työryhmälle perustamista, pyrkimällä vaikuttamaan jo työryhmän

²⁸⁵ Toisin kuin useiden, nykyisen polarisoituneen yhteiskunnan toimijoiden kohdalla, tuomioistuinten kohdalla vanha fraasi: ”kaikki julkisuus on hyvää julkisuutta”, ei alkuunkaan pidä paikkaansa

²⁸⁶ Vaikka tuomarikuva olisikin muuttumassa angloamerikkalaiseen suuntaan yksittäisen tuomarin roolia vahvistaen, koen, että tuomarit ja tuomioistuimet eivät tätä uutta asemaansa ole pystyneet ainakaan vielä hyödyntämään, vaan media on pitkälti sanellut kanssakäymisen ehdot. Mediatuomareiden yleistymisen ja uusien, sosiaaliseen median aikakaudella kasvaneiden, tuomareiden astuminen virkoihin voi seuraavien vuosikymmenien aikana muuttaa tilannetta.

²⁸⁷ Ks. Savola 2019, s. 217, Ahtonen – Keinänen 2012, s. 23

kokoonpanoon tai sen asettamispäätöksen muotoiluun.²⁸⁸ Aikaisempina vuosikymmeninä lakia valmistelevilla komiteoilla oli puolestaan huomattavan itsenäinen asema ja aito mahdollisuus vaikuttaa valmisteltavien lakien sisältöön, joten erityisesti komitean puheenjohtajuutta voi pitää varsin voimakkaana vallankäytön muotona. Komitetoita oli vielä 1970-luvulla varsin runsaasti, mutta 2000-luvulle tultaessa niitä on asetettu enää muutamia kappaleita, jonka Pakarinen katsoo johtuvan ministeriöiden halusta saada tiukempi ote lainvalmistelusta.²⁸⁹ Tämän voi katsoa ainakin vähäisissä määrin heikentäneen KKO:n presidenttien asemaan vallankäyttäjänä.²⁹⁰

Yleisesti tutkielmaan ja siinä käytettyyn aineistoon liittyen on syytä näin lopuksi tehdä joitain havaintoja. Ensinnäkin on syytä huomata, että laajasta KKO:n presidenttejä koskevasta aineistosta huolimatta myös sen ulkopuolella jäi merkittävä määrä aineistoa. Mikäli kyseessä olisi ollut huomattavan paljon laajempi tutkimus tai vaihtoehtoisesti tutkimuksessa olisi keskitytty yhteen teemaan, esim. tuomareiden nimityskäytännössä tapahtuneisiin muutoksiin, olisi aineistoa laajentamalla esim. haastatteluihin ja muuhun valitun teeman ympärillä käytyyn diskurssiin, ollut mahdollista saada kattavampi, ja tässä esitettyä vieläkin totuudenmukaisempi kuva KKO:n presidenttien toimista tilanteen säilyttämiseksi entisellään. Myös kunkin KKO:n presidentin henkilöhistorian laajempi tutkiminen ja sen avulla muodostettu yksityiskohtainen henkilökuva olisi kokonaisvaltaisemman tutkimuksen ehdoton edellytys. Nyt osa KKO:n presidenteistä jää hyvinkin etäisiksi toimijoiksi siitä yksinkertaisesta syystä, että heistä ei kohtuullisen helposti saatavilla olevaa tutkittua tietoa löydy. Tähän liittyen todettakoon, että haastattelut olisivat hyvin todennäköisesti ratkaisseet ainakin osan edellä mainituista ongelmista. Haastattelut jäivät lopulta tekemättä ajanpuutteen vuoksi, joka puolestaan johtui osaksi tutkielman tekijän kokemattomuudesta tutkimuksen tekemisessä. Viimeistään tutkimustyön päätyttyä oli selvää, että lisätutkimuksen tarve KKO:n presidenteistä ja muista juristivaikuttajista on ilmeinen, ja haastatteluiden tulisi muodostaa siitä olennaisen osan²⁹¹. Lisätutkimuksen kanssa ei ole myöskään syytä viivytellä, mikäli tahdomme haastatella korkeimpien oikeuksien presidenttejä henkilökohtaisesti. Kukaan muu ei pysty heidän puolestaan vastaamaan esim. siihen, miten juuri he ovat kokeneet edellä käsitellyt, osin hyvin merkittävät, muutokset suomalaisessa yhteiskunnassa

²⁸⁸ Pakarinen, s. 31-32

²⁸⁹ Pakarinen 2011, s. s. 39-40

²⁹⁰ Olsson toimi Ahvenanmaan uutta itsehallintolakia valmistelevan komitean puheenjohtajana. Heinonen puolestaan toimi tuomaritoimikunnan sekä muutoksenhakutoimikunnan puheenjohtajana

²⁹¹ Myös media on usein antanut selkeitäkin viitteitä siihen suuntaan, että erityisesti ylimpien oikeuksien jäsenistä tiedetään hyvin vähän. Todennäköisesti ylimmille oikeuksille olisi pitkässä juoksussa edullista avata jäsentensä ja erityisesti sen presidenttien taustoja enemmän kuin nykyään. Vrt. Lyytinen 2018

ja oikeuskulttuurissa. Toisaalta he ovat itse parhaassa asemassa antamaan vastauksen myös siihen, miten he ovat tulkinneet tutkielmassa käsitellyjä asioita ja kuinka tietoisesti he ovat ehkä niihin halunneet vaikuttaa.

Koen, että tutkielman tärkein anti on ollut tarjota uusi tai ainakin tässä mittakaavassa tutkitun näkökulma KKO:n presidenttien julkisuuden kautta tapahtuneeseen yhteiskunnallisen vallan käyttöön. Tutkielma tarjoaa myös tuoreen näkökulman tuomarisoitumiskeskusteluun, nostaen esiin sen, että tuomioistuinten vallan kasvua ei aikaisemmassa keskustelussa usein esiin nousevaan tapaan tulisi pitää synonyymina tuomareiden vallan kasvulle. Tutkielmaa tehdessäni olin useampaan otteeseen myös tiedostamattani liikahtamassa aiheistosta esiin nousevien vallanjakoon liittyvien normatiivisten kysymysten samoin kuin empiirisen tuomioistuintutkimuksen puolelle, joten olen varma, että tutkielmasta hyötyvät myös muiden oikeustieteen alojen tutkijat²⁹². Melkein pä oikeusalasta riippumatta, olisi mielenkiintoista tarkastella KKO:n presidenttien asemaa myös vertailevasti. Yhdysvaltain korkeimman oikeuden poliittiset virkanimitykset ovat toki oma lukunsa, kuten *Brett Kavanaugh* nimityksen yhteydessä saimme huomata²⁹³. Toisaalta mikäli oikeusjärjestelmämme edellä mainittu angloamerikkalaistumiskehitys jatkuu, on katse syytä suunnata tarkemmin myös common law maihin. Sitä ennen olisi hyvä tehdä kuitenkin tarkempaa vertailua Ruotsiin ja muihin pohjoismaihin. Miten valta-asemassa näkyy esim. se, että Ruotsissa presidenttien virkakaudet ovat huomattavasti lyhyempiä kuin meillä.

Viimeiseksi voisin nostaa esiin *Kekkosen* vuosituhannen alkupuolella esittämän pohdinnan siitä, voisiko Suomesta tulla Keski- ja Etelä-Euroopan maiden tapaan ”sankarituomarien” maa, jossa tuomioistuimet ensimmäistä kertaa historiassamme olisivat aidosti kansalaisoikeuksien turvaajia eikä vain valtiollisen auktoriteetin edustajia.²⁹⁴ Kehitys on toki jo jossain määrin kulkenut tähän suuntaan, mutta todettakoon, että jos muutos jatkuu Eskon viitoittamalla, ihmisarvolähtöisellä tiellä, näkisin tämän olevan mahdollista. Paljon on lopulta kiinni myös siitä, miten taitavia median käyttäjiä tulevaisuuden tuomarit ovat. Vallan vaakakuppi voi kallistua myös tuomareiden suuntaan, mikäli tulevaisuudessa saamme nähdä useampiakin *Pekka Hallbergin* kaltaisia (ylimpiä) tuomareita, jotka osaavat käyttää

²⁹² Erityisesti nostaisin esiin *Panu Minkkisen* Poliitikka -lehdessä (2016) julkaistun artikkeli: ”Vähiten vaarallinen valtioelin”: Tuomiovalta, vallanjako ja demokratia, joka käsittelee paikoin samoja teemoja

²⁹³ Lyytinen 2018

²⁹⁴ Kekkonen 2003, s. 251

taitavasti mediaa mm. ilmoittamalla pitkäaikaisesta tavoitteestaan tasavallan presidentin virkaan ja mahdollisesta ehdokkuudestaan tulevassa presidentinvaalissa²⁹⁵.

²⁹⁵ HS 2011